

75325

TÜRKİYE' DE İŞ GÜVENLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Müh. Aziz Mete BOZDOĞAN

75325

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 8.Haziran.1998

Tezin Savunulduğu Tarih : 2 Temmuz 1998

Tez Danışmanı

: Doç. Dr. Talat TEVRUZ

Diğer Jüri Üyeleri

: Prof. Dr. Mustafa GEDİKTAŞ

Yrd. Doç. Dr. Serdar TÜMKOR

TEMMUZ 1998

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Türkiye'deki iş kazaları incelenip, diğer ülkelerle karşılaştırılmış, iş güvenliği uygulamaları konusunda Ülkemizin ne durumda olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmalar boyunca başta her türlü yardımı esirgemeyen, ikazları ve teşvikleriyle her an için destek olan Kıymetli Hocam Sayın Doç. Dr. Talat Tevruz'a, yine her türlü yardımlarını esirgemeyen ve ihtiyacım olan eserleri ve istatistikleri bulmamda yardımcı olan Türk-İş Eğitim Uzmanı Sebahattin Yaralı'ya, Paksoy A.Ş.'nin işçi güvenliği danışmanı Sebahattin Öztaş'a, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Daire Başkanlığı, SSK, İŞGÜM, YODÇEM ve ILO yetkililerine, ayrıca yapmış olduğum mini ankette yardımlarını esirgemeyen KOMSA, HEMA, AKKARDANSA, TELETAS, AR-İŞ ve GÜLHAN ÖRME yetkililerine de teşekkürü bir borç bilirim.

İSTANBUL, 1998

Aziz Mete BOZDOĞAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
SAMMURY	x

BÖLÜM 1.	GİRİŞ	1
1.1.	Tarihçe	2
1.2.	Genel Olarak Sağlık ve İşçi Sağlığı	5
1.3.	İş Güvenliğinin Tanımı	5
1.4.	İşyerlerinde Sağlık Hizmetleri	7
1.5.	İşyeri Hekiminin Görevleri	8
1.6.	İş güvenliği Kurulu	8
1.7.	İSİG ile İlgili Kurumlar	9
1.8.	İSİG Çalışmalarının Fayda-Maliyet Analizi	12
BÖLÜM 2.	MESLEK HASTALIKLARI	14
2.1.	Meslek Hastalıklarına Karşı Alınabilecek Tedbirler	15
2.1.1.	Tıbbi Tedbirler	15
2.1.2.	İşyerinde Çalışma Çevresine Bağlı Tedbirler	16
2.1.3.	İşçiye Ait Tedbirler	17
BÖLÜM 3.	İŞ KAZALARI	19
3.1.	Teknik Açıdan İş Kazaları	19
3.2.	Hukuksal Açıdan İş Kazaları	20
3.3.	İş Kazalarının Nedenleri	20
3.3.1.	Kaza Zinciri	21
3.3.2.	İş Kazalarının Ölçümlenmesi	24
3.3.2.1.	Kaza Sıklık Oranı	24
3.3.2.2.	Kaza Ağırlık Oranı	25
3.3.2.3.	Kaza Sıklık ve Kaza Ağırlık Oranlarının Kullanılması	25

3.3.2.4.	Genel Kazalanma Oranı	26
3.4.	Ülkemizdeki İş Kazalarına Genel Bir Bakış	26
3.5.	Ülkemizdeki İş Kazalarının Batı Ülkelerdekilerle Mukayesesi	34
3.5.1.	Ülkemizdeki İş Kazalarının Kaza Sıklık, Ağırlık ve Genel Kazalanma Oranları Açısından Batı Ülkeleriyle Mukayesesi	37
3.5.2.	Ülkemizdeki İmalat İşkoluna Ait Kazaların Batı Ülkelerdekilerle Mukayesesi	39
3.5.3.	Ülkemizdeki İnşaat İşkoluna Ait Kazaların Batı Ülkelerindekilerle Mukayesesi	41
3.5.4.	Ülkemizdeki Maden İşkoluna Ait Kazaların Batı Ülkelerindekilerle Mukayesesi	55
3.6.	Batı Ülkelerinde İSİG Uygulamaları	57
3.6.1.	Almanya	57
3.6.2.	İngiltere	58
3.6.3.	Çekoslavya	58
3.6.4.	Rusya	59
3.6.5.	Bulgaristan	59
3.6.6.	Finlandiya	60
3.7.	Ülkelere Göre Kaza ve Hastalıkların Finansmanı	60
3.8.	Mini Anket	61
3.9.	İş Kazalarına Karşı Alınabilecek Tedbirler	64
3.9.1.	Kazalardan Korunmada Uygulanacak Çalışma Şekilleri	65
3.9.1.1.	Mühendislik Revizyon	65
3.9.1.2.	İkna ve Teşvik	65
3.9.1.3.	Ergonomi	66
3.9.1.4.	Disiplin Önlemleri	66
3.9.2.	İş kazalarının Önlenmesinde Psikoteknik Yöntem	67
3.9.3.	Bir İşyerinin Planlanması, Kurulması ve İşletilmesi Esnasında Alınması Gerekli Tedbirler	68
3.9.4.	İş Kazalarına Karşı Kamu Kuruluşları, İşveren, Sendika ve İşçiler Tarafından Alınması Gerekli Tedbirler	70
BÖLÜM 4.	TENKİTLER VE ÖNERİLER	73
4.1.	Ülkemizdeki Toplum Yapısı ve Genel Kültür Düzeyi	73
4.2.	İSİG' de Eğitimin Yeri, Tenkitler ve Çözüm Önerileri	74
4.3.	İşletmelerin Durumu ile İlgili Tenkitler ve Çözüm Önerileri	83
4.4.	Kavramla İlgili Tenkitler ve Çözüm Önerileri	85
4.5.	İstatistiki Veriler ve Araştırmalarla İlgili Tenkitler ve Çözüm Önerileri	85
4.6.	İSİG Teşkilatlanması ile İlgili Tenkitler ve Çözüm	86

Önerileri

BÖLÜM 5.	SONUÇ	88
	KAYNAKLAR	89
	EK A (KANUN, TÜZÜK VE YÖNETMELİKLER)	90
	ÖZGEÇMİŞ	94

TABLO LİSTESİ

TABLO 3.1:	ÜLKEMİZDE YILLARA GÖRE İŞ KAZASI, MESLEK HASTALIKLARI, SÜREKLİ İŞGÖRMEZLİK, ÖLÜM SAYILARI VE TOPLAM İŞ GÖRMEZLİK SÜRESİ	24
TABLO 3.2:	İŞ KAZALARININ İŞ YERİNDE ÇALIŞAN SİGORTALI SAYILARINA GÖRE DAĞILIMI	27
TABLO 3.3:	İŞ KAZALARININ MEYDANA GELDİĞİ İŞ SAATLERİNE GÖRE DAĞILIMI	28
TABLO 3.4:	İŞ KAZALARININ SİGORTALININ HİZMET SÜRESİNE GÖRE DAĞILIMI	29
TABLO 3.5:	İŞ KAZALARININ GEÇİCİ İŞ GÖREMEZLİK SÜRELERİNE GÖRE DAĞILIMLARI	30
TABLO 3.6:	İŞ KAZALARI İLE MESLEK HASTALIKLARININ SİGORTALILARIN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMLARI	31
TABLO 3.7:	ÜLKEMİZDE İMALAT İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER, İŞÇİ SAYISI, KAYIP İŞGÜNÜ, KAZA SAYISI, ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ, KAZA AĞIRLIK, KAZA SIKLIK VE GENEL KAZALANMA ORANI	32
TABLO 3.8:	ÜLKEMİZDE İNŞAAT İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER, İŞÇİ SAYISI, KAYIP İŞGÜNÜ, KAZA SAYISI, ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ, KAZA AĞIRLIK, KAZA SIKLIK VE GENEL KAZALANMA ORANI	33
TABLO 3.9:	ÜLKEMİZDE MADEN İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER,İŞÇİ SAYISI, KAYIP İŞGÜNÜ, KAZA SAYISI, ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ, KAZA AĞIRLIK, KAZA SIKLIK VE GENEL KAZALANMA ORANI	33
TABLO 3.10:	YILLARA VE ÜLKELERE GÖRE İŞKAZASI SAYILARI	35
TABLO 3.11:	ÜLKELERE GÖRE İŞKAZALARINDAN DOLAYI MEYDANA GELEN ÖLÜMLER	35
TABLO 3.12:	YILLARA VE ÜLKELERE GÖRE İŞ KAZASI SONUCU MEYDANA GELEN ÖLÜM ORANLARI (HER 1000 SİGORTALIDAN)	36
TABLO 3.13:	ÜLKELERE GÖRE İŞ KAZALARINDAN DOLAYI MEYDANA GELEN İŞGÜNÜ KAYBI	36
TABLO 3.14:	ÜLKELERE GÖRE GREVLER SONUCUNDA MEYDANA GELEN İŞGÜNÜ KAYBI	37
TABLO 3.15:	ÜLKELERE GÖRE 1994 YILINDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER, İŞÇİ SAYISI, KAYIP İŞGÜNÜ, KAZA SAYISI, ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ, KAZA AĞIRLIK, SIKLIK VE GENEL KAZALANMA ORANLARI	38
TABLO 3.16:	ÜLKELERE VE YILLARA GÖRE İMALAT İŞ KOLUNDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER	39
TABLO 3.17:	ÜLKELERE VE YILLARA GÖRE İMALAT İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN KAZALARDAKİ ÖLÜM ORANLARI	40
TABLO 3.18:	ÜLKELERE GÖRE İMALAT İŞKOLUNDA 1994 YILINDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER, İŞÇİ SAYISI, KAYIP İŞGÜNÜ, KAZA SAYISI, ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ, KAZA AĞIRLIK, KAZA SIKLIK VE GENEL KAZALANMA ORANLARI	41
TABLO 3.19:	ÜLKELERE VE YILLARA GÖRE İNŞAAT İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER	42
TABLO 3.20:	ÜLKELERE VE YILLARA GÖRE İNŞAAT İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN KAZALARDAKİ ÖLÜM ORANI	42
TABLO 3.21:	ÜLKELERE GÖRE İNŞAAT İŞKOLUNDA 1994 YILINDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER, İŞÇİ SAYISI, KAYIP İŞGÜNÜ, KAZA SAYISI, ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ, KAZA AĞIRLIK, KAZA SIKLIK VE GENEL KAZALANMA ORANLARI	43
TABLO 3.22:	İNCELEN İŞ KAZALARININ GÜNÜN SAATLERİNE GÖRE SAYISAL DAĞILIMLARI	45
TABLO 3.23:	İNCELENEN İŞ KAZALARININ HAFTANIN GÜNLERİNE GÖRE SAYISAL DAĞILIMLARI	47
TABLO 3.24:	İNCELENEN İŞ KAZALARININ YILIN AYLARINA GÖRE SAYISAL DAĞILIMLARI	50

TABLO 3.25:	İNCELENEN İŞ KAZALARININ ŞANTIYE TÜRLERİNE GÖRE SAYISAL DAĞILIMLARI	52
TABLO 3.26:	KAZAYA UĞRAYANLARIN İŞTEKİ ÜNVANLARINA GÖRE SAYISAL DAĞILIMLARI	53
TABLO 3.27:	ŞANTİYELERİN BÜYÜKLÜKLERİNE GÖRE SAYISAL DAĞILIMLARI	54
TABLO 3.28:	KAZAYA UĞRAYANLARIN İŞYERİNDEKİ TOPLAM ÇALIŞMALARINA GÖRE SAYISAL DAĞILIMLARI	54
TABLO 3.29:	ÜLKELERE VE YILLARA GÖRE MADEN İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER	55
TABLO 3.30:	ÜLKELERE VE YILLARA GÖRE MADEN İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN KAZALARDAKİ ÖLÜM ORANI	56
TABLO 3.31:	ÜLKELERE GÖRE MADEN İŞKOLUNDA 1994 YILINDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER, İŞÇİ SAYISI, KAYIP İŞGÜNÜ, KAZA SAYISI, ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ, KAZA AĞIRLIK, KAZA SIKLIK VE GENEL KAZALANMA ORANLARI	57
TABLO 3.32:	MİNİ ANKET	63
TABLO 3.33:	(1988-1996) YILLARI ARASINDA PAKSOY A.Ş'DE MEYDANA GELEN KAZA SAYISI, KAYIP İŞGÜNÜ VE ÖLÜMLÜ KAZA SAYISI	66
TABLO 4.1:	İŞYERİ YÖNETİCİLERİNİN ÖĞRENİM SIRASINDA İŞ GÜVENLİĞİ DERSİ OKUYUP OKUMADIKLARI	77
TABLO 4.2:	FABRİKALARDA UYGULANAN HİZMET İÇİ EĞİTİM PROGRAMLARININ AMAÇLARI	77
TABLO 4.3:	İŞYERİ YÖNETİCİLERİNİN HİZMET İÇİNDE İŞ GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ GÖRÜP GÖRMEDİKLERİ	77
TABLO 4.4:	İŞ GÜVENLİĞİ MÜFETTİLERİNİN DENETLEDİKLERİ İŞYERLERİNDEKİ İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ ÇALIŞMALARININ YETERLİLİĞİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	78
TABLO 4.5:	İŞ GÜVENLİĞİ MÜFETTİŞLERİNİN DENETLEDİKLERİ İŞ YERLERİNDEEN ÇOK TESPİT ETTİKLERİ EKSİKLER VE KUSURLAR	78
TABLO 4.6:	İŞ GÜVENLİĞİ MÜFETTİŞLERİNİN İŞYERLERİNDE EN ÇOK TESPİT ETTİKLERİ EKSİK VE KUSURLARIN SEBEPLERİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELER	79
TABLO 4.7:	İŞ GÜVENLİĞİ MÜFETTİŞLERİNİN İŞKAZALARI VE MESLEK HASTALIKLARININ ASGARIYE İNDİRİLMESİ İÇİN İŞVERENLERDEN İSTEKLER	80
TABLO 4.8:	KAYNAK GRUPLARIN, TÜRKİYE'DEKİ İŞ KAZALARI VE MESLEK HASTALIKLARININ EN AZA İNDİRİLMESİ İÇİN HANGİ EĞİTİM ÇALIŞMALARININ YAPILMASI GEREKTİĞİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	82

ŞEKİL LİSTESİ

ŞEKİL 1.1:	İŞİĞ ÇALIŞMALARININ FAYDA MALİYET ANALİZİ	13
ŞEKİL 2.1:	ÜLKEMİZDEKİ MESLEK HASTALIKLARININ YILLARA GÖRE DAĞILIMI	18
ŞEKİL 3.1:	KAZA ZİNCİRİ	23
ŞEKİL 3.2:	ÜLKEMİZDE YILLARA GÖRE İŞ KAZASI SONUCU MEYDANA GELEN ÖLÜM SAYILARI	23
ŞEKİL 3.3:	BAZI ÜLKELERİN İNŞAAT SEKTÖRLERİNDE MEYDANA GELEN VE ÖLÜMLE SONUÇLANAN İŞ KAZASI SIKLIKLARI	46
ŞEKİL 3.4:	İNCELENEN İŞ KAZALARININ TÜRKİYE'DEKİ TÜM İŞ KAZALARININ VE FEDERAL ALMANYA ENDÜSTRİSİ'NDEKİ GÜNÜN SAATLERİNE GÖRE DAĞILIMLARI	49
ŞEKİL 3.5:	İNCELENEN İŞ KAZALARININ DEMOKRATİK ALMANYA İNŞAAT SEKTÖRÜNDEKİ VE FEDERAL ALMANYA ENDÜSTRİSİ'NDEKİ İŞ KAZALARININ HAFTANIN GÜNLERİNE GÖRE DAĞILIMI	49
ŞEKİL 3.6:	İNCELENEN İŞ KAZALARININ YILIN AYLARINA GÖRE DAĞILIMI	51
ŞEKİL 3.7:	FEDERAL ALMANYA ENDÜSTRİSİ'NDE İŞ KAZALARININ VE FAZLA MESAİ SAATLERİNİN AYLARA GÖRE DAĞILIMI	52

ÖZET

Dünya nüfusunun %40'ı çalışan insanlardan oluşmaktadır. Gelişen ve genişleyen teknoloji içinde bu çalışan kesimin her gün karşılaştıkları en önemli konuların başında iş güvenliği gelmektedir. Ancak Ülkemizde bu konunun önemi henüz yeterince anlaşılamamıştır.

Tezde bu konunun önemi vurgulanacak, Ülkemizdeki ve Dünyadaki durum karşılaştırılarak problemler ortaya konulacak ve bu problemlere çözüm önerileri sunulmaya çalışılacaktır.

Tezin ilk bölümünde işçi sağlığı ve iş güvenliğinin tanımı yapıp işyerlerindeki sağlık hizmetlerine değinilmiştir.

İkinci bölümde meslek hastalığının tanımı yapıp sebepleri ve alınabilecek tedbirlerden bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde iş kazaları tanımlanmış, Ülkemizde ve Dünyadaki durum incelenerek karşılaştırılmalar yapılmış ve alınabilecek tedbirlerden bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde ise iş güvenliği ile ilgili mevcut problemlere karşı çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

SUMMARY

WORK SAFETY IN TURKEY

The work safety concept firstly occurred with the revolution of industries in England. This concept has increased with quick industrialize in our era and has been a current problem in all of the world.

110.000.000 persons have confronted with the work accident and also 200.000 persons have dead on account of work accident in the world.

However, due to work accidents, arising the loss of time and productive power , the damages of machine, means and materials are very great. For example, in our country, the production loss was 200.000.000.000 TL. in 1988 and 144.000.000.000TL. (1.775.000.000 USD) in 1996 and these loss acts on national economy badly.

Infact, this problem is greater than the Western country for Turkey. As you examine the following tables, you can see that density of work accident in our country is three or four times great than the Western country.

We want to examine the cause of the problem in this study. So, reached the statical data from ILO and SSK, and prepared the following tables.

First chart of this study, maked the definition of work safety, occupational disease and work accident.

Second chart of this study, comparison of work accident in our country according to the other country in the World.

And last chart of this study, presented the results and suggestions.

The Definition of The Work Safety:

The work safety is the scientific and systematical study which defense the labourer against the conditions that can cause harm of health, when the labourer works in the working place.

The aim of the work safety study is:

- To defend of the labourer,
- To provide of the production security,
- To provide of the administration security.

Occupational Disease:

The temporary or permanent sickness and also inveldities have been accepted as Occupational Disease caused by a repeted reason of the necessity of work done or caused by the conditions of work performed in addition to the sickness indicated in Article 34 of the Regulation of Job Safety and Preservation the Health of Workers.

Work Accident:

An occupational accident means an accident occurring in any one of the circumstances or situations indicated below which Causes immediately or subsequently a physical or mental disability to an insured person:

- When the insured person is in the workplace,
- In connection with the work carried on by the employer,
- When the insured person has been sent by the employer to perform duties at another place,
- During the period allocated for nursing of the child of insured woman,
- While insured persons are carried, as a group, on a vehicle supplied by the employer, to and from the place where the work is being done.

The comparison of the work accident in Turkey according to the other country in the world:

As you see from Table 2 and 3, in 1994, 1191 persons died on account of work accident and also fatally injured rate is 0.283 in our country. But, in England, only 211 persons died and also fatally injured rate is only 0.010. So, fatally injured risk in our country is 28 times higher than in England and 5 times higher than in Italie, and 10 times higher than in Denmark.

If we examine the fatally injured and fatally injured rate according to branch of activities (manufacturing, construction and mining), you will see the same table. For example, mining branch of work, 239 persons fatally injured and fatally injured rate was 2.758 in our country.

Also, in England, only 4 persons fatally injured and fatally injured rate was 0.046. So fatally injured risk in our country is 60 times higher than in England, 9 times higher than in Italie and 25 times higher than Norway.

We examine the lost workday, in 1994, 1.926.134 workday was lost in our country, 159.420 workday was lost in England. So our lost workday is 13 times higher than in England.

On the contrary the other countries on the World, lost workday on account of work accidents is higher than lost workday on account of the strikes in our country.

TABLE 1: WORK ACCIDENTS ACCORDING TO THE COUNTRIES AND YEARS

	1991	1992	1993	1994	1995
TURKEY	131.346	140.689	110.618	93.367	90.935
DENMARK	42.707	43.657	44.247	47.716	49.730
GERMANY	2.261.280	2.326.055	2.199.356		
NORWAY	27.868	27.213	27.630	26.473	33.095
ITALIE	934.248	906.389	770.355	696.298	
POLAND	114.977	101.702	101.987	101.070	110.272
ROMANIE	11.136	9.808	9.439	8.308	7.801
UNITED KINGDOM	173.425	161.265	154.545	159.631	

TABLE 2:FATALLY INJURED

	1991	1992	1993	1994	1995
TURKEY	1631	1776	1516	1191	919
DENMARK	46	64	61	75	84
GERMANY	2226	2660	2840		
NORWAY	58	65	61	44	60
AUSTRIA	206	171	195	160	
ITALIE	1414	1371	1136	956	
HUNGARY	362	292	243	151	176
POLAND	781	644	659	645	621
ROUMANIA	668	499	522	482	512
RUSSIAN FEDERATION	8030	7660	7570	6770	6770
UNITED KINGDOM	312	286	257	211	
KOREA	2299	2429	2210	2678	2662
EGYPT	192	222	176	203	
ZIMBABWE	243	215	244	225	252

TABLE 3: FATALLY INJURED RATE (Per 1000 persons injured)

	1991	1992	1993	1994	1995
TURKEY	0.453	0.468	0.381	0.283	
DENMARK	0.017	0.024	0.023	0.029	
GERMANY	0.060	0.070	0.080		
NORWAY	0.030	0.030	0.030	0.020	0.010
AUSTRIA	0.080	0.066	0.075	0.061	
ITALIE	0.094	0.091	0.075	0.066	
ROUMANIA	0.09	0.07	0.08	0.07	0.07
RUSSIAN FEDERITION	0.128	0.131	0.139	0.133	0.138
UNITED KINGDOM	0.014	0.013	0.012	0.010	
KOREA	0.29	0.34	0.32	0.37	0.34
EGYPT	0.14	0.14	0.11	0.12	
ZIMBABWE	0.24	0.18	0.21	0.19	0.21

TABLE 4: FATALLY INJURED IN MINING

	1991	1992	1993	1994	1995
TURKEY	575	610	471	239	
GERMANY	353	333	376		
NORWAY	2	5	3	3	2
AUSTRIA	4	3	2	6	
ITALIE	12	10	23	13	
HUNGARY	23	12	11	11	7
POLAND	88	74	76	55	61
ROUMANIA	125	97	130	95	83
UNITED KINGDOM	31	21	16	4	
KOREA	359	364	351	317	279
EGYPT	9	9	9	9	
ZIMBABWE	54	43	25	22	51

TABLO 5: FATALLY INJURED RATE ACCORDING TO THE COUNTRIES AND YEARS

	1991	1992	1993	1994	1995
TURKEY	4.035	4.118	3.310	2.758	
GERMANY	0.140	0.200	0.270		
NORWAY	0.09	0.24	0.13	0.13	
AUSTRIA	0.220	0.175	0.125	0.3900	
ESPANA	0.5497	0.4652	0.4959	0.5660	0.8786
ITALIE	0.221	0.193	0.482	0.310	
HUNGARY	0.436	0.307	0.435	0.739	0.491
POLAND	0.192		0.183	0.142	0.166
ROUMANIA	0.28	0.24	0.32	0.24	0.24
UNITED KINGDOM	0.202	0.157	0.157	0.046	
KOREA	006.29	006.67	007.75	007.86	007.91
EGYPT	0.38	0.40	0.36	0.38	
ZIMBABWE	001.01	0.64	0.37	0.35	0.83

TABLE 6: WORKDAY LOST BECAUSE OF THE STRIKES AND LOCKOUTS

	1994	1995	1996
TURKEY	242.589	4.838.241	274.322
DENMARK	75.000	197.300	75.550
NORWAY	97.213	50.669	529.043
AUSTRIA	0	120	0
ESPANA	6.276.700	1.457.100	1.579.700
ITALIE	3.374.000	909.300	1.930.000
HUNGARY	28.647	258.585	2.396
POLAND	561.800	56.300	75.000
ROUMANIA	361.075	212.085	142.435
UNITED KINGDOM	278.000	415.000	1.303.000
KOREA	1.484.400	392.600	893.000
EGYPT	23.158	4.241	5.592

When we examine the injury severity rate, this rate is 2.795 for our country, only 0.061 for United Kingdom, 0.257 for Denmark and 0.531 for Espana. This rate for our country is the biggest as we can see.

The injury frequency rate for our country seems smaller than the rate for Espana and equal to the rate for Denmark. We hope, this rates are real, but, really, there is big statical problems in our statistics.

TABLE 7: INJURY SEVERITY RATE AND INJURY FREQUENCY RATE ACCORDING TO THE COUNTRIES

	TURKEY	DENMARK	UNITED KINGDOM	ESPANA
FATALLY INJURED	1.492	76	233	984
TOTAL EMPLOYMENT	3.618.626	2.821.809	28.552.360	15.936.100
WORKDAYS LOST	12.953.429	619.646	1.897.566	8.824.010
WORK ACCIDENT	92.087	47.716	159.631	542.818
HOURS OF WORK	45.9	31.5	40.1	36.8
INJURY SEVERITY RATE	2.795	0.257	0.061	0.531
INJURY FREQUENCY RATE	10.66	10.323	2.681	17.8

Injury frequency rate: $F = n \cdot 1000000 / (\text{Total hours of work})$

n = The number of work accident

Injury severity rate: $V = k \cdot 1000 / (\text{Total hours of work})$

k = Workdays lost

If we utilize the results above, we can see the position of our country. Our country is really confront with a great problem and a great danger.

Results And Suggestions:

As you can see above, our country is the first in Europe and second after Korea in the world on account of the loss of work accident.

The first cause of this situation, our society structure and general culture state. The industries is new for our country, a lot of persons who works in agriculture were begun to work industries, so we haven't enough quality labourer.

The second cause of this stitution is education. We haven't enough education level. %70.9 labourer who works in industrie graduated from primary scholl, %14.2 graduated from high scholl, %9.1 graduated from junior high scholl, %0.3 graduated from university, %4.8 only reading and writing, %0.7 not reading and writing.

The third cause of this stitution is small company structure. From statistics declared by SSK; %40 of over 1 bilion companies that can be insured by social insurance has one insured worker, and over %90 have 1-9 worker.

In a study that worked as every six of companies, has result that the avarege number of workers is 11.2, but at the AT avarege the number rises to 36.8.

Small companies use old technologies. So they couldn't aford to take all the precautions as preventy and protectivy the workers. Also other major causes of accidents are low level of education, inadequate job experience and inadequate division of labor.

One of the problems is definition of the work accident concept. Today the explanotion of work accident is the one that is used by SSK. Work accident is really widely explained so we need to explore it again. A low about worker health and work safety will make it easy to explain the subject again.

One of the problem is statical data. The number of work accident in a year doesn't satifies, Because not all of the companies are related with SSK. Also these numbers don't contain the data from Bağ-Kur. In fact the problem is the important part of the data is one that we don't have. In short interpretations about wor safety are done from wrong and deficient data. We reed sufficient data to decide which prevention and pretection to take about work accidents and occupational disease. At last we need a new instution about work safety.

One of the most important point in work safety is the control. Now we can see an uneffective an inadequete control system. All the works and studies done by the goverment and its instution employers, workers, educational intutions, local instution must be gathered in are place with high levels of cooperation. As result we reed are separate instution which only works on this subject.

1.GİRİŞ

Ülkemizde ve Dünyada sanayileşme ve teknolojik gelişmelere paralel olarak özellikle işyerlerinde üretken faktör olan kişilerin sağlığı ve güvenliği ile ilgili bir takım sorunlar ortaya çıkmıştır. Başlangıçta fazla önemsenmeyen bu sorunlar iş verimini ve işletmeyi tehlikeye sokmasıyla önem kazanmış ve üzerinde düşünülmesi gerekliliği doğmuştur. Ülkemizde 1988 yılında iş kazalarından dolayı meydana gelen üretim kaybı 200milyar lirayı bulmuştur [1,s.55]. Yine Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK)'nın verilerine göre, 1996 yılında iş kazalarından dolayı meydana gelen toplam değer kaybı 144 trilyon lirayı (o yıl ki kurla 1 milyar 775 milyon doları) bulmuştur.

Kısa adı ILO (International Labour Office) olan Milletlerarası Çalışma Teşkilatının tespitlerine göre dünyada her üç dakikada bir işçi iş kazası veya meslek hastalığından ölmektedir. Yine aynı kaynaklara göre Dünyada her yıl ortalama 110.000.000 işçi iş kazası geçirmekte ve meslek hastalığına yakalanmakta ve 200.000'e yakın işçide aynı sebeplerle hayatını kaybetmektedir[1,s.55].

Söz konusu bu kayıplar, maddi kayıplardır. İşin manevi yönü de en az maddi yönü kadar büyüktür. Örneğin iş kazası olayının meydana geldiği kısımda, kazaya uğrayanın yanındakilerin çalışma isteklerinin azalması, kazalının yakınlarının psikolojik çöküntüleri, geri kalan çocukların anasız babasız büyümeleri...vb. gibi.

İşte bu maddi ve manevi kayıpların sanayileşmeye paralel olarak artması, iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı aktif ve etkin bir mücadele düşüncesini ortaya çıkarmıştır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği (İSİG) kavramı da bu düşüncenin bir ürünüdür. Sanayileşme aşamasını tamamlamış olan Batılı Ülkelerde İSİG öneminden dolayı bir bilim dalı haline getirilmiş ve maliyet hesapları içerisine sokulmaya başlanmıştır. Sanayileşme aşamasında gelişmeler kaydeden Ülkemizde ise yasalar, tüzükler, yönetmelikler hazırlanarak, uygulama birimleri, Bakanlık, İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, denetim birimleri oluşturulmuştur. Ancak yapılan bu çalışmalara rağmen SSK istatistikleri incelendiğinde kaza sayısında bir düşüş ile karşılaşılsa da iş kazalarında meydana gelen ölüm sayılarında maalesef bir düşüş meydana gelmemiştir.(TABLO 3.1)

Bu çalışmamızda bunun sebepleri araştırılmaya çalışılacak, ILO'dan elde edilen diğer ülkelere ait istatistiklerle karşılaştırılma yapılarak çözüm önerileri sunulacaktır.

1.1.Tarihçe:

Tarih boyunca çalışma yaşamındaki sorunlar arasında önemli bir yer tutan iş kazaları ve meslek hastalıkları günümüzde de sorun olmayı sürdürmektedir. İşle sağlık arasında ilişki kurulması ve çalışanların sağlığının korunmasına yönelik çalışmalar oldukça eski çağlara dayanmaktadır. Eski Yunanlılar ve Romalılar madenlerde ve yapı işlerinde çalıştırdıkları işçilerin sağlıklarını denetlemek için iş hekimliği uygulaması yapmışlardır. Bu dönemde ünlü tarihçi Herodot, çalışanların verimli olabilmesi için yüksek enerjili besinlerle beslenmeleri gerektiğine değinmiştir. M.Ö. 370 yılında Hipokrates ilk kez kurşunun zararlı etkilerinden bahsetmiş, kurşun koligini tanımlamıştır. M.Ö. 200 yıllarında Hipokratesin çalışmalarını daha da geliştiren Nicander, kurşun koligi ve kurşun anemesini incelemiş ve bunların özelliklerini tanımlamıştır. Bu dönemde yapılan çalışmalar sağlık ve güvenlik sorunlarının saptanması ile sınırlı kalmamış, zararlı etkilere korunma yolları da geliştirilmiştir. Nitekim M.S. 23 ve 79 yılları arasında yaşamış olan Plini çalışma ortamındaki sağlığa zararlı tozlarla çalışanların korunması amacıyla maske yerine geçmek üzere başlarına torba geçirmelerini önermiştir. Juvenal ise, özellikle demircilerde görülen göz yakınmaları ve göz hastalıklarının yapılan işten kaynaklandığını açıklamıştır.

Daha sonra ise, çalışanların sağlık ve güvenlik sorunlarının çözümünde Paracelsus, Acricola, Rammazzini önemli çalışmalarda bulunmuşlardır. 1493 ile 1541 yılları arasında yaşayan Alman düşünür ve hekimi Paracelsus yazdığı kitabında, tozlardan oluşan meslek hastalığı pnömokonyozun tanısı ve zehirlerin kimyasal yapıları konularında önemli bilgilere yer vermiştir. 1633 ile 1714 yılları arasında yaşayan ve işçi sağlığının kurucusu olarak tanınan İtalyan bilim adamı Berdardino Rammazzini işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda sayısız çalışmalarda bulunmuştur. Rammazzini; işyerinde işçinin çalışma şeklinin, işçi-iş-makine uyumunun sağlık ve iş verimi üzerindeki etkilerinin olduğu düşüncesini ortaya koyarak Ergonomi biliminin ilkelerini daha 17. Yüzyılda açıklamıştır.

İş kazaları ve meslek hastalıkları önemli bir sorun olarak sanayi devrimi ile gündeme gelmiştir. 18. yy'ın ikinci yarısında, önce İngiltere'de başlayan sanayi devrimi, küçük tezgah ve atölye üretiminin yerine yeni teknik buluş ve makinelerle donatılmış fabrika üretiminin geçmesi sonucu çalışma yaşamında çok büyük değişikliklere kaynaklık etmiştir. Sanayi devrimi süresince işçiler fabrika ve maden ocaklarında çok kötü çalışma koşullarında iş kazalarına ve meslek hastalıklarına sebep olabilecek tehlikelere maruz kalarak günde 14-16 saat gibi uzun sürelerle çalıştırılmışlardır. Üretim tekniği geliştikçe makinelerin hızı artmış buna karşılık gerekli güvenlik önlemleri alınmamıştır. Sanayi devrimi süresince iş kazaları ve meslek hastalıklarının çok büyük boyutlara ulaşmasında işyerlerindeki güvensiz ve sağlıksız çalışma koşulları, üretim araçlarının niteliği ile uzun çalışma saatlerinin etkili olduğu gözlenmiştir. Bu dönemde uzun çalışma saatleri, sefalet ücretleri, çalışma yerlerinin sağlıksızlığı, çocuk ve kadın işçilerin yoğun bir şekilde maden ocaklarında ve fabrikalarda çalıştırılması gibi olaylar her sanayileşmenin hızına ve yoğunluğuna göre tepkiler meydana getirmiştir. Bu tepkiler ve gelişmeler sonucunda 19 yy. başlarından itibaren çeşitli kişi ve bilim adamları çalışma koşullarının düzeltilmesi için çaba harcamış ve önerilerde bulunmuşlardır.

Sanayi devriminin oluşturduğu olumsuz çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmek, çalışanların sağlığını korumak ve iş güvenliğini sağlamak amacıyla bir çok yasal, bilimsel, tıbbi ve teknik çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemde İngiliz parlamento üyesi Antony Asly Cooper çalışma koşullarını düzeltmek amacıyla, çalışma saatlerinin azaltılması, maden ocaklarında kadın ve çocukların korunmasını öngören yasalar çıkarılması konularında çabalar harcamıştır. Bu çabalar sonucu işçi sağlığı iş güvenliği ile ilgili olarak çıkarılan ilk yasa olan “çırakların sağlığı ve morali” adlı yasanın çıkarılması sağlanmıştır. Bu yasa ile çalışma saati günde on iki saat olarak sınırlandırılmış ve iş yerlerinin havalandırılması öngörülmüştür.

Ve 19. yüzyılda işin sağlık üzerine olumsuz etkileri üzerine önemli çalışmalar yapılmıştır. Michael Sadler 'in parlamentoya sunduğu ve 1833 yılında Fabrikalar Yasası adı altında yürürlüğe giren yasa ile, 9 yaşın altındaki çocukların işe alınması ve 18 yaşından küçük çocukların 12 saatten fazla çalışmaları yasaklanmış, fabrikaların denetimi için müfettiş atanması zorunlu kılınmıştır. Bu gelişmeler

sonucu İngiliz iş hekimi Thomas Morison Legee ilk iş güvenliği müfettişi olarak görevlendirilmiştir.

Uluslararası Çalışma Örgütü(ILO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO)' nun katkılarıyla günümüzde iş kazalarının azaltılması, meslek hastalıklarının tanısı ve tedavisi yöntemlerinin geliştirilmesi konularında çok önemli yasal, bilimsel ve teknik çalışmalar yapılmıştır.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de işçi sağlığı ve iş güvenliğinin tarihsel gelişimi, çalışma yaşamındaki gelişmelere bağlı olarak benzer aşamalardan geçmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili ilk çalışmalar 1850 yılında başlamıştır. Bu dönemde çalışma koşulları oldukça kötü olup, çalışma süreleri günde 16 saate kadar çıkmaktaydı. Ayrıca ağır işlerde kadın ve çocukların çalıştırılması da yaygınlaşmıştı. Ereğli havzasındaki kömür ocaklarında çalışan işçiler kısa sürede meslek hastalıklarına yakalanmışlar ve giderek artan iş kazalarında hayatlarını yitirmişlerdir. Fransızlar tarafından işletilen kömür ocaklarında 16 saat çalışan çevre köylerden gelen işçiler, penceresiz ve sağlıksız barakalarda yatmışlardır. Beslenmeleri de son derece kötü olan işçiler, kömür ocaklarındaki sağlıksız koşullar nedeniyle kısa sürede kömür tozlarının yol açtığı öldürücü pnömokonyoz hastalığına yakalanmışlardır.

Kömür ocaklarındaki ağırlığı ve çok sayıda işçinin akciğer hastalığına yakalanması üretimde düşmelere neden olmuştur.1865 yılında Madeni Hümayun Nazırı Dilaver Paşa tarafından bir tüzük hazırlanmıştır. Dilaver Paşa Nizamnamesi, çalışma koşullarına yeni düzenlemeler getirmiş ve madende bir hekim bulundurulmasını hükme bağlamıştır. 1869 yılında onaylanan ve Tanzimattan sonraki ikinci önemli belge olan Maadin Nizamnamesi, genellikle iş güvenliğini ilgilendiren önemli hükümler getirmiştir. 1908 yılında kurulmasına izin verilen sendikaların iş güvenliği sorunlarını gündeme getirmesine karşın somut olarak önemli bir ilerleme sağlanamamıştır.

Sanayileşmede sağlanan gelişmelerin yarattığı sorunların giderilmesi amacıyla Cumhuriyet döneminde de işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili pek çok yasa, tüzük ve yönetmelik çıkarılmıştır. 1936 yılında yürürlüğe giren ve çalışma yaşamının bir çok sorunlarını kapsayan 3008 sayılı İş yasası ile Ülkemizde ilk kez işçi sağlığı ve iş

güvenliği konusunda ayrıntılı ve sistemli bir düzenlemeye gidilmiştir. 3008 sayılı İş yasası 1967 yılına kadar uygulamada kalmıştır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği çalışmalarının tek elden yürütülmesi amacıyla 1946 tarihinde Çalışma Bakanlığının kurulmasından sonra bu görev İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. 1950 yılında Uluslararası Çalışma Sözleşmesi onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yasa gereği olarak, işyerlerinin işçi sağlığı ve iş güvenliği yönünden denetimini yapmak, çalışma yaşamını düzene koymak, yol gösterici uyarılarda bulunmak üzere hekim, kimyager, mühendis gibi teknik elamanlar görevlendirilmiştir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği sorunu ilk kez anayasal düzeyde, 1961 anayasası ile düzenlenmiştir. Anayasadaki çalışma yaşamı ile ilgili hükümlerin yerine getirilmesi amacıyla 3008 sayılı iş yasasının yerine 1967 yılında 931 sayılı yasa çıkarılmıştır. 931 sayılı İş yasasının Anayasa Mahkemesi tarafından usul yönünden bozulması üzerine hemen hiç bir değişiklik yapılmadan 1971 yılında 1475 sayılı İş Yasası yürürlüğe konulmuştur. İşçi sağlığı ve iş güvenliği yönünden 1475 sayılı İş yasası ve ona uygun olarak çıkarılan tüzük, yönetmelik ve şartnameler ile çağdaş ve geniş ayrıntılı anlamda düzenlemeler getirilmiştir.

1.2.Genel Olarak Sağlık Ve İşçi Sağlığı:

Dünya sağlık örgütü sağlığı şöyle tanımlar: “ Sağlık yalnız hastalık ve sakatlığın olmaması değil fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir.” Bu tanımlama, kişilerin sağlık durumlarındaki farklılıkları ortaya koyduğu gibi sağlıklı davranışlarla varılmak istenen amacı da belirtir.

Son yıllara kadar işçi sağlığında amaç ise, iş kazası ve meslek hastalığı geçirmemek, çalışırken yorgunluktan korunmak, erken ihtiyarlamamaktır. Bugün, sanayileşmiş ülkelerde bu amaç çok daha ilerilere götürülmüş ve yüksek nitelikte yaşam denilen bir hayat düzeyi sağlamaya kadar uzanmıştır. Böylece insanların sağlıklı veya daha doğru olarak tam bir iyilik hali içinde olmaları amaçlanmıştır.

1.3. İş Güvenliğinin Tanımı:

İş güvenliği, iş yerlerinde işin yürütülmesi sırasında, çeşitli nedenlerden kaynaklanan sağlığa zarar verebilecek koşullardan korunmak ve daha iyi bir çalışma

ortamı oluşturmak amacıyla yapılan sistemli ve bilimsel çalışmalar olarak tanımlanabilir.

Bu tanımda da görüldüğü gibi literatürde iş güvenliği terimi çoğu kez sadece çalışanların korumasına yöneliktir. Alman Literatüründe [2, s.29] ise genel anlamdaki iş güvenliği kavramı çalışanların, işletmenin ve üretimin her türlü tehlike ve zararlardan korunmasını içermektedir.

- **Çalışanları korumak:** İşçi sağlığı ve iş güvenliği çalışmalarının ana amacını oluşturur. Çalışanları iş yerinin olumsuz etkilerinden korumak, rahat ve güvenli bir ortamda çalışmalarını sağlamak, başka bir ifadeyle çalışanları iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı koruyarak ruh ve beden bütünlüklerinin sağlanması amaçlanmaktadır.
- **Üretim güvenliğini sağlamak:** Bir iş yerinde üretim güvenliğinin sağlanması beraberinde verimin artması sonucunu doğuracağından özellikle ekonomik açıdan önemlidir. İş yerinde çalışan işçilerin korunmasıyla meslek hastalıkları ve iş kazaları sonucu ortaya çıkan iş gücü ve iş günü kayıpları azalacak, dolayısıyla üretim korunacak ve daha sağlıklı ve güvenli çalışma ortamının işçiye verdiği güvenle iş veriminde artma olacaktır.
- **İşletme güvenliğini sağlamak:** İşyerinde alınacak tedbirlerle, iş kazalarından veya güvensiz ve sağlıksız çalışma ortamından dolayı doğabilecek makine arızaları ve devre dışı kalmaları, patlama olayları, yangın gibi işletmeyi tehlikeye düşürebilecek durumlar ortadan kaldırılacağından işletme güvenliği sağlanmış olur.

Ülkemiz endüstrisinde henüz yukarıdaki gibi bir ayırım bulunmadığı gibi iş güvenliği kavramı bazen sosyal güvenlik kavramıyla karıştırılmaktadır. Kavramın önemli bir özelliği de bilimsel esaslara dayalı, planlı programlı ve oldukça geniş kapsamlı çalışmaları içermesinin yanı sıra farklı bilim dallarını yakından ilgilendirmesidir. Örneğin hukuk, iktisat sosyal siyaset, işletmecilik, psikoloji, ergonomi, istatistik ve çeşitli mühendislik bilimleri, iş güvenliği konusuna farklı yaklaşımlarla katkıda bulunan disiplinlerdir.

1.4.İşyerlerinde Sağlık Hizmetleri:

İşyerlerinde uygulanan koruyucu hekimlik iş hekimliği adını alır. Amacı işçi sağlığını yerine getirmektir. İSG Tüzüğü'nün 91. Maddesinde, sürekli olarak en az 50 işçi çalıştıran işyerlerinde SSK'unca sağlanan tedavi hizmetleri dışında, işçilerin sağlık durumlarının denetlenmesi, ilk yardım, acil tedavi ve diğer koruyucu hizmetler düzenlenmesi öngörülür.[3] İşyeri Hekimlerinin Çalışma şartları ile Görev Yetkileri Hakkındaki Yönetmelik'in 3b Madde sinde ise işyeri sağlık birimi şöyle tanımlanır: "Belirli bir işyeri tarafından kurulan ve işyeri hekimi denetiminde yardımcı sağlık personeli, sekreteryası, genel hizmet personeli ile lüzumlu araç ve gereçle donatılmış birime işyeri sağlık birimi denir."

Aynı Yönetmeliğin 3c Maddesinde ise işyerleri ortak sağlık birimleri tanımlanmıştır: "50'den az işçi çalıştıran işyerlerinin bir araya gelerek bu maddenin b bendine uygun olarak kurulan birime İşyeri Sağlık Birimi denir."

İşçi yada çalışan sağlığı ile hekimlerin tanışması milat öncesi yıllara uzanmaktadır. Özellikle 19. yy'dan itibaren Avrupa'da iş sağlığı ve iş hekimliği bilimsel temellere oturmaya başlamıştır. İşçilerin sağlığının korunması ve geliştirilmesi, toplumun sağlığına yönelik çalışmalar içinde vazgeçilmez bir yer tutmaktadır. Dünya deneyimi incelendiğinde yaklaşık 160 yıldır işyerlerinde koruyucu sağlık hizmetleri yürütmek amacıyla hekim kullanıldığı dikkati çekmektedir.

İşçi sağlığı, her meslekte çalışanların fiziksel, ruhsal ve sosyal iyilik hallerini en yüksek düzeye getirmek ve bu düzeyi sürdürmek, sağlıklarına gelebilecek zararları önlemek, işçiyi fizyolojik ve psikolojik yeteneklerine uygun işlere yerleştirmek ve böylece işi insana ve insanı işe adapte etmeyi amaçlayan bir tıp dalıdır.

Şu halde amaç:

- Çalışanlara en yüksek sağlık kapasitesini sağlamak,
- Çalışma koşullarının olumsuz etkilerinden onları korumak
- İş ve işçi arasında mümkün olan en iyi uyumu sağlamaktır.

1.5. İş Yeri Hekiminin Görevleri:

İSİG Tüzüğü' nde [EK1] İşyeri Hekimlerinin Çalışma Şartları ile Görev ve Yetkileri Hakkında Yönetmelik'in 4. Madde'sinde [EK1] işyeri hekimlerinin görevleri kısaca aşağıda ki başlıklar altında incelenmiştir.

1. Tıbbi görevleri

- İşe giriş muayenelerini yapmak
- Periyodik muayeneler yapmak
- Özelliği olan işçilerin veya işlerde çalışanların muayeneleri
- İstirahatten dönenlerin muayeneleri
- Ek ve tamamlayıcı muayeneler
- İşverenin muayenesini istediği işçilerin muayenesi
- Gerekli hallerde radyolojik muayeneler
- Kaza halinde ilk yardım ve tedavinin yapılması
- Koruyucu aşıların yapılması
- Kreş-çocuk bakım yerlerinin ve çocukların sağlık kontrol ve muayeneleri

2. Tıbbi-Teknik görevleri

- İşyeri hijyeni ve iş güvenliği konularında araştırma-inceleme
- İş ve işçi uyumu
- Sağlık eğitimi

3. Kayıt ve istatistik görevleri

4. İnceleme-araştırma ve işyeri dışı kuruluşlarla ilgili görevleri

1.6.İş Güvenliği Kurulu :

İş Kanunun 6 ıncı maddesi uyarınca sanayiden sayılan ve devamlı olarak en az 50 işçi çalıştıran(Elli dahil) altı aydan fazla sürekli işlerin yapıldığı işyerlerinde her işveren bir İSİG kurulu kurmakla yükümlü kılınmıştır.

İşçi sayısı 50 den fazla olan işyerlerinde kurulması emrolunan ve kuruluşu ile işleyişi hakkındaki bilgileri işçi sağlığı ve iş güvenliği kurulları kurulması hakkındaki tüzük” [EK1] adlı tüzükte belirtilen bir yasal kuruluştur. Anılan tüzüğe göre kurulun kuruluşu, görevleri ve çalışma şekli hakkındaki bilgiler şu şekilde özetlenebilir:

“İş Güvenliği Kurulu” işveren veya işveren vekilinin başkanlığında, ilgili birim şeflerinin, işyeri hekiminin, personel şefinin ve işçi temsilciliklerinin katılmasıyla kurulan bir karar organıdır. Görevi işyerinde iş güvenliği ile ilgili konularda neler yapılacağını saptamaktır.

Bu konular başlıca şunlardan ibarettir :

1. İş kazalarını ve meslek hastalıklarını değerlendirmek, kurulda incelemek,
2. İş güvenliği iç yönetmeliği hazırlamak,
3. Yıl sonunda yapılan işleri değerlendiren bir rapor hazırlamak,
4. Alınması gerekli tedbirleri planlamak,
5. Kontrol örgütünün çalışmalarını izlemek,
6. Eğitim ve öğretim programı saptamak,
7. İş güvenliği konusu ile ilgili diğer hususlarda karar almak,

İş güvenliği kurulunun sekreteryasını işyeri iş güvenliği görevlisi (müdürü, şefi veya uzmanı) yapar. Gündemi hazırlar, karar defterini tanzim eder. Kararların uygulanmasını sağlar ve izler.

1.7.İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği ile İlgili Kurumlar:

Çalışma Bakanlığı: 1936 tarihli iş kanunundan önce iş kanunu tasarısını hazırlamak ve sanayileşme ile ilgili esasları uygulamak üzere iktisat vekaletine bağlı işçiler bürosu kurulmuştur. Bu büro 3008 sayılı iş kanununun 145. Maddesiyle kaldırılmış ve yerine iktisat vekaletine bağlı olarak iş dairesi kurulmuş, 7 haziran 1945 yılında Çalışma Bakanlığına dönüştürülmüştür.

4841 sayılı “Çalışma Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun” gereğince Çalışma Bakanlığı:

- Çalışma hayatını düzenlemek,
- Çalışanların hayat seviyesini yükseltmek,
- Çalışanlar ile çalıştıranlar arasındaki ilişkileri memleket yararına ahenkleştirmek,
- Memleketteki çalışma gücünü, genel refahı artıracak surette verimli kılmak,
- Tüm çalışmayı ve sosyal güvenliği sağlamak, ile görevlendirilmiştir.

İşçi Sağlığı Daire Başkanlığı(İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğü) : Çalışma bakanlığı ise çalışanların sağlık ve güvenliği konusunu İşçi Sağlığı Daire Başkanlığına vermiştir. 1963 yılında çıkarılan 174 sayılı kanuna göre; kadroları ve

giderleri Sosyal Sigortalar Kurumundan karşılanmak üzere İşçi Sağlığı Daire Başkanlığının bünyesinde, hekim ve mühendislerden oluşan bir “İş Güvenliği Müfettişliği” teşkilatı kurulmuştur.

Teşkilatın görevleri :

- İşyerlerinin işçi sağlığı ve iş güvenliği yönünden denetimini yapmak,
- İş kazalarını incelemek ve araştırmak,
- İşyeri kurma projelerini değerlendirmek,
- SSK’ya danışmanlık yapmak,

İşçi sağlığı ve iş güvenliği eğitim ve araştırma merkezi (İSGÜM) : 1969 yılında Türk Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı arasında ortak bir proje gereği; kısa adı İSGÜM olan işçi sağlığı ve iş güvenliği eğitim ve araştırma merkezi kurulmuştur.

İş Teftiş Kurulu : 174 sayılı kanunun 1976 yılında yürürlükten kaldırılmasından sonra 28.8.1979 tarihinde yürürlüğe giren “İş Teftiş Tüzüğü” gereği Çalışma Bakanlığı bünyesinde İş Teftiş Kurulu Başkanlığı kurulmuştur.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (SSYB) : 3017 sayılı kanunla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olarak kurulan Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü, genel sağlık ve sosyal yardım hizmetlerinin tümü ile ilgilenir. Bunları izler ve denetler. Bu genel müdürlüğün görevleri arasında, işçilerin sağlık durumlarının denetimi ayrıca belirlenmiştir.

Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) : Sosyal Sigortalar Kurumunun, işçi sağlığı ve iş güvenliği yönünden faaliyette bulunacağına dair yasal bir hüküm bulunmamakla birlikte, 506 sayılı sosyal sigortalar kanununda konu ile ilgili maddeler bulunmakta ve bunlar;

- İş kazası ve meslek hastalığının tanımı,
- Sağlanacak yardımlar, tarifi ve süresi,
- İşyerinin yükümlülüğü,
- Geçici iş görmezlik geliri,
- Sürekli iş görmezlik geliri,
- Ölen kazazedelerin eş ve çocuklarına gelir bağlanması,
- İş ve işyerlerinin kontrol ve denetimi,

hususlarını kapsamaktadır.

Buna göre;

- İş kazasına uğrayan işçiye, kurumca işe el konuncaya kadar gereken sağlık yardımı yapılmakla işveren yükümlü kılınmıştır (madde15).
- İş kazası ve meslek hastalığının uğrayan kimsenin, hekimin öngördüğü tedbir ve tavsiyelere uymasını sağlamak için, aksi halde ödemelerde kısıtlama yapılacağı hükmü getirilmiştir (Madde 17).
- İşverenin, işyerinde çalışanların sağlığını ve güvenliğini korumaya ilişkin mevzuata aykırı hareketi görüldüğünde; kurumca sigortalıya yapılan ve yapılacak giderlerin, işverenden alınacağı hükme bağlanmıştır. Böylece işveren, işçi sağlığı ve iş güvenliği yönünden tedbir almaya zorlanmıştır. Aynı şekilde prim derecesini tespit etmede de benzer bir hüküm getirilmiştir (Madde 26 ve 75).

Yine 506 sayılı kanun ve kurumun teftiş yetkili memurlarına; teftiş, kontrol ve denetim sırasında, işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat hükümlerine veya işin yürütüm tarzına aykırı durumları, yetkili makamlara intikal ettirmek görevi de verilmiştir.

Üniversiteler : Üniversitelerin bünyelerinde de koruyucu hekimlik hijyen gibi kürsüler ve laboratuvarlar oluşturulmuştur.

Yerel Yönetimler : Belediyeler kanunun gereği, çevrelerinde genel sağlık ve güvenlik için önlemler alırlarken dolayısıyla işçi sağlığı ve iş güvenliğini de sağlamakla yükümlü olmaktadır.

Mesleki Kuruluşlar: Başta işçi ve işveren teşekkülleri olmak üzere (odalar birlikleri) diğer teşekküller de konu üzerinde aydınlatıcı ve eğitici çalışmalarda bulunmaktadırlar.

Milli Prodüktivite Merkezi : Konu üzerinde MPM'nin de çeşitli çalışmalarda bulunduğu bilinmektedir.

Türk Standartlar Enstitüsü (TSE) : İş güvenliği ve işçi sağlığı kabul edilmiş uluslararası standartların da ışığında Ülkemiz için gerekli ve geçerli standartların saptanmasından sorumlu bir kuruluştur.

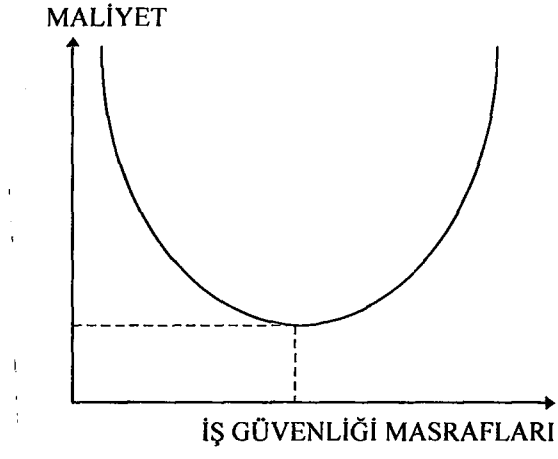
1.8.İŞİG Çalışmalarının Fayda-Maliyet Analizi:

Unutulmamalıdır ki iş güvenliğine yönelik her çaba aynı zamanda verimliliği artırmaya yönelik bir çabadır. Araştırmacılar iş güvenliği masrafları ile maliyet arasında parabolik bir ilişkinin var olduğunu ortaya koymuşlardır. Şekil 1’de de kolayca görülebileceği üzere, iş güvenliği için yapılan harcamalar belli bir değere kadar maliyetleri düşürmekte, minimum bir maliyet değerine ulaştıktan sonra yapılacak masrafların etkisi maliyetleri artırıcı yönde olmaktadır. Bu nedenle, işveren kesiminin üzerinde dikkatle durması gereken nokta, bir yandan maliyetleri minimum düzeyde tutacak, öte yandan işletmedeki çalışma koşullarını düzenleyerek iş kazaları ve meslek hastalığına engel olacak güvenlik önlemlerinin nasıl olacağıdır. Üretim etkinliğini sağlamada iş güvenliğine yönelik çabalar vazgeçilmez bir unsurdur.

Güvenlik harcamalarının etkisiz olmadığı başka ülkelerdeki uygulamalardan görülmüştür. Sanayileşme döneminin başlarında ABD’de ve bazı batı ülkelerinde her 100 işçiden 11-18 işçi kazaya uğrarken bugün bu sayı 3.5’e düşürülmüştür [2]. Ancak bu sonuca uzun sürede yeterli para ve çabanın harcanması ile ulaşılmıştır. Öyleyse gerek firma gerekse ekonomi düzeyinde bir fayda-maliyet hesaplanması yapılmalıdır. Firma düzeyinde bir analiz için bazı ön bilgiler gerekmektedir. Bunlar:

- Meydana gelen iş kazası sayısı(3-6-12 ‘şer aylık dönemler halinde),
- Kazaların niteliği,
- Geçici yada sürekli iş görmezlik nedeniyle kaybedilen gün sayısı,
- İşyerinde çalışan işçi sayısı,
- Üretim düzeyi,
- Üretim değeri

Bundan sonra yapılacak temel araştırma “Kaza Sıklık Oranı” ve “Kaza Ağırlık Oranı”nın hesaplanmasıdır. Firma bu oranları hesaplayarak işletmedeki durumunu ortaya çıkarabilir. Eğer kaza sıklık oranı ve ağırlık düşükse ve yıllara göre düşme eğilimi gösteriyorsa, işletmede daha fazla güvenlik önlemi almaya gerek yoktur. Yukarıda ki oranlarda artış görülüyorsa yeni tedbirler mutlaka alınmalıdır.

ŞEKİL 1.1:İŞ GÜVENLİĞİ MASRAFLARI İLE MALİYET ARASINDAKİ İLİŞKİ [4]

2. MESLEK HASTALIKLARI

İsminden de anlaşılacağı üzere, bir insanın sağlığının yaptığı işten zarar görmesi sonucu meydana gelen hastalığa meslek hastalığı denir. Yani yapılan iş ile hastalık arasında bir bağlantı bulunması gerekir.

506 sayılı SSK Kanununun 11'inci maddesi, meslek hastalıklarını şöyle tanımlar:

“Meslek hastalığı, sigortalının çalıştırıldığı işin niteliğine göre tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, sakatlık veya ruhi arıza halleridir. Bu kanuna göre tespit edilmiş olan hastalıklar listesi dışında herhangi bir hastalığın meslek hastalığı sayılıp sayılmaması üzerinde çıkabilecek uyuşmazlıklar, Sosyal Sigortalar Yüksek Sağlık Kurulunca karara bağlanır.”

Bir hastalığın yalnızca çalışma koşullarından meydana gelmesi ve başka şekilde ortaya çıkmaması durumunda, meslek hastalığı olarak nitelemek kolaydır. Ancak çeşitli nedenlerle oluşabilecek nitelikteki hastalıkların iş koşullarından ortaya çıktığını saptamak oldukça zordur. Yukarda görüldüğü gibi yasa bu ayrımı yapmayı “Sosyal Sigortalar Kurumu Yüksek Sağlık Kurulu”na bırakmıştır. İş güvenliği tekniği açısından bu ayrımı yapmak işyeri hekiminin görevidir. Örneğin bir Bronşit'in işyerindeki anormal sıcak ve soğuktan mı yada aşırı hava cereyanından mı meydana geldiğini, yoksa işçinin bunun dışındaki herhangi bir nedenle mi hastalandığını ancak işçinin çalıştığı yerdeki şartları bilen bir hekim ayırt edebilir.

Ülkemizde gelişmiş iş hekimliği müessesesi olmadığı için bu konuda çeşitli ihtilaflar olmakta, meslek hastalıklarının sayısı da yılda bin civarında kalmaktadır.

Meslek hastalıkları, Sosyal sigortalar sağlık işlemleri tüzüğünde [EK1] gösterilmiş ve beş grupta toplanmıştır. Bu listede hastalıkların belirtileri, hangi işlerde görüldükleri ve sigortalı bir işten ayrılmış olanların hastalandıklarında, hastalıklarının mesleksel olduğunun sigorta tarafından kabulü için en çok ne kadar zaman geçmesi gerektiği (yükümlülük süresi) gösterilmiştir.

Listedeki meslek hastalıkları şu gruplarda toplanmıştır:

1. Kimyasal maddelerde olanlar
2. Mesleki deri hastalıkları
3. Pnömonyozlar ve diğer mesleki solunum sistemi hastalıkları
4. Mesleki bulaşıcı hastalıklar
5. Fiziki etkenlerle olan meslek hastalıkları

2.1.Meslek Hastalıklarına Karşı Alınabilecek Tedbirler:

Meslek hastalıklarına karşı işyerlerinde birtakım genel tedbirlerin alınması hastalığın görülme sıklığını azaltabilir. Her meslek hastalığı için, özel bazı korunma tedbirleri alınarak hastalık oranı en aza indirilmelidir. Bazen küçük bir tedbirle ölümlerle sonuçlanacak bir meslek hastalığının önüne geçilebilmektedir. İŞİG tüzüğü'nün 59-108. Madde'leri arasındaki 49. Madde'de meslek hastalıklarına karşı alınabilecek tedbirler incelenmiştir. Bunları genel olarak şöyle sınıflandırabiliriz.[5]

2.1.1Tıbbi Tedbirler:

- a) **İşe giriş tıbbi kontrolleri:** Bazı iş kollarında (özellikle tozlu işyerlerinde çalışanlarda) işyeri hekimi, çalıştırmayı düşündüğü işçiyi, tam bir akciğer muayenesinden (klinik ve radyolojik) geçirmeli, akciğerleri tozları temizlemeye (vücuttan atmaya) elverişli olanları bu gibi işlere kabul etmelidir. Mesela, hamile bir kadın benzenle veya diğer zehirli buharların olduğu işyerinde kesinlikle çalıştırılmamalıdır. Kalp hastaları da, bu tür işlerden uzak tutulmalıdır.
- b) **Periyodik tıbbi kontroller:** İşin durumuna göre işçiler, belirli sürelerle tıbbi muayeneden geçirilmelidir. Bu süre altı ayı geçmemelidir. Hastalık belirtileri meydana çıkmadan da, bu periyodik muayenelerde çoğu meslek hastalığı başlangıcında yakalanabilir. Periyodik muayenelerde kan tahlili, idrar tahlili, röntgen muayeneleri, minyatür film muayeneleri yapılmalıdır. Periyodik muayene sonuçları, işçinin kartına muntazaman işlenmelidir. Ufak bir değişiklikte olayın üzerine gidilmelidir.
- c) **Eğitim ve uyarma:** İşyerlerinde kullanılan maddelerin zararları işçilere anlatılmalıdır. Hangi şartlarda zararlı olduğu, ne gibi tedbirler alınması konusunda seminerler verilmelidir. Bu, daha ziyade işyeri hekimi

tarafından yapılır. Koruyucu araçların, bazen rahatsızlık vermelerine rağmen faydaların bu rahatsızlıktan daha çok olduğuna işçiler inandırılmalıdır. İşyerinde işle ilgili uyarıcı broşür ve afiş asılmalıdır.

2.1.2.İşyerinde Çalışma Çevresine Bağlı Tedbirler:

Kullanılan zararlı maddelerin değiştirilmesi: İşyerlerinde kullanılan zararlı maddenin yerine, zararsız veya daha az zararlı maddeler kullanılmalıdır. Mesela; bileme işlerinde kum taşı yerine, koround gibi sentetik bileme taşları kullanılabilir.

a) Kapalı çalışma yöntemi: Zararlı maddelerin kullanıldığı imalathanelerde üretim, işçiyle direk temas halinde olmadan, kapalı kaplar veya odalar içinde yapılması gerekli teknik gelişmelerden faydalanılmalıdır. Kullanılan makinelerin, yapım kuruluş ve işleyiş bakımından zararlı maddeyi dışarıya sızdırmamaları sağlanmalıdır.

b) Ayırma: İşyerlerinde meslek hasarlıkları oluşturacak maddelerle çalışılan yerler, kesinlikle diğer bölümlerden ayrı tutulmalıdır. Yemek salonları olarak esas çalışma yerinden ayrı olan binaların kullanılması, zararlı maddenin etrafa yayılmasını önler. Özel giysi ve araçların işyerlerinden çıkarken çıkarılması da zehirli maddenin yayılmamasında yardımcı olur.

c) Havalandırma: Yapılan işe göre havalandırma yapılmalıdır. Havalandırma, lokal ve genel havalandırma olarak ikiye ayrılır. Lokal havalandırma; belirli bir bölgenin havalandırmasıdır. Mesela civa ve benzenle çalışan iş kollarında bu maddelerin buharlarının havadan ağır olması nedeniyle döşemeye yakın kısımlara havalandırma tertibatı yerleştirilmelidir. Havalandırma tertibatı verimli çalışmalıdır. Ayrıca iş yapılan salonlara çekici ocakların yapılması, havadaki zehirli maddenin yoğunluğunun artmadan dışarı atılmasını sağlar.

Genel havalandırma; İşyerlerinde, devamlı olarak ortam havasını değiştiren sistemler yapılmalıdır. Her iş bitiminden sonra, işyerleri havalandırılmalıdır. Bu genel havalandırma tertibatıyla da olur. Pencereilerin açılması (işe göre) şeklinde de yapılabilir. Havalandırma yapılırken işçinin hava akımında kalmamasına da dikkat edilmelidir.

d) Nemli (ıslak) çalışma yöntemi: Çok toz çıkaran iş kollarında (tünellerin ve maden girişlerinin açılmasında), sulu delicilerin kullanılması iyi bir yöntemdir.

Kömürlerin parçalanmadan önce ıslatılması, toz oluşmasını önler. Genel temizlikte yerlerin ıslak paspasla silinmesi, yerdeki zararlı tozların etrafa yayılmasını önler.

e) Sürekli temizlik ve bakım: İşyerleri devamlı temiz tutulmalıdır. Her gün iş bitiminde, işyeri, temizlenip havalandırılmalı, makineler bakımdan geçirilmelidir. Verimi düşmüş zararlı aletler, yenileriyle değiştirilmelidir.

f) İşyeri üretim ve planlaması: İşçilerin çalışma saatleri iyi düzenlenmelidir. Zararlı maddelerle temas edenlere, çalışma saati kısa tutulmalıdır. İhtiyaç fazlası üretim yapıp, gereksiz yere stok yapmaktan kaçınılmalıdır. Düzenli ve istikrarlı bir üretim olmalıdır.

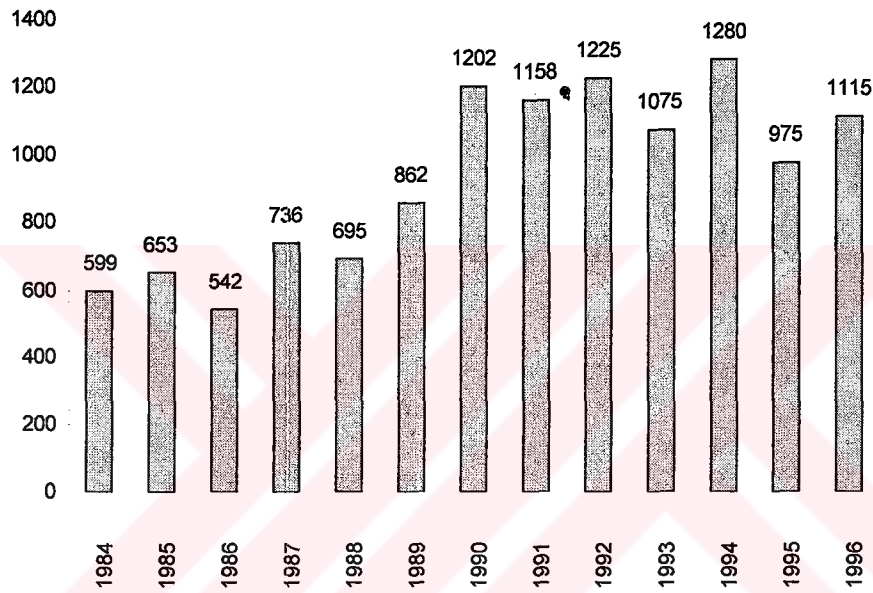
g) İşyeri ortamında zaman zaman analizler yapmak: Kullanılan veya ortaya çıkan zararlı maddelerin ortamdaki yoğunluğunu anlamak için zaman zaman analizler yapılmalıdır. Zararlı düzeyde zararlı madde bulunduran işyerleri, bu durum düzelene kadar tatil edilmeli ve iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır. Kullanılan maddelerin içinde, zararlı olanların tespiti içinde analizler yapılabilir.

2.1.3.İşçiye ait tedbirler:

a) Kişisel korunma araçlarının kullanımı: Bazen kullanma zahmetinden dolayı işçiler korunma araçlarını kullanmayı ihmal ederler. Bu araçları uzun araştırmalar ve deneyler sonucu bulunduğu koruyucu oldukları muhakkaktır. Aşırı tozlu bir yerde çalışırken özel maske kullanmak, o tozun zararından işçiyi büyük oranda korur. Aşırı gürültülü yerlerde kulak tıkacı veya kulaklık kullanmak, kulak rahatsızlıklarını önler. Yine kaynak için de, özel gözlük kullanmak gözün hastalanmasını önler. Zehirli maddelerle çalışılan yerlerde özel elbise giymek, iş bitiminde hemen işyerinde o elbiseyi değiştirmek, zehirli maddeyle uzun süre temas etmeyi önler. Ayrıca, işyerlerinde işçilere iş bitiminde her gün sıcak duş imkanının tanınması, deriye temas etmiş zehirli maddelerden arınmada büyük rol oynar. Hatta duş yapma zamanının çalışma saati içine alınması özendirici rol oynar.

b) Eğitim: İşyerlerinde çalışanlara çalıştığı işin özellikleri, ne üretildiği hangi maddelerin kullanıldığı, ne gibi tedbirler alınması gerektiği seminerler halinde işe girişlerde anlatılmalıdır. Uyulması gereken kurallar üzerinde

durulmalı, gerekirse uyarıcı levhalar işyerinin uygun yerlerine asılmalıdır. Özel alet ve makinelerin kullanılması ve çalıştırılması hakkında işçilere bilgi verilmelidir. Kullanmasını bilmeyen işçi makinenin başına kesinlikle geçirilmemelidir.

ŞEKİL 2.1: ÜLKEMİZDEKİ MESLEK HASTALIKLARININ YILLARA GÖRE DAĞILIMI
(KAYNAK: SSK)

3. İŞ KAZALARI

İş kazasının, dünya sağlık örgütü (WHO) “önceden planlanmamış, çoğu kez kişisel yaralanmalara, makinelerin araç ve gereçlerin zarara uğramasına, üretimin bir süre durmasına yol açan bir olay”, Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) “belirli bir zarar ya da yaralanmaya neden olan beklenmeyen ve önceden planlanmamış bir olay” olarak tanımlamaktadır.

Genel olarak kaza, kasıt söz konusu olmaksızın meydana gelen ve sonucu arzu edilmeyen bir olayı belirtmektedir. Kaza kavramının bu genel tanımı üzerinde yaygın bir fikir birliği bulunmasına karşılık “iş kazası” kavramında oldukça farklı yaklaşımların bulunduğu kavram üzerindeki tartışmalardan ve araştırmacılar arasındaki görüş ve ayrılıklardan anlaşılmaktadır.

Hangi olayların iş kazası olduğu, hangilerinin olmadığı hususunda yapılan tartışmalar değerlendirilince bu kavramın teknik ve hukuksal olmak üzere iki ayrı açıdan incelenmesinin uygun olacağı görüşü ağırlık kazanmaktadır.

3.1. Teknik açıdan iş kazası kavramı:

İş kazası kavramını teknik açıdan inceleyen araştırmacılar bu kavramı geniş anlamda değerlendirmişlerdir. Bu gruptaki araştırmacılar kişilere zarar veren olayların yanısıra sadece makinelere, tesisat ve tertibata zarar veren olayları da iş kazası olarak nitelendirmişlerdir. İş kazası kapsamını geniş tutan araştırmacıların kavramla ilgili tanımlarından bazıları aşağıda sunulmuştur. [2,s.30]

- İş kazası (ya da genellikle kaza) önceden planlanmamış, bilinmeyen ve kontrol altına alınmamış olan, çevresinde sakıncalar yaratabilecek olaydır. İş güvenliği tekniği açısından olayın, çevredeki canlı veya cansızlara zarar getirmesi olasılığı söz konusudur.
- İş kazası, olaylar zincirinde beklenmedik ve hatalı bir davranış veya teknik bir arıza nedeniyle ortaya çıkan , sonucunda her zaman bir sakatlanma, ölüm ya da tahrip görülmesine bile belirli bir olayın tamamlanmasını engelleyen bir olaydır.

- İş kazası, kişilere ve/veya eşyaya zarar verdiği için işletmedeki faaliyetin durmasına veya kesintiye uğramasına neden olan istenmeyen bir olaydır.

Sadece kişilere zarar veren olayların iş kazası sayılabileceği görüşünü savunan araştırmacılar ise iş kazasını şöyle tanımlamaktadırlar:

İş kazası, dıştan ve ani bir etkiyle meydana gelen ve kişilere zarar veren istenmeyen bir olaydır.

3.2.Hukuksal açıdan iş kazası kavramı:

Yasalarda işçinin korunması amacıyla iş kazası kapsamı geniş tutulmuştur.

Türkiye’de yürürlükte bulunan, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nun iş kazasını tarif eden 11. Maddesi şöyledir:

“İş kazası, aşağıdaki hal ve durumlardan birinde meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedence veya ruhça arızaya uğratan olaydır:

- a) Sigortanın iş yerinde bulunduğu sırada,
- b) İşveren tarafından yürütülmekte olan iş dolayısıyla,
- c) Sigortalının işveren tarafından görevli olarak başka bir işe gönderilmesi yüzünden asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,
- d) Emzikli kadın sigortalının çocuğuna süt vermesi için ayrılan zamanda,
- e) Sigortalının, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere toplu olarak götürülüp getirilmeleri sırasında”.

Görüldüğü gibi yasa koyucu, çalışanın bedence veya ruhça zarar görmesi koşulunu esas almış, sadece makinelere, tesislere, hammaddeye zarar veren olayları iş kazası tanımı kapsamına almamıştır.

3.3.İş Kazalarının Nedenleri:

Ülkemizde vuku bulan iş kazaları ile yapılan soruşturmalar neticesinde istatistik değerlendirmelerden iş kazalarının:

- %39’unun işverenin ihmaldinden,
- %17’sinin acemi ve tecrübesiz işçilerin kendi hatalarından,
- %16’sinin bir başkasının hatası sonucu,

%26'sının ise dalgınlık neticesinde vuku bulduğu anlaşılmıştır. [2,s.49-82]

Bu değerlendirme genellendiğinde ise kazaların %88'inin insanların hatasından, %10'unun mekanik aksaklıklardan, %2'sinin ise kaçınılmaz, önüne geçilemez sebeplerden meydana geldiği anlaşılmaktadır. Yine yapılan araştırmalara göre kazaların %50'sinin kolayca önlenabilir, %48'ini ise önlenabilir kazalardan oluştuğu ortaya çıkmıştır.[4]

Araştırmacılarca, tüm kazaların, beş temel faktörün ardarda sıralandığı bir “kaza zinciri”nden oluştuğu kabul edilmektedir[4]. Bu faktörler Şekil 3’de dik duran domino taşları örneği ile açıklanmıştır. Faktörlerden biri olmadıkça bir sonraki meydana gelmez ve dizi tamamlanmadıkça kaza ve yaralanma olmaz.

3.3.1.Kaza Zinciri:

1. **İnsanın doğa yada sosyal evrim karşısındaki zayıflığı:** İnsanın doğa karşısındaki bünyevi ve sosyal yapısından meydana gelen zayıflık kazanın ilk nedenidir. Eğer insanların doğa karşısında bu zayıflık durumu olmasaydı kaza olmazdı. Şu halde tüm kazaların ilk nedeni budur ve doğada kaza yapısal bir olaydır, tam bir kesinlikle önlenemez.
2. **Kişisel Özürler:** Dikkatsizlik, pervazsızlık, önemsemezlik, sinirlilik, ihmal gibi kişisel özürler kazaların ikinci nedenidir. Bu kusurlar insanın doğa karşısındaki zayıflığının kişisel yönü olup yanlış ve gereksiz bir hareket yapmasına veya kaza olması için böyle bir nedenin bulunması şarttır. İnsanların bu beşeri zaafı eğitim ve disiplinle belki kısmen düzeltilebilir. İş güvenliği bilimi bu konuda faaliyet göstermekle uğraşmaz. Kişisel özürlerin ne zaman ortaya çıkacağı bilinemeyeceği için insanı özürlü bir varlık olarak kabul eder.
3. **Güvensiz Hareketler ve Şartlar:** İnsanın kişisel özürleri olması her zaman için kazaya uğramasını gerektirmez. Bir insanın örneğin dikkatsiz çalışma itiyadının bir kazaya neden sayılabilmesi için çalışması sırasında dikkatsiz bir hareket yapmış olması gerekir ve kazanın asıl nedeni de işbaşında yapmış olduğu bu yanlış davranıştır. Diğer taraftan çalışmış olduğu makinede, örneğin bir pres kalıbında gerekli koruyucu elamanların bulunmayışı işyerindeki güvensiz bir koşuldur. Buda kaza nedeni olabilir. İşçi yanlış bir hareket yapmasa veya işyerinde güvensiz bir durum olmasa, çalışanın dikkatsiz oluşu bir kazanın olması için

yeterli olamaz, şu halde kaza olayının meydana gelmesi için bu üçüncü nedende bulunmalıdır. Güvensiz hareketler ve şartlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

a. Güvensiz şartlar:

- 1.Koruyucu veya koruyucusu yetersiz makine kullanılması,
- 2.Kusurlu ve noksan techizat kullanılması,
- 3.Bina yapısı ile ilgili bozukluklar,
- 4.Organizasyon ve yerleşim bozukluğu ve düzensizliği,
- 5.Kötü termal şartlar (ısıtma, havalandırma, nem),
- 6.Kaygan, zayıf ve arızalı döşeme üzerinde çalışmak,
- 7.Güvensiz istifleme,
- 8.Elektrik tesisatının uygunsuzluğu ve kötü aydınlatma,

b. Güvensiz hareketler:

İnsanın güvensiz hareketi başlıca dört temel nedene dayanır:

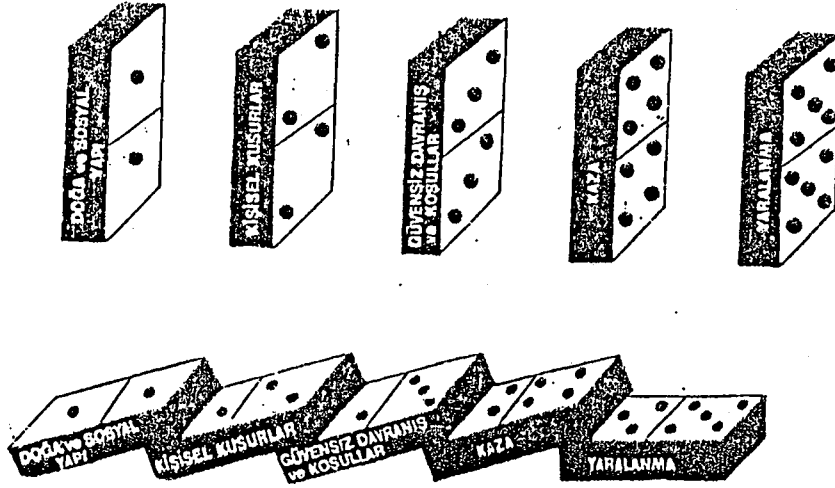
1. Bünyesinde, tabiatında bulunan uygunsuz ve gereksiz tavırlar(Dikkatsizlik, laubalilik, umursamazlık gibi kişisel özürler),
2. Bilgi ve ustalık yosunluğu,
3. Fiziksel uygunsuzluk (vücut yeteneklerinin yaptığı işe yeterli olmaması),
4. Uygun olmayan mekanik çevre ve fiziki ortam koşulları.

4. **Kaza Olayı:** Yukarda belirtilen üç faktörün arka arkaya dizilmesi de kazanın olması için yeterli olmaz. Önceden planlanmayan ve bilinmeyen, zarar vermesi muhtemel bir olayında meydana gelmesi gereklidir. Şu halde yaralanma yada zararın meydana gelmesi, yani kazanın bütün unsurları ile gerçekleşebilmesi için bir kaza olayı da mevcut olmalıdır.

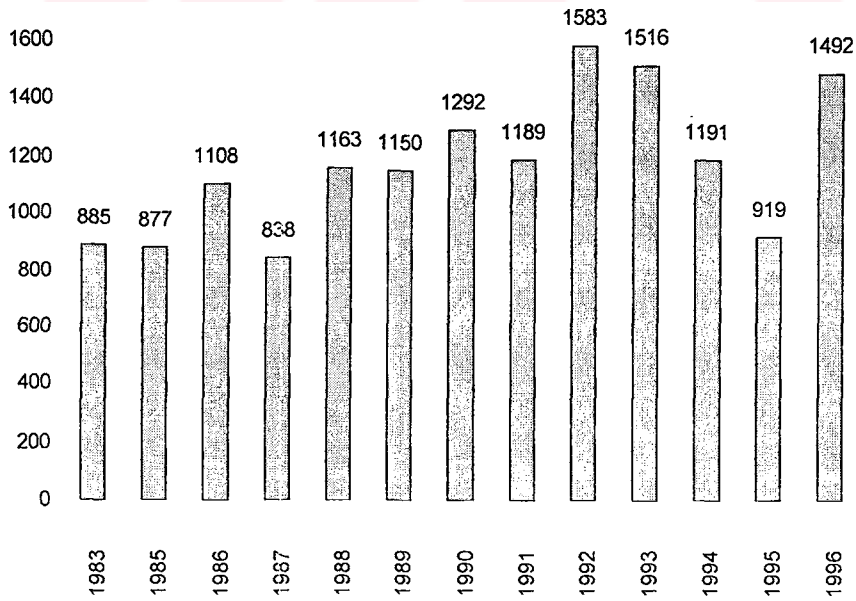
5. **Yaralanma(Zarar veya Hasar):** Kaza zincirinin sonuncu halkasıdır. Bir kaza olayının özellikle yasal kaza tanımındaki duruma gelmesi için bu safhanın da tamamlanması gerekir.

Şekil 3.1’de de görüldüğü gibi bu beş faktörden en önemlisi üçüncü faktör olan güvensiz durum ve davranışlardır. Bu faktörün giderilmesi ile diğer faktörlerin etkisi ortadan kalkmaktadır. Güvensiz durumlar, işyerindeki fiziksel koşullarla ilgili olup, kazaları önlemeye yönelik fiziksel tedbirlerin alınmasıyla giderilebilmekte, bu nedenle daha çok işveren açısından önem taşımaktadır. Güvensiz hareketler ise kişisel davranışlarla ilgili olup daha çok çalışanlar açısından önem taşımaktadır. İş

kazalarının meydana gelişlerini önlemek için, kısaca, tehlikeli durumları ve tehlikeli davranışları ortamdaki kaldırmak gerekir.

ŞEKİL 3.1: KAZA ZİNCİRİ

ŞEKİL 3.2: ÜLKEMİZDE YILLARA GÖRE İŞ KAZASI SONUCU MEYDANA GELEN ÖLÜM SAYILARI (KAYNAK: SSK)

TABLO 3.1:ÜLKEMİZDE YILLARA GÖRE İŞ KAZASI, MESLEK HASTALIKLARI, SÜREKLİ İŞGÖRMEZLİK, ÖLÜM SAYILARI VE TOPLAM İŞ GÖRMEZLİK SÜRESİ

YIL	İŞ KAZASI	MESLEK HASTALIKLARI	SÜREKLİ İŞ GÖRMEZLİK	ÖLÜM	TOPLAM İŞ GÖRMEZLİK SÜRESİ
1984	152.650	599	2.455	1.097	2.318.695
1985	148.027	653	2.748	1075	2.292.573
1986	150.821	542	2.625	1321	2.366.057
1987	158.836	736	2.732	1.149	2.545.278
1988	171.769	695	2.387	1.475	2.714.288
1989	159.463	862	2.634	1.459	2.623.714
1990	155.857	1.202	3.224	1.565	2.642.615
1991	130.278	1.158	3.669	1.631	2.433.954
1992	139.464	1.225	3.453	1.776	2.575.219
1993	109.563	1.075	3.943	1.516	2.052.973
1994	92.087	1.280	3.209	1.191	1.296.104
1995	89.960	975	2.990	919	1.749.220
1996	86.807	1.115	3.240	1.492	1.788.690

3.3.2.İş Kazalarının Ölçülenmesi:

Bir toplum kesiminde meydana gelen kazalar hakkında yeterli bilgi sahibi olabilmek ve gerekli karşılaştırmaları yapabilmek amacıyla başlıca iki niteliğin tanımına gereksinim vardır. Bunlar kaza sıklık ve kaza ağırlık oranlarıdır.

3.3.2.1.Kaza Sıklık Oranı:

Kazanın sıklığı, belirli bir zaman aralığında meydana gelen ve bir günden fazla işten kalmaya neden olan kazaların sayısı olarak tanımlanmaktadır.

Kaza sıklık oranı çalışılan saatlere oranla milyon saatte meydana gelen kaza sayısı olarak aşağıdaki formülle hesaplanır.

$$F = n \times 1.000.000 / \text{Çalışma Saatleri Toplamı}$$

n, seçilen zaman aralığında meydana gelen ve 1 günden fazla istirahati gerektirmiş olan iş kazalarının sayısını göstermektedir.

3.3.2.2.Kaza Ağırlık Oranı:

İş kazalarının ağırlığı, genel olarak olay sonunda alınması gerekli istirahat ve tedavi süresi ile ölçülür. Kaza yada meslek hastalığı nedeniyle kaybolan işgünü işçinin vizite kağıdı alıp hastaneye gittiği günden (dahil) başlayarak dönüp tekrar işbaşı yaptığı güne kadar geçen süredir. Bunun gün olarak değerinin kazanın ağırlığını gösterdiği kabul edilmiştir. İşçinin ölümü yada sürekli iş görmez duruma girmesi halinde kayıp işgünü 7500 olarak kabul edilir. (Bu değer ABD’de 6000 olarak alınmaktadır.)

Kaza ağırlığının ölçülmesi ve mukayesesi için de şu formül kabul edilmiştir.

$$V=k \times 1000/ \text{Çalışma Saatleri Toplamı}$$

k, belirli bir zaman aralığında meydana gelen kazalar sonucu tedavi ve istirahatli geçen sürelerin gün olarak değerini göstermektedir (kayıp işgünü).

3.3.2.3.Kaza sıklık ve Kaza Ağırlık Oranlarının kullanılması:

Kaza sıklık oranının genellikle 5-10 arasında oynadığı bilinmektedir. Oran %10’u geçiyorsa işletmede bazı güvenlik önlemleri alma zorunluluğu ortaya çıkacaktır. Ağırlık oranı ise, ağır sanayide 2’ye kadar yükselebilmesine rağmen, 0.5-1 arasında olması istenmektedir.

Firma yukarıdaki oranları hesaplayarak işletmedeki durumunu ortaya çıkarabilir. Eğer kaza sıklık oranı ve ağırlık düşükse ve yıllara göre düşme eğilimi gösteriyorsa, işletmede daha fazla güvenlik önlemi almaya gerek yoktur. Yukarıda ki oranlarda artış görülüyorsa yeni tedbirler mutlaka alınmalıdır.

Kaza sıklık(F) ve kaza ağırlık(V) oranları iş güvenliği çalışmalarında başlıca şu yararları sağlar:

- İşyerinin tümünde veya bir bölümünde ne oranda kaza olduğu hakkında bir fikir verir.
- Ülke çapında yapılan çalışmalara ışık tutar,
- Yıllan yıla yapılan değerlendirmelerle çalışmaların etkinliği hakkında bir fikir edinmek olanağı doğar.
- İş kollarını ağır çalışma koşulları açısından sıralama olanağı sağlanmış olur.

- İşyerlerinin tehlikeli durumunu ortaya çıkarmakta kullanılarak sigortacılıkta prim hesaplanmasında kullanılır.
- Aynı büyüklükte olmayan işyerlerinin kazalar açısından birbirleri ile karşılaştırılması olanağı elde edilmiş olur.

3.3.2.4.Genel Kazalanma Oranı:

Kaza sıklık ve ağırlık oranlarının birlikte incelenmesi ile bir işyerinin kazaları hakkında genel fikir edinmek istenirse bu takdirde her iki oranın karışımı aşağıdaki formülle yapılmaktadır.

$$K = (F) \times (V) / 1.000$$

3.4.Ülkemizdeki İş Kazalarına Genel Bir Bakış:

Ülkemizde İSİG konusunda tek istatistik çalışma yapan kurum olan SSK'nın yayınladığı İstatistik Yıllıkları incelenerek aşağıdaki neticelere ulaşılmıştır:[6-9]

İş kazalarının kaza tarihinde işyerinde çalışan işçi sayısına göre dağılımına bakıldığında, kazaların 1 ile 50 arasında işçi çalıştıran işyerlerinde daha çok olduğu görülmektedir. Bu işyerlerinin toplam kazalar içindeki (%) payları şöyledir: 1986'de %58.48, 1987'de %57.49, 1988-89-90'da %56.17'dir. Bu oranlar 1992'de %61.4, 1993'te %72.7, 1994'te %73.9, 1995'te %73.4 ve 1996'da %72.7'dir.(Tablo 3.2) Bu sonuçlar şunu göstermektedir ki, 1986'dan 1996'ya gelene kadar 50'den az işçi çalıştıran işyerlerinde ki kazaların toplam kazalar içinde ki payı sürekli artarak %72.7 gibi çok vahim bir değere ulaşmıştır.

Az miktarda işçi çalıştıran işyerlerinde iş kazası oranlarının bu kadar yüksek olmasının en önemli sebepleri arasında bu işletmelerin maddi imkansızlıkları nedeniyle yeterli güvenlik önlemleri alamamaları, çalışan işçilerin iş konusunda eğitimsizlikleri, bilgi ve tecrübe eksikliği sayılabilir.

Büyük işletmelerde (50'den fazla işçi çalıştıran yerlerde), yüksek teknoloji kullanılmasından ve işçilerin konularında uzman ve eğitilmiş olmalarından iş kazası oranlarının oldukça az olduğu ve günden güne de azaldığı görülmektedir. Nitekim Bölüm 3.8'deki Mini Ankette dört büyük firmaya ait değerlere bakıldığında

neredeyse kaza sayısı sifira yaklaşmaktadır. Yine yıllara göre büyük işletmelerin toplam kazalar içindeki payının 1986'da %41.52 iken 1996'da %27.3'e gerilemesinin nedenleri arasında son yıllarda Ülkemizdeki büyük işletmelerin İSİG güvenliği çalışmalarına çok büyük önem verdiğini göstermektedir. 1994-95 yıllarında Avrupa Topluluğu ile Gümrük Birliği'ne giren Ülkemiz de ihracat artmış, yabancı sermaye daha fazla yatırım yapmaya başlamış ve bununla beraberde Ülkemizde ki büyük işletmelerde yüksek teknolojiye ve otomasyona büyük oranda geçilmeye başlanmıştır.

Ayrıca büyük işletmelerin çoğu yabancı ortaklarla çalışmaktadırlar. Dolayısıyla, bu kuruluşlar Batılı anlamda iş güvenliğini de işletmelerine yerleştirmek durumunda kalmışlardır.

TABLO 3.2: İŞ KAZALARININ İŞ YERİNDE ÇALIŞAN SİGORTALI SAYILARINA GÖRE DAĞILIMI (KAYNAK:SSK)

SİGORTALI SAYISI	1992	1993	1994	1995	1996
1-3	40.034	44.601	37.521	35.559	35.057
4-9	18.660	14.530	13.166	12.011	10.328
10-20	12.858	9.508	7.608	7.581	8.411
21-50	14.129	11.121	9.818	9.467	9.398
51-100	9.345	7.222	6.300	6.130	6.011
101-200	8.339	65.111	5.928	5.726	5.886
210-500	10.073	9.071	6.640	6.433	6.594
501-1000	4.551	3.118	2.483	2.511	2.726
1001+	5.468	3.881	2.623	2.542	2.396
BİLİNMEYEN	16.007	0	0	0	0
TOPLAM	139.464	109.563	92.087	87.960	86.807

İş kazalarının meydana geldiği iş saatlerine göre dağılıma bakıldığında, kazalar en çok ilk 4 saat içinde olmaktadır. Kazaların en çok olduğu ikinci saat dilimi ise 7. ve 8. saatlerdir. Diğer çalışma saatlerinde kazaların sayısında büyük bir azalma vardır. Bunu 1994 yılı içerisinde incelersek ilk 4 saatin kazalar içindeki payı %63.14,

son 7 ve 8. saatlerin payı ise %15.86, diğer saatlerin payı ise %21 olmaktadır. İlk saatlerde kazanın bu kadar yüksek olmasının en büyük sebepleri, işe hemen adapte olamama, dikkat azlığı, vücudun ve beynin normal çalışma temposuna ulaşmasının uzun sürmesidir. Son saatlerdeki kazaların sebepleri de, yorgunluk, dikkat kaybı, yapılan işten sıkılma olarak açıklanabilir.

TABLO 3.3: İŞ KAZALARININ MEYDANA GELDİĞİ İŞ SAATLERİNE GÖRE DAĞILIMI
(KAYNAK: SSK)

İŞ SAATLERİ	1992	1993	1994	1995	1996
1.SAAT	40.067	35.624	34.404	35.575	37.878
2.SAAT	20.804	15.980	12.014	10.435	8.961
3.SAAT	17.235	12.618	10.794	11.237	11.302
4.SAAT	14.588	11.927	9.059	7.814	7.259
5.SAAT	8.493	6.073	4.219	4.399	4.210
6.SAAT	7.037	6.545	4.882	4.587	4.146
7.SAAT	11.264	9.686	7.006	6.100	5.829
8.SAAT	12.758	11.066	9.676	7.741	7.205
9.SAAT+	188	44	33	72	17
BİLİNMEYEN	7.030	0	0	0	0
TOPLAM	139.464	109.563	92.087	87.960	86.807

İş kazalarının sigortalının hizmet süresine göre dağılımını incelediğimizde 1986'da 1 gün ile 1 ay arasındaki kazaların toplam içindeki payı %16,56, 3 ay ile 1 yıl arasındaki kazaların payı %24.44, 1 yıl ile 5 yıl arasındaki kazaların payı %29.53, 5 yıl ve diğer senelerin payı ise %29.47'dir. 1990'daki durum ise, 1 gün ile 1 ay arasının payı %16, 3 ay ile 1 yıl arasının payı ise %25.09, 1 yıl ile 5 yılın payı %31.47, 5 yıldan sonrasının payı da %27.44'tür.

1996'daki durum ise, 1 gün ile 1 ay arasının payı %8, 3 ay ile 1 yıl arasının payı ise %26.9, 1 yıl ile 5 yılın payı %29.5, 5 yıldan sonrasının payı da %24.3'tür.

Kişilerin çalıştıkları işlerde hizmet süreleri arttıkça kazaların azalması gerektiği halde, bu oran pek azalmamakta, aynı kalmaktadır. Kazalarda en yüksek oran 1 yıl ile 5 yıl arasında çalışanlarda görülmektedir.

TABLO 3.4: İŞ KAZALARININ SİGORTALININ HİZMET SÜRESİNE GÖRE DAĞILIMI
(KAYNAK: SSK)

SİGORTALI HİZMET SÜRESİ	1992	1993	1994	1995	1996
1 GÜN	673	850	576	694	488
2-7 GÜN	3.019	1.579	1.318	1.251	1.255
8-30 GÜN	8.064	5.304	4.774	4.828	5.258
1-3 AY	11.575	10.921	9.355	9.981	9.674
3 AY-1 YIL	30.952	23.640	19.668	21.039	23.359
1-2 YIL	20.488	16.440	15.373	12.264	11.645
2-5 YIL	26.705	22.150	17.630	16.208	14.026
5-10 YIL	17.355	13.886	11.413	11.089	10.457
10+YIL	19.888	14.793	11.980	10.606	10.647
BİLİNMEYEN	745	0	0	0	0
TOPLAM	139.464	109.563	92.087	87.960	86.807

İş kazası vakalarının geçici iş göremezlik sürelerine göre dağılımına baktığımızda 0-3 gün arası geçici iş göremezliğin toplam içindeki payı 1990 yılında %17.03, 4-15 gün arasının payı %61.07, 16-90 gün arasının payı %19.57, 91-365 gün arasının payı ise %2.30'dur. 1996 yılında 0-3 gün geçici iş göremezliğin payı %15.87, 4-15 gün arasının payı %52.85, 16-90 gün arasının payı %27.6, 91-365 gün arasının payı ise %3.4'tür. Sonuçlara göre kaza geçiren bir işçi ortalama olarak 1 veya 2 hafta işten uzak kalmaktadır. İş kazalarındaki iş göremezlik süresi açısından incelendiğinde, toplam iş göremezlik süresi 1986 yılında 2.366.057 gün olduğu görülür. Bu oran artan bir seyir izleyerek 1990'da ise 2.611.009 gün olmuştur. 1996 yılına kadar ise azalarak 1.775.316 gün olmuştur.

Bu toplam sürenin 1986'da hastanede geçen süresi 117.548'dir. Çeşitli dalgalanmalar göstererek 1990 yılına gelindiğinde bu süre 122.937 gün, 1996 yılında ise 63.031 gün olmuştur.

Ayakta geçen süreler ise 1986 yılında 2.248.509'dur. Düşük bir artış hızıyla 1990'da 2.488.072 gün olarak gerçekleşmiştir. 1996 yılında ise 1.712.285 gün olmuştur. Hastanede geçen sürelerin azalması, işçilerin kaza olsa bile dikkatli

davrandıklarını, sanayide daha az tehlikeli teknoloji kullanıldığını, iş eğitiminin arttığının belirtisi olabilir.

TABLO 3.5: İŞ KAZALARININ GEÇİCİ İŞ GÖREMEZLİK SÜRELERİNE GÖRE DAĞILIMLARI (KAYNAK: SSK)

GEÇİCİ İŞGÖREMEZLİK SÜRELERİ (GÜN)	1992	1993	1994	1995	1996
0	7.540	7.252	6.368	8.178	6.710
1-3	14.513	10.239	8.040	6.978	7.015
4-7	41.562	30.874	24.374	22.573	22.716
8-15	39.286	31.554	26.684	25.301	23.167
16-30	18.347	15.061	13.030	12.292	14.116
31-90	13.352	11.152	9.958	9.467	9.858
91-180	2.905	2.322	2.364	2.060	2.110
191-364	1.079	858	936	854	842
365+	340	251	333	257	273
TOPLAM	139.464	109.563	92.087	87.960	86.807
İŞ GÖREMEZLİK SÜRELERİ TOPLAMI	2.545.654	2.036.280	1.914.083	1.749.220	1.775.316
HASTANEDE	82.820	181.692	88.398	74.017	63.031
AYAKTA	2.464.374	1.854.318	1.825.685	1.675.203	1.712.285

İş kazalarının arızanın mahiyetine ve vücuttaki yerine göre dağılımına göz atıldığında; en çok arızalar, yırtıklar ve yaralar 1990 yılında 50.194, sathi travmatizma, deri sathını bozmayan kontuzyon ve çürükler 63.132, eklemlerde bitişik adalelerin burkulması ve neticelerinde 9.017, yanıklar 9.461, bir menfeze giren yabancı cisim tesiri de 5.459'dur. Kazalar daha çok biraz dikkat gösterilmesi sonucu olmayabilecek kazalar olduğu, vücutta meydana getirdikleri arazlarda belli olmaktadır.

1990 yılında kazaların başlıca nedenleri makinelerden ileri gelenler %7.96, düşmeler %7.05, yanmalar %0.18, motorlu taşıtlar %1.26'dır. istatistikler ayrıntılı olmadığı için kazaların asıl nedenleri anlaşılamamaktadır.

1996 yılında kazaların en çok olduğu ilk beş şehir de şunlardır: 1. İstanbul 14.527, 2.İzmir 12.312, 3.Bursa 5.890, 4.Kocaeli 5.031, 5.Manisa 4.431.

İş kazaları ile meslek hastalıklarının sigortalıların yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında 14 yaşın altında meydana gelen olaylarda önemli bir artış meydana geldiği görülmektedir.

15-25 yaşları arasında ki dağılım yıllara göre incelenirse, 1994 yılında %16.6, 1995 yılında %25, 1996 yılında ise %29.75'tir.

25-35 yaşları arasında ki dağılım, 1994 yılında %45.16, 1995 yılında %45.02, 1996 yılında %42.9'dur.

35-45 yaşları arasında ki dağılım, 1994 yılında %29.22, 1995 yılında %24.15, 1996 yılında %22.11'dir.

45-55 yaşları arasında ki dağılım, 1994 yılında %6.98, 1995 yılında %4.39, 1996 yılında %3.45 'tir.

Tablo 3.6'dan görüldüğü gibi kazaya uğrayan işçilerin yaş ortalamasında önemli bir düşüş vardır. 1994 yılında ortalama yaş 32 iken, 1996 yılında 29'a düşmüştür. Yine 15-25 yaş arasında kaza geçiren işçilerin oranı ise 1994'te %16.6'dan 1996'da %29.75'e yükselmiştir. 15-25 yaşları arasındaki gençlerimizde kaza sayısının artması yine kaza geçiren işçilerin yaş ortalamalarının düşmesi halen gençlerimizi iş güvenliği konusunda gerektiği gibi bilinçlendirmediğimizi, eğitmediğimizi ortaya koymaktadır.

TABLO 3.6: İŞ KAZALARI İLE MESLEK HASTALIKLARININ SİGORTALILARIN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMLARI (KAYNAK: SSK)

YAŞ GRUPLARI	1994	1995	1996
-14	143	521	1.065
15-19	4.257	7.498	7.765
20-24	11.258	14.822	18.400
25-29	20.831	20.816	19.558
30-34	21.335	19.231	18.196
35-39	16.566	13.772	12.783
40-44	10.722	7.707	6.661
45-49	4.780	2.774	2.171
50-54	1.742	1.139	866
55-59	746	349	276
60+	987	306	181
TOPLAM	93.367	88.935	87.922
ORTALAMA YAŞ	32	30	29

1996 yılındaki kazalar işkollarına göre şöyle bir dağılım göstermektedir:

İmalat işkolunda 53.776 iş kazası olmuştur. Bütün kazaların %62'sini oluşturur.

İnşaat işkolunda 11.807 iş kazası olmuştur. Bütün kazaların %13.6'sını oluşturur.

Maden işkolunda kaza sayısı 9.004'dir. Kazaların %10.3'ünü oluşturur. Bu sanayi kollarında korunma önlemlerine ve eğitime çok önem verilmelidir.

Tablo3.7'de görüldüğü gibi 1993'ten 1996'ya kadar imalat işkolunda meydana gelen kazaların durumu incelendiğinde kaza sayısında, kayıp işgününde, kaza sıklık ve genel kazalanma oranında düşme olmasına rağmen maalesef ölümlerde ve kaza ağırlık oranında bir değişme olmamıştır. Ölüm ve kaza ağırlık oranında ise 1995 yılına kadar bir düşme gözlenirse de 1996 yılında büyük bir yükselme olmuştur.

TABLO 3.7: ÜLKEMİZDE İMALAT İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER,İŞÇİ SAYISI, KAYIP İŞGÜNÜ, KAZA SAYISI, ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ, KAZA AĞIRLIK, KAZA SIKLIK VE GENEL KAZALANMA ORANI (KAYNAK: SSK)

	1993	1994	1995	1996
ÖLÜMLER	242	185	187	312
İŞÇİ SAYISI	1.580.869	1.648.689	1.776.803	1.819.153
KAYIP İŞGÜNÜ	1.068.933	1.029.059	949.854	976.413
KAZA SAYISI	65.560	55.061	53.845	53.776
ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ	46,2	48,7	50,2	52
KAZA AĞIRLIK ORANI	0,789	0,6018	0,527	0,701
KAZA SIKLIK ORANI	17,95	14	12,07	11,36
GENEL KAZALANMA ORANI	0,0141	0,00842	0,0063	0,0079

Tablo 3.8'den de görüldüğü gibi Ülkemizde ki inşaat işkolunda 1993'ten 1996'ya kadar meydana gelen kazalar incelendiğinde kayıp işgününde, kaza sayısında, kaza sıklık ve genel kazalanma oranlarında bir düşüş görülmesine rağmen maalesef imalat işkolunda olduğu gibi ölümlerde ve kaza ağırlık oranında 1995 yılına kadar bir düşüş yaşanmasına rağmen 1996 yılında büyük bir artış olmuştur.

TABLO 3.8: ÜLKEMİZDE İNŞAAT İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER,İŞÇİ SAYISI, KAYIP İŞGÜNÜ, KAZA SAYISI, ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ, KAZA AĞIRLIK, KAZA SIKLIK VE GENEL KAZALANMA ORANI (KAYNAK: SSK)

	1993	1994	1995	1996
ÖLÜMLER	464	421	348	555
İŞÇİ SAYISI	576.517	769.692	852.613	829.361
KAYIP İŞGÜNÜ	411.138	388.243	338.582	324.106
KAZA SAYISI	17.535	13.991	12.822	11.807
ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ	47,7	49,8	50,5	49,5
KAZA AĞIRLIK ORANI	2,82	1,85	1,36	2,18
KAZA SIKLIK ORANI	12,75	7,3	5,95	5,75
GENEL KAZALANMA ORANI	0,0359	0,0135	0,008	0,0125

Tablo 3.9'dan da görüldüğü gibi Maden işkolunda 1993'ten 1996'ya kadar olan kazalar incelendiğinde ölümlerde, iş kazalarında, kayıp işgününde, kaza ağırlık oranında düşme gözlenmesine rağmen, kaza sıklık oranında ve genel kazalanma oranında ise yükselme gözlenmektedir. 1995 yılıyla 1996 yılı karşılaştırıldığında yine bütün oranlarda önemli bir artış ile karşılaşmıştır.

TABLO 3.9: ÜLKEMİZDE MADEN İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER,İŞÇİ SAYISI, KAYIP İŞGÜNÜ, KAZA SAYISI, ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ, KAZA AĞIRLIK, KAZA SIKLIK VE GENEL KAZALANMA ORANI (KAYNAK: SSK)

	1993	1994	1995	1996
ÖLÜMLER	471	239	99	179
SİGORTALI SAYISI	142.300	78.352	62.115	64.723
İŞ KAZASI	11.611	9.555	8.515	9.004
KAYIP İŞGÜNÜ	211.552	100.361	143.843	158.460
ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ	41,2	46,9	46,7	47,9
KAZA AĞIRLIK ORANI	12,77	10,3	6,11	9,68
KAZA SIKLIK ORANI	39,6	52	59,12	58,08
GENEL KAZALANMA ORANI	0,5056	0,5356	0,3612	0,5622

1993 yılında SSK'ya bağlı 25.473 kamu kuruluşunda 1.076.722 işçi çalışmaktaydı. 1996 yılında ise kamu kuruluşu sayısı 24.773'e, işçi sayısı ise 902.716'ya gerilemiştir.

1993 yılında SSK'ya bağlı 584.656 özel kuruluştaki 2.899.480 işçi çalışırken, 1996 yılında ise özel kuruluş sayısı 734.569'e, işçi sayısı ise 3.721.614'e yükselmiştir..

Görüldüğü gibi kamu işyeri ve çalışanında bir azalma olurken, özel sektöre ait işyeri ve işçi sayısında önemli bir artış olduğu görülmektedir. Buradan iş kazalarının sayısının azalması özelleştirmeye ve ülkemizde faaliyet gösteren bütün kuruluşlar arasında özel teşebbüsün oranının artmasına bağlanabilir. Çünkü Ülkemizde Gümrük Birliği ile beraber özel teşebbüs, Batının istediği kalite seviyesini yakalamak ve ürün kalitesini artırmak için işletmelerinde daha yüksek teknoloji kullanmaya başlamış ve bununla beraber Batılı anlamda İSİG'ni işletmelerine yerleştirmek durumunda kalmışlardır.

Tablo 3.1, 3.7, 3.8 ve 3.9'da görüleceği gibi 1996 yılındaki kazalarda 1995 yılındaki kazalara göre bir azalma olmuşsa da maalesef ölümlerde oldukça yüksek bir artış gözlenmiştir.

Ölüm sayısındaki bu artış, bir başka görüşe göre yine özelleştirmeye bağlanmıştır. Çünkü özel sektör de ek maliyet getirdiği için İSİG çalışmalarına gerekli önem verilmemekte, meydana gelen kazalar SSK'na bildirilmemekte dolayısıyla kaza sayısında sanki bir düşme varmış gibi görülmekte, ama ölüm olayları saklanamadığından, ölümlerde ki artış devam etmektedir.

3.5.Ülkemizdeki İş Kazalarının Batı Ülkelerindekilerle Mukayesesi:

Aşağıdaki incelemelerden de anlaşılacağı gibi Ülkemiz iş kazalarında ki kayıplar açısından Avrupa ve Dünyada en önde gelen ülkelerdendir.

Tablo 3.11 ve 3.12'den görüleceği gibi 1994 yılında ki iş kazaları sonucunda Türkiye'de meydana gelen ölüm sayısı 1191, ölüm oranı 0.283 iken İngiltere'de ölüm sayısı 211, ölüm oranı ise 0.010'dur. Buradan Ülkemizde iş kazaları neticesinde ölümle karşılaşma riski İngiltere'ye göre 28 kat daha fazla olduğu anlaşılır. Yine aynı tabloya göre bu risk İtalya'ya göre 5 kat, Danimarka'ya göre ise 10 kat daha fazladır.

Ülkemizde meydana gelen iş kazası sayıları ile Batılı Ülkelere ait iş kazası sayıları karşılaştırıldığında, Ülkemiz İngiltere'nin dahi gerisinde kalmaktadır. Tabii ki Ülkemize ait bu istatistikler gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü ILO istatistiklerine

geçen Ülkemize ait değerler sadece SSK bünyesindeki işyerlerinde meydana gelen kazaları göstermektedir.

TABLO 3.10: YILLARA VE ÜLKELERE GÖRE İŞKAZASI SAYILARI
(KAYNAK: ILO)

	1991	1992	1993	1994	1995
TÜRKİYE	131.346	140.689	110.618	93.367	90.935
DANİMARKA	42.707	43.657	44.247	47.716	49.730
ALMANYA	2.261.280	2.326.055	2.199.356		
NORVEÇ	27.868	27.213	27.630	26.473	33.095
İTALYA	934.248	906.389	770.355	696.298	
POLONYA	114.977	101.702	101.987	101.070	110.272
ROMANYA	11.136	9.808	9.439	8.308	7.801
İNGİLTERE	173.425	161.265	154.545	159.631	

TABLO 3.11: YILLARA VE ÜLKELERE GÖRE İŞKAZALARINDAN DOLAYI MEYDANA GELEN ÖLÜMLER (KAYNAK: ILO)

	1991	1992	1993	1994	1995
TÜRKİYE	1631	1776	1516	1191	919
DANİMARKA	46	64	61	75	84
ALMANYA	2226	2660	2840		
NORVEÇ	58	65	61	44	60
AVUSTURYA	206	171	195	160	
İTALYA	1414	1371	1136	956	
RUSYA FEDERASYONU	8030	7660	7570	6770	6770
MACARİSTAN	362	292	243	151	176
POLONYA	781	644	659	645	621
ROMANYA	668	499	522	482	512
İNGİLTERE	312	286	257	211	
KORE	2299	2429	2210	2678	2662
MISIR	192	222	176	203	
ZİMBABWE	243	215	244	225	252

TABLO 3.12: YILLARA VE ÜLKELERE GÖRE İŞ KAZASI SONUCU MEYDANA GELEN ÖLÜM ORANLARI (HER 1000 SİGORTALIDAN) (KAYNAK: ILO)

	1991	1992	1993	1994	1995
TÜRKİYE	0.453	0.468	0.381	0.283	
DANİMARKA	0.017	0.024	0.023	0.029	
ALMANYA	0.060	0.070	0.080		
NORVEÇ	0.030	0.030	0.030	0.020	0.010
AVUSTURYA	0.080	0.066	0.075	0.061	
İTALYA	0.094	0.091	0.075	0.066	
ROMANYA	0.09	0.07	0.08	0.07	0.07
RUSYA FEDERASYONU	0.128	0.131	0.139	0.133	0.138
İNGİLTERE	0.014	0.013	0.012	0.010	
KORE	0.29	0.34	0.32	0.37	0.34
MISIR	0.14	0.14	0.11	0.12	
ZİMBABWE	0.24	0.18	0.21	0.19	0.21

TABLO 3.13: YILLARA VE ÜLKELERE GÖRE İŞ KAZALARINDAN DOLAYI MEYDANA GELEN İŞGÜNÜ KAYBI (KAYNAK: ILO)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
TÜRKİYE	2.433.954	2.575.219	2.052.973	1.926.134	1.763.429	
DANİMARKA	42.661	43.593	44.186	47.641	49.646	50.571
İSPANYA	1.678.520	1.572.680	1.457.900	1.311.120	1.444.010	1.559.230
İTALYA	932.834	905.018	769.219	695.342	658.146	
ROMANYA	408.030	463.893	554.125	505.041	490.863	336.260
İNGİLTERE	173.133	160.979	154.288	159.420	150.066	
MISIR	1.387.550	1.213.974	1.208.966	1.234.808	1.177.264	
RUSYA FEDERASYONU	9.784.690	9.553.500	8.869.190	7.759.750	7.230.580	5.951.460

İş kazaları sonucunda meydana gelen işgünü kaybına baktığımızda (Tablo 3.13) 1994 yılında Ülkemizde 1.926.134'lik bir işgünü kaybı söz konusu iken

İngiltere’de ise kayıp sadece 159.420 gündür. Yani Ülkemiz iş kazaları neticesinde İngiltere’ye göre 13 kat daha fazla işgünü kaybetmektedir.

Yine grevlerden dolayı meydana gelen kayıp işgünü (Tablo 3.14) ile iş kazalarından dolayı meydana gelen işgünü kaybı karşılaştırıldığında, Ülkemizde diğer ülkelerin tam tersine iş kazalarından dolayı meydana gelen işgünü kaybı grevlerden dolayı meydana gelen işgünü kaybından daha fazladır.

TABLO 3.14:YILLARA VE ÜLKELERE GÖRE GREVLER SONUCUNDA MEYDANA GELEN İŞGÜNÜ KAYBI (KAYNAK: ILO)

	1994	1995	1996
TÜRKİYE	242.589	4.838.241	274.322
DANİMARKA	75.000	197.300	75.550
NORVEÇ	97.213	50.669	529.043
AVUSTURYA	0	120	0
İSPANYA	6.276.700	1.457.100	1.579.700
İTALYA	3.374.000	909.300	1.930.000
MACARİSTAN	28.647	258.585	2.396
POLONYA	561.800	56.300	75.000
ROMANYA	361.075	212.085	142.435
İNGİLTERE	278.000	415.000	1.303.000
KORE	1.484.400	392.600	893.000
MISIR	23.158	4.241	5.592

3.5.1.Ülkemizdeki İş Kazalarının Kaza Sıklık, Ağırlık ve Genel Kazalanma Oranları Açısından Batı Ülkelerindekilerle Mukayesesi:

Tablo 3.15’te ülkelere göre kaza ağırlık oranları incelendiğinde Ülkemiz için kaza ağırlık oranı 2.795 iken bu değer Danimarka için 0.257, İngiltere için sadece 0.061, İspanya için ise 0.531’dir.

Yine kaza sıklık oranına baktığımızda Ülkemiz için bulunan değer 10.660 iken Danimarka için 10.323, İngiltere için 2.681 ve İspanya için ise 17.8’dir.

Genel kazalanma oranı incelendiğinde Ülkemiz için bulunan değer 0.02979 iken Danimarka için 0.00265, İngiltere için 0.00016, İspanya için 0.00945'tir.

Kaza ağırlık oranları göz önünde tutulduğunda Ülkemiz için bulunan değer İngiltere'ye göre 45 kere, Danimarka'ya göre 10 kere, İspanya'ya göre ise 5 kere daha büyüktür.

Kaza sıklık değerleri göz önünde tutulduğunda ise İngiltere'ye göre durumumuz 5 kat daha kötü, Danimarka ile aşağı yukarı aynı İspanya'dan ise daha iyi olarak görünmektedir. Ama maalesef buradaki değerler sevindirici gibi gelse de aslında ülkemiz için bulunan bu değerler gerçeği yansıtmamaktadır. Bu durum tamamen istatistik verilerimizin çok yetersiz kalmasıyla açıklanabilmektedir.

Genel kazalanma oranı incelendiğinde ise Ülkemiz İngiltere'ye göre 186 kere, Danimarka'ya göre 11 kere, İspanya'ya göre ise 3 kere daha kötü durumdadır.

Yukarıda verilenlerden de anlaşılacağı gibi Ülkemiz iş kazaları sonucunda en fazla kayba uğrayan ülkeler arasında Avrupa'da en önde, Dünyada ise Kore'nin ardından gelmektedir. Bu durum gerçekten düşündürücüdür.

TABLO 3.15: ÜLKELERE GÖRE 1994 YILINDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER, İŞÇİ SAYISI, KAYIP İŞGÜNÜ, KAZA SAYISI, ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ, KAZA AĞIRLIK, SIKLIK VE GENEL KAZALANMA ORANLARI

	TÜRKİYE	DANİMARK	İNGİLTERE	İSPANYA
		A		
ÖLÜMLER	1.492	76	233	984
İŞÇİ SAYISI	3.618.626	2.821.809	28.552.360	15.936.100
KAYIP İŞGÜNÜ	12.953.429	619.646	1.897.566	8.824.010
KAZA SAYISI	92.087	47.716	159.631	542.818
ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ	45.9	31.5	40.1	36.8
KAZA AĞIRLIK ORANI	2.795	0.257	0.061	0.531
KAZA SIKLIK ORANI	10.66	10.323	2.681	17.8
GENEL KAZALANMA ORANI	0.02979	0.00265	0.00016	0.00945

3.5.2.Ülkemizdeki İmalat İşkoluna Ait Kazaların Batı Ülkelerindekilerle Mukayesesi:

Tablo 3.16 ve 3.17'den görüleceği gibi 1994 yılında ki imalat işkolundaki iş kazaları sonucunda Türkiye'de meydana gelen ölüm sayısı 185, ölüm oranı 0.11 iken İngiltere'de ölüm sayısı 51, ölüm oranı ise 0.012'dir. Buradan Ülkemizde bu işkolunda iş kazaları neticesinde ölümle karşılaşma riski İngiltere'ye göre 10 kat daha fazla olduğu anlaşılır. Yine aynı tabloya göre bu risk İtalya'ya göre 2.5 kat, Danimarka'ya göre ise 3 kat daha fazladır.

TABLO 3.16:ÜLKELERE VE YILLARA GÖRE İMALAT İŞ KOLUNDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER (KAYNAK: ILO)

	1991	1992	1993	1994	1995
TÜRKİYE	190	239	252	185	
ALMANYA	717	887	874		
NORVEÇ	2	5	3	3	2
AVUSTURYA	52	33	40	35	
İSPANYA	305	299	240	232	201
İTALYA	292	279	255	214	
MACARİSTAN	73	62	56	37	45
POLONYA	215	166	142	162	154
ROMANYA	199	143	119	115	124
İNGİLTERE	69	60	62	51	
KORE	614	606	580	733	688
MISIR	91	105	92	99	
ZİMBABWE	24	30	17	32	24

TABLO 3.17:ÜLKELERE VE YILLARA GÖRE İMALAT İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN KAZALARDAKİ ÖLÜM ORANLARI (HER 1000 SİGORTALIDAN) (KAYNAK: ILO)

	1991	1992	1993	1994	1995
TÜRKİYE	0.126	0.149	0.153	0.110	
DANİMARKA	0.014	0.031	0.029	0.039	
ALMANYA	0.050	0.070	0.070		
NORVEÇ	0.03	0.02	0.04	0.03	
AVUSTURYA	0.065	0.042	0.053	0.048	
İSPANYA	0.1267	0.1281	0.1143	0.1160	0.1001
İTALYA	0.059	0.056	0.054	0.047	
MACARİSTAN	0.091	0.096	0.099	0.066	0.082
POLONYA	0.059		0.049	0.053	0.050
ROMANYA	0.06	0.05	0.04	0.05	0.05
İNGİLTERE	0.015	0.014	0.014	0.012	
KORE	0.17	0.19	0.19	0.24	0.22
MISIR	0.12	0.13	0.11	0.12	
ZİMBABWE	0.09	0.10	0.06	0.11	0.08

Tablo 3.18’den görüldüğü gibi 1994 yılında imalat işkolunda meydana gelen kazalara ait kaza ağırlık oranları incelendiğinde Ülkemiz yine en önde yer almıştır.

Ülkemize ait kaza ağırlık oranı Danimarka’ya göre 3 kere, İngiltere’ye göre 11 kere ve İspanya’ya göre ise 1.5 kere daha yüksektir.

Kaza sıklık oranı incelendiğinde ise kaza ağırlık oranının tam tersine Ülkemize ait değer Danimarka ve İspanya’ya ait değerlerden çok aşağıda kalmıştır.

Genel Kazalanma oranı incelendiğinde Ülkemiz Danimarka ve İngiltere’ye göre daha kötü durumda gözükmesine rağmen İspanya’ya göre ise daha iyi durumda görünmektedir.

TABLO 3.18:ÜLKELERE GÖRE İMALAT İŞKOLUNDA 1994 YILINDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER, İŞÇİ SAYISI, KAYIP İŞGÜNÜ, KAZA SAYISI, ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ, KAZA AĞIRLIK, KAZA SIKLIK VE GENEL KAZALANMA ORANLARI

	TÜRKİYE	DANİMARKA	İSPANYA	İNGİLTERE
ÖLÜMLER	185	18	232	51
İŞÇİ SAYISI	1.648.689	493.060	2.331.500	3.505.000
KAYIP İŞGÜNÜ	1.029.059	18357	180.895	51.869
KAZA SAYISI	55.061	19353	181.127	51.916
ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ	48,7	31,5	34,6	43,6
KAZA AĞIRLIK ORANI	0,6018	0,1974	0,4576	0,0568
KAZA SIKLIK ORANI	14	24,921	44,905	6,974
GENEL KAZALANMA ORANI	0,00842	0,00491	0,0205	0,0003

3.5.3.Ülkemizdeki İnşaat İşkoluna Ait Kazaların Batı Ülkelerindekilerle Mukayesesi:

Tablo 3.19 ve 3.20’den görüleceği gibi 1994 yılında ki inşaat işkolundaki iş kazaları sonucunda Türkiye’de meydana gelen ölüm sayısı 421, ölüm oranı 0.547 iken İngiltere’de ölüm sayısı 57, ölüm oranı ise 0.064’dır. Buradan Ülkemizde bu işkolunda iş kazaları neticesinde ölümle karşılaşma riski İngiltere’ye göre 8.5 kat daha fazla olduğu anlaşılır. Yine aynı tabloya göre bu risk İtalya’ya göre 2.5 kat, Danimarka’ya göre ise 5 kat daha fazladır. Buda sorunun Türkiye açısından batılı ülkelere oranla daha önemli boyutlarda bulunduğunu göstermektedir.

TABLO 3.19: ÜLKELERE VE YILLARA GÖRE İNŞAAT İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER (KAYNAK: ILO)

	1991	1992	1993	1994	1995
TÜRKİYE	533	559	464	421	
ALMANYA	337	443	514		
NORVEÇ	12	14	10	10	12
AVUSTURYA	53	48	72	47	
İSPANYA	319	268	239	244	247
İTALYA	350	337	267	248	
MACARİSTAN	36	42	42	31	29
POLONYA	153	134	118	123	114
ROMANYA	33	21	23	35	107
İNGİLTERE	87	70	79	57	
KORE	801	848	636	743	715
MISIR	30	27	24	39	
ZİMBABWE	16	26	26	19	22

TABLO 3.20: ÜLKELERE VE YILLARA GÖRE İNŞAAT İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN KAZALARDAKİ ÖLÜM ORANLARI (HER 1000 SİGORTALIDAN) (KAYNAK: ILO)

	1991	1992	1993	1994	1995
TÜRKİYE	0.971	1.035	0.805	0.547	
DANİMARKA	0.052	0.054	0.047	0.107	
ALMANYA	0.120	0.150	0.170		
NORVEÇ	0.09	0.11	0.08	0.08	
AVUSTURYA	0.223	0.197	0.292	0.186	
İSPANYA	0.3128	0.2799	0.2902	0.3080	0.2996
İTALYA	0.260	0.246	0.196	0.202	
MACARİSTAN	0.443	0.407	0.431	0.293	0.305
POLONYA	0.020		0.142	0.142	0.136
ROMANYA	0.10	0.09	0.10	0.19	0.22
İNGİLTERE	0.090	0.079	0.089	0.064	
KORE	0.30	0.44	0.35	0.38	0.32
MISIR	0.32	0.26	0.21	0.32	
ZİMBABWE	0.30	0.27	0.27	0.21	0.29

Tablo 3.21’den görüldüğü gibi 1994 yılında imalat işkolunda meydana gelen kazalara ait kaza ağırlık oranları incelendiğinde Ülkemiz yine en önde yer almıştır.

Ülkemize ait kaza ağırlık oranı Danimarka'ya göre 4 kere, İngiltere'ye göre 14 kere ve İspanya'ya göre ise 1.8 kere daha yüksektir.

Kaza sıklık oranı incelendiğinde ise kaza ağırlık oranının tam tersine Ülkemize ait değer Danimarka ve İspanya'ya ait değerlerden çok aşağıda kalmıştır.

Genel Kazalanma oranı incelendiğinde Ülkemiz, Danimarka ve İngiltere'ye göre daha kötü durumda gözükmesine rağmen İspanya'ya göre ise daha iyi durumda gözükmektedir.

TABLO 3.21:ÜLKELERE GÖRE İNŞAAT İŞKOLUNDA 1994 YILINDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER, İŞÇİ SAYISI, KAYIP İŞGÜNÜ, KAZA SAYISI, ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ, KAZA AĞIRLIK, KAZA SIKLIK VE GENEL KAZALANMA ORANLARI

	TÜRKİYE	DANİMARKA	İSPANYA	İNGİLTERE
ÖLÜMLER	421	15	244	57
İŞÇİ SAYISI	769.692	158.480	1.058.700	1.669.700
KAYIP İŞGÜNÜ	388.243	4.077	106.988	11.619
KAZA SAYISI	13.991	4092	107.232	11.678
ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ	49,8	31,5	34,2	39,7
KAZA AĞIRLIK ORANI	1,85	0,467	1,069	0,132
KAZA SIKLIK ORANI	7,3	16,39	58,71	3,52
GENEL KAZALANMA ORANI	0,0135	0,0076	0,0627	0,0004

SSK'nın 1996 istatistik yıllığından elde edilen değerlere göre, yılda 11.784 iş kazası ile inşaat sektörü, Türkiye'deki tüm işkolları arasında kaza sayısının çokluğu açısından birinci sırada yer almaktadır. Yine yılda 453 inşaat işçisi sürekli iş görmez duruma gelmekte, 555 kişi ise hayatını kaybetmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü ILO' nun 1983-1987 yılına ait yayınlanmış olan istatistiklerde çeşitli ülkelerin inşaat sektöründe meydana gelen ve ölümle sonuçlanan iş kazası sıklıkları Şekil 3.3'te grafiklerle gösterilmiştir. Bu grafikten de anlaşılacağı gibi maalesef Ülkemiz Batı ülkeleri arasında iş güvenliği düzeyi en düşük olan ülkedir.

Yukarıda özetlenen önemli boyutlarına rağmen, inşaat sektörümüz de iş güvenliği sorununa gereken önemin verilmediği, konuyla ilgili çalışmaların yetersiz bir düzeyde bulunduğu görülmektedir. Batılı ülkelerde inşaat sektörüyle ilgili meslek kuruluşlarının, araştırma kurumlarının ve üniversitelerin iş güvenliğini sağlamaya yönelik çabalar içinde oldukları görülmektedir. Bu kuruluşların, meydana gelen iş kazalarının analizlerini yaptıkları, etkili önlemlerin alınmasına ışık tutucu bulguları bilimsel olarak saptayarak olumlu sonuçlar elde ettikleri dikkati çekmektedir. Ama maalesef Ülkemizde bugüne kadar konuyla ilgili yapılmış çalışma sayısı çok sınırlıdır. Ülkemizde bugüne kadar yapılmış en önemli çalışmalardan birisi aşağıda özet halinde sunulmuştur.(2,s.32)

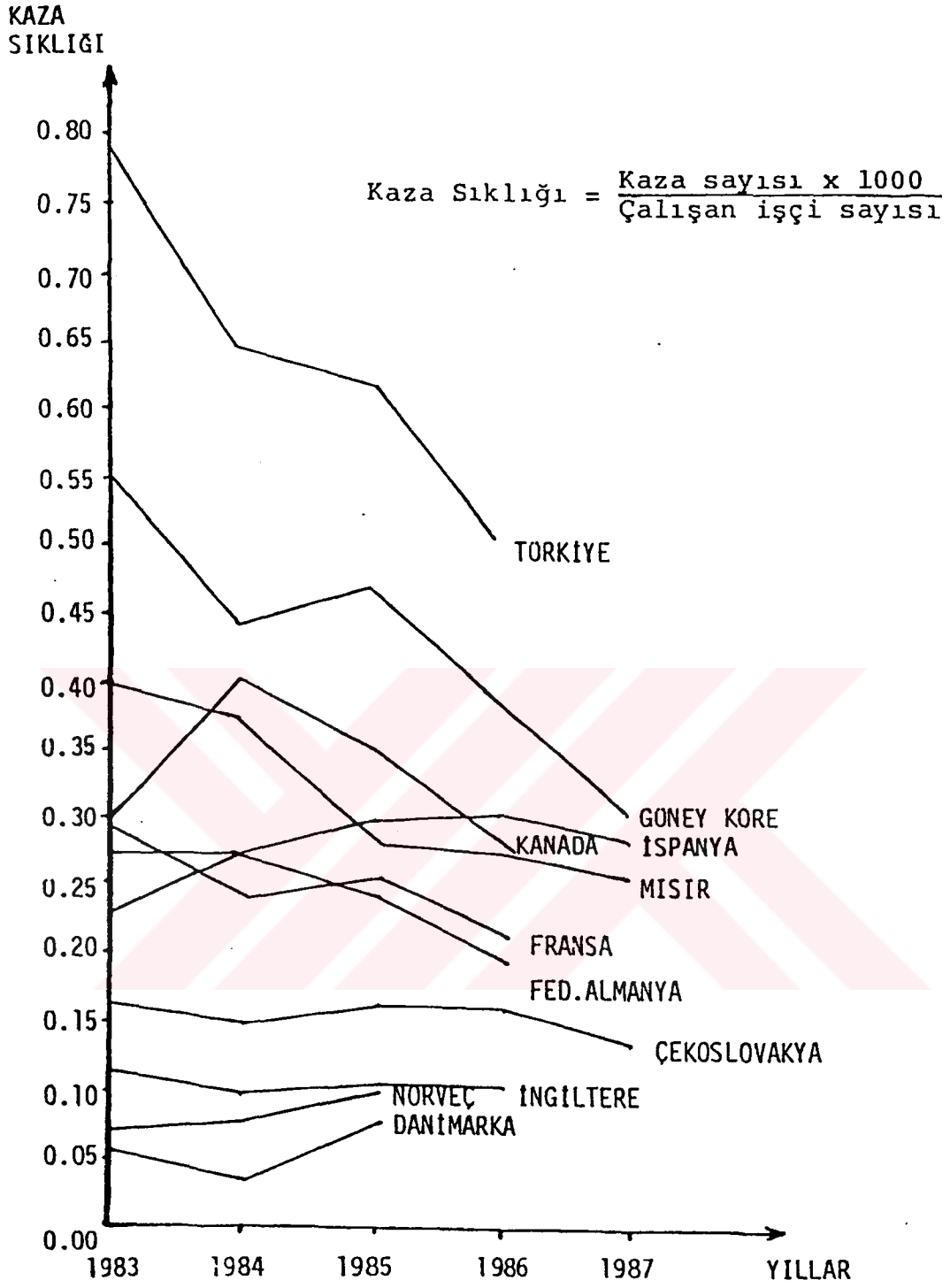
Prof. Dr. Doğan Sorguç'un proje yürütücüsü, Asis. Uğur Müngen'in araştırmacı olarak katıldıkları projede[5], SSK genel Müdürlüğü arşivlerinde bulunan yaklaşık 40 000 dosya taranarak inşaat sektöründe meydana gelen 3780 iş kazası incelenmiş, çeşitli kriterlere göre analizleri yapılmış ve yararlı bulgular elde edilmiştir.

İncelenen kazalar 506 sayılı SSK kanunundaki iş kazası tanımına giren olaylardır.

Bu çalışmada inşaat sektöründeki iş kazalarının zamana bağlı koşullarla ilişkisini araştırmak amacıyla, incelenen kazaların günün saatlerine, haftanın günlerine ve yılın aylarına göre dağılımları saptanmıştır.

TABLO 3.22: İNCELEN İŞ KAZALARININ GÜNÜN SAATLERİNE GÖRE SAYISAL DAĞILIMLARI

GÜNÜN SAATLERİ	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
07.00-08.00	23	1.6	77	4.1	100	3.0
08.00-09.00	94	6.4	226	12.0	320	9.6
09.00-10.00	121	8.2	191	10.2	312	9.3
10.00-11.00	130	8.9	212	11.3	342	10.2
11.00-12.00	132	9.0	194	10.3	326	9.7
12.00-13.00	32	2.2	33	1.8	65	1.9
13.00-14.00	75	5.1	107	5.7	182	5.4
14.00-15.00	98	6.7	173	9.2	271	8.1
15.00-16.00	123	8.4	166	8.8	289	8.6
16.00-17.00	132	9.0	192	10.2	324	9.7
17.00-18.00	48	3.3	47	2.5	95	2.8
18.00-19.00	21	1.4	25	1.3	46	1.4
Akşam ve Gece saatleri	78	5.3	102	5.4	180	5.4
Saptanamayan	361	24.6	134	7.1	495	14.8
TOPLAM	1468		1879		3347	

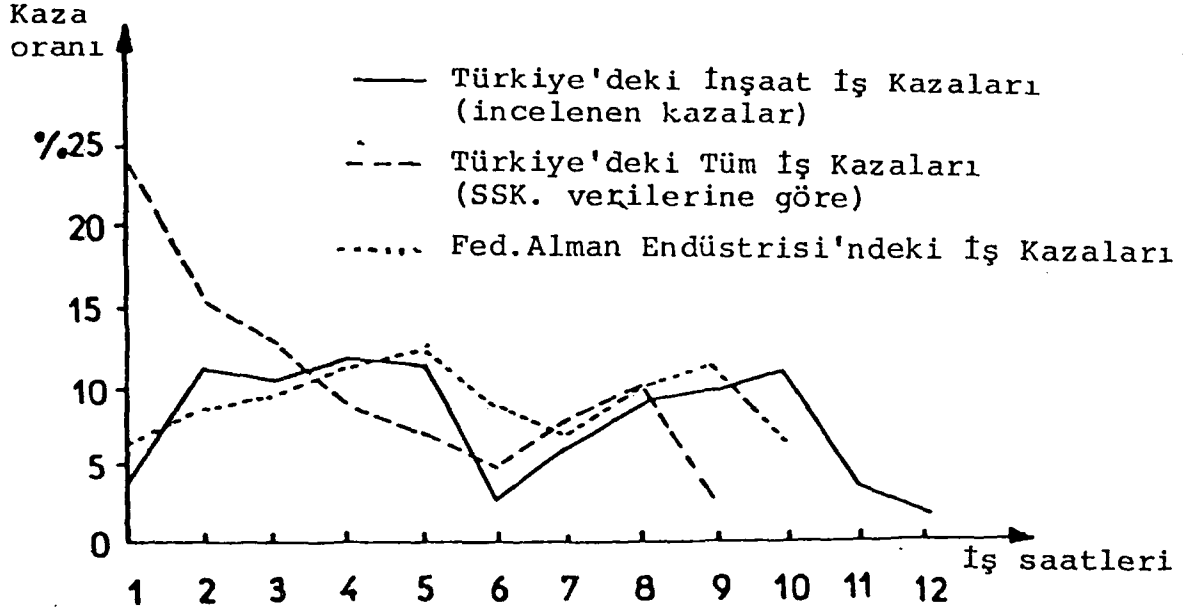
ŞEKİL 3.3: BAZI ÜLKELERİN İNŞAAT SEKTÖRLERİNDE MEYDANA GELEN VE ÖLÜMLE SONUÇLANAN İŞ KAZASI SIKLIKLARI

İncelenen iş kazalarının günün saatlerine göre dağılımları Tablo 3.22’de gösterilmiştir. Ayrıca Türkiye ve Almanya’daki iş kazalarının günün saatlerine göre dağılımını gösteren grafikler Şekil 3.4’de sunulmuştur. Tablodaki değerler incelendiğinde, inşaat sektöründe en çok iş kazasının akşam ve öğle paydoslarına yakın saatlerde meydana geldiği dikkati çekmektedir. Dağılımın bu özelliği göstermesi inşaat sektöründe yorgunluk faktörünün önemli bir etken olduğunu vurgulamaktadır. İşin belli ölçüleri aşması halinde ortaya çıkan yorgunluk, kan dolaşımını ve solunum sistemini zorlamakta, dikkatin dağılmasına ve hatalara yol açarak kazalara neden olmaktadır. Almanya’daki iş kazalarının iş saatlerine göre dağılımının inşaat sektörümüzdekine benzerlik gösterdiği dikkati çekmektedir. SSK istatistiklerinde, Türkiye’deki tüm iş kazalarının iş saatlerine göre dağılımı açıklanırken en çok kazanın ilk çalışma saatinde meydana geldiğini gösteren rakamlar verilmiştir. Günün ilk çalışma saatinde, işe uyum sağlayamamanın bu hususta olumsuz bir etken olduğu bir gerçektir. Nitekim Tablo 3.22’ de ilk iş saati olarak 08-09 arası kabul edilirse, bu saatteki kaza sayısı da önemli ancak maksimum değildir. Almanya’daki iş kazalarının iş saatlerine göre dağılımında görülen önemli farklılık da dikkate alınırsa, SSK İstatistiklerinde yeralan, ilk çalışma saatindeki bu kaza birikiminin hangi iş kollarında, hangi tip kazalardan kaynaklandığının araştırılması yararlı olacaktır.

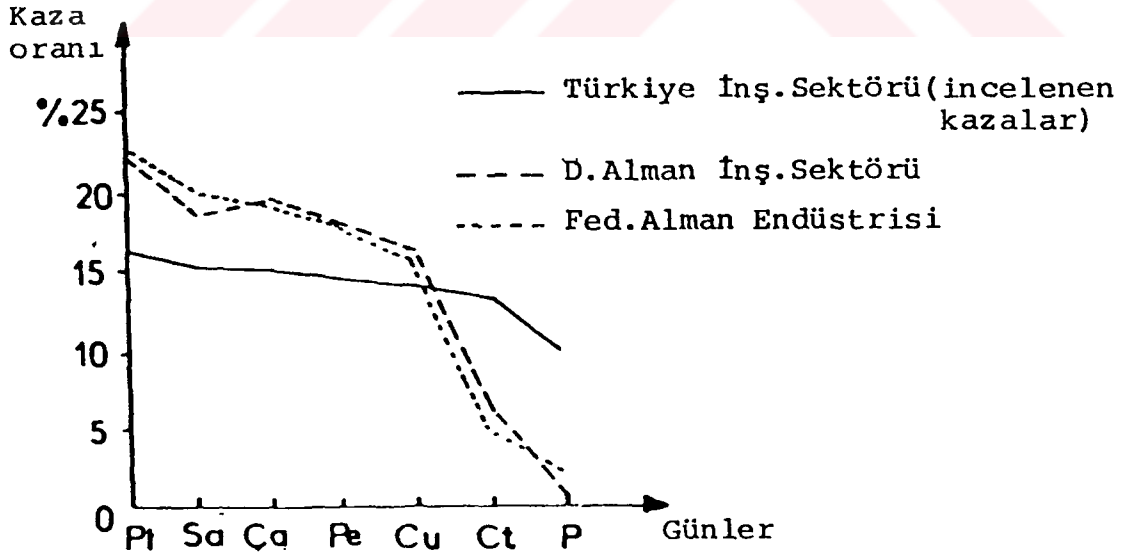
TABLO 3.23 : İNCELENEN İŞ KAZALARININ HAFTANIN GÜNLERİNE GÖRE SAYISAL DAĞILIMLARI

GÜNLER	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
PAZARTESİ	238	16.2	320	17.0	558	16.7
SALI	227	15.5	280	14.0	507	15.2
ÇARŞAMBA	222	15.1	282	15.0	504	15.1
PERŞEMBE	217	14.8	266	14.2	483	14.4
CUMA	194	13.2	290	15.4	484	14.5
CUMARTESİ	185	12.6	259	13.8	444	13.3
PAZAR	165	11.2	173	9.2	338	10.1
Saptanamayan	20	1.4	9	0.5	29	0.9
TOPLAM	1468		1879		3347	

İncelenen iş kazalarının haftanın günlerine göre dağılımları Tablo 3.23’de gösterilmiştir. Bu dağılımın grafiksel gösterimi, Federal Almanya ve Demokratik Almanya’daki iş kazalarının haftanın günlerine göre dağılımı ile birlikte Şekil 3.5’de sunulmuştur. Bu konuda yapılmış araştırmalar genellikle haftanın ilk çalışma gününde daha çok iş kazasının meydana geldiğini göstermektedir. Hafta sonu tatili ile iş ortamından uzaklaşan bireylerin yeniden işe başlarken ruhsal ve fiziksel açıdan işe uyum sağlayamamaları bu durumun başlıca nedeni olmaktadır. Tablo incelendiğinde, inşaat sektöründeki iş kazalarının en çok Pazartesi günleri meydana geldiği görülmektedir. Ancak, haftanın bu ilk çalışma gününde önemli bir kaza yoğunluğuna rastlanmadığı gibi, diğer günler arasında da (Cumartesi ve Pazar hariç) önemli sayılabilecek bir farklılığın bulunmadığı dikkati çekmektedir. Bunun başlıca nedeni özel sektör şantiyelerinin büyük çoğunluğunda ve kamu kuruluşlarına ait şantiyelerin bir kısmında hafta sonları da çalışılmış olmasıdır.

ŞEKİL 3.4: İNCELENEN İŞ KAZALARININ TÜRKİYE'DEKİ TÜM İŞ KAZALARININ VE FEDERAL ALMANYA ENDÜSTRİSİ'NDEKİ GÜNÜN SAATLERİNE GÖRE DAĞILIMLARI

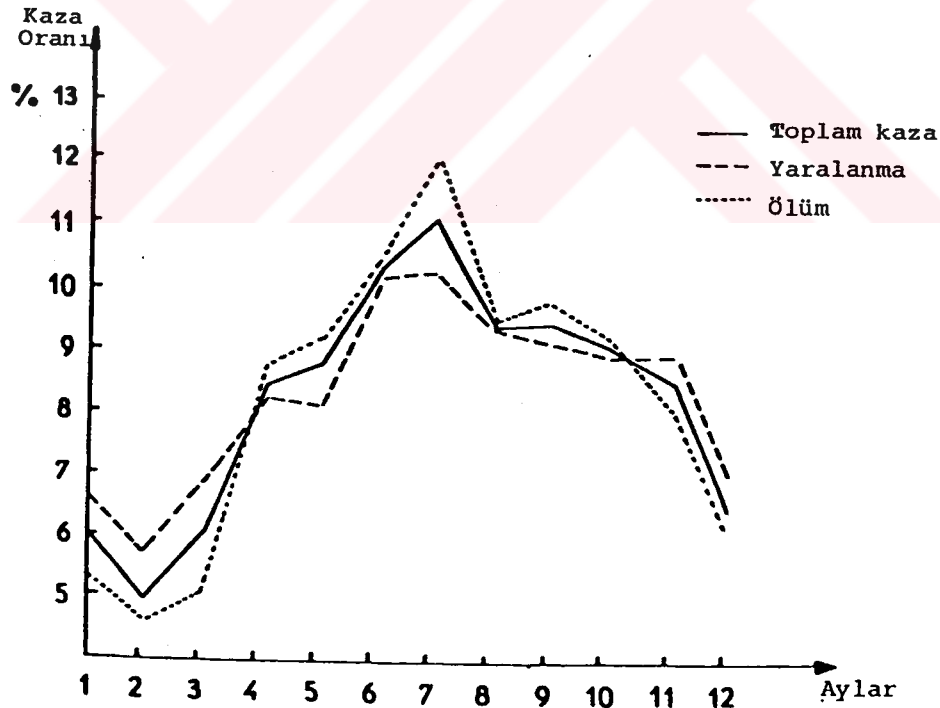
ŞEKİL 3.5: İNCELENEN İŞ KAZALARININ DEMOKRATİK ALMANYA İNŞAAT SEKTÖRÜNDEKİ VE FEDERAL ALMANYA ENDÜSTRİSİ'NDEKİ İŞ KAZALARININ HAFTANIN GÜNLERİNE GÖRE DAĞILIMI

TABLO 3.24: İNCELENEN İŞ KAZALARININ YILIN AYLARINA GÖRE SAYISAL DAĞILIMLARI

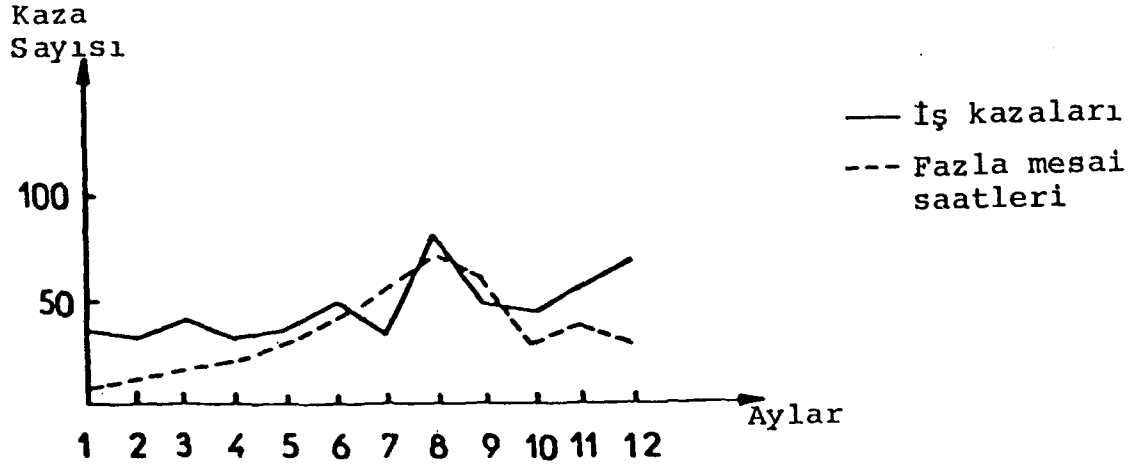
AYLAR	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
OCAK	79	5.4	127	6.8	206	6.2
ŞUBAT	56	3.8	105	5.6	161	4.8
MART	80	5.5	135	7.2	215	6.4
NİSAN	133	9.1	155	8.3	288	8.6
MAYIS	147	10.0	152	8.1	299	8.9
HAZİRAN	159	10.8	194	10.3	353	10.6
TEMMUZ	179	12.2	190	10.1	369	11.0
AĞUSTOS	149	10.2	173	9.2	322	9.6
EYLÜL	143	9.7	173	9.2	316	9.4
EKİM	133	9.1	167	8.9	300	9.0
KASIM	111	7.6	174	9.3	285	8.5
ARALIK	84	5.7	127	6.8	211	6.3
Saptanamayan	15	1.0	7	0.4	22	0.7
TOPLAM	1468		1869		3347	

İncelen kazaların yılın aylarına göre dağılımları Tablo 3.24'te gösterilmiştir. İlgili grafikler ise Şekil 3.6 'da sunulmuştur. İnşaat sektöründe iş kazalarının sayısının kış aylarında düşük düzeyde bulunduğu ve şubat ayında minimum olduğu yaz aylarında artarak Temmuz ayında maksimum sayıda kazanın meydana geldiği görülmektedir. İklim koşullarına bağlı olarak, kış aylarında faal şantiye sayısının az, yaz aylarında çok olması nedeniyle kaza sayısının da buna paralel olarak dağılması doğal bir durumdur. İnşaat sektöründe, aylar itibarıyla şantiye ve çalışan işçi sayısını veren istatistiklerin mevcut olmaması nedeniyle bu konuda daha anlamlı yorumlar yapılamamaktadır. Ancak, inşaat iş kazalarının yaz aylarındaki sayısal dağılımı dikkati çeken bir özellik göstermektedir. Ülkemiz koşullarında, Haziran, Temmuz, Ağustos ve hatta Eylül aylarındaki faal şantiye sayıları arasında önemli bir farkın bulunmaması doğal iken, kaza sayısı Temmuz ayında maksimum düzeydedir.

Türkiye’de yılın bu en sıcak ayındaki maksimum kaza sayısı, hava sıcaklığının, açıkta çalışan inşaat işçisini olumsuz yönde etkilediğini açıkça göstermektedir. Gerçekten ergonomik araştırmalarda 25 derece sıcaklığın fiziksel kramp başlangıcına yol açtığı, 30 derece de zihinsel faaliyetlerin ve tepkilerin yavaşladığı ve hataların kendini gösterdiği saptanmıştır. Yaz aylarında kaza sayısının artmasında rol oynayan bir başka faktör de, uzun yaz günlerinde yapılan fazla mesailerdir. Ağır ve yorucu inşaat işlerinde çalışma süresinin bazen 10-12 saate çıkması kazaların oluşmasına yol açabilecek bir etkidir. Federal Almanya’da fazla mesai saatlerinin iş kazalarını artırdığı saptanmıştır. Bu hususla ilgili grafikler Şekil 3.7’de sunulmuştur.

ŞEKİL 3.6: İNCELENEN İŞ KAZALARININ YILIN AYLARINA GÖRE DAĞILIMI

ŞEKİL 3.7: FEDERAL ALMANYA ENDÜSTRİSİ'NDE İŞ KAZALARININ VE FAZLA MESAI SAATLERİNİN AYLARA GÖRE DAĞILIMI

TABLO 25:İNCELENEN İŞ KAZALARININ ŞANTIYE TÜRLERİNE GÖRE SAYISAL DAĞILIMLARI

ŞANTIYE TÜRÜ	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
BİNA	835	56.9	1155	61.5	1990	59.5
YOL	192	13.1	220	11.7	412	12.3
DEMİRYOLU	26	1.8	52	2.8	78	2.3
KANAL	92	6.3	58	3.1	150	4.5
KÖPRÜ	19	1.3	96	5.1	115	3.4
TÜNEL	17	1.2	20	1.1	37	1.1
LİMAN	22	1.5	27	1.4	49	1.5
BARAJ	58	4.0	74	3.9	132	3.9
YIKIM İŞLERİ	49	3.3	4	0.2	53	1.6
ENERJİ NAKİL	53	3.6	83	4.4	146	4.4
DİĞER	105	7.2	90	4.8	195	5.8
TOPLAM	1468		1879		3347	

Tablo 3.25 'te görüldüğü gibi iş kazalarının çoğunluğu bina inşaatı şantiyelerinde meydana gelmiştir. Ülke düzeyine yaygın durumdaki bina inşaatlarının

Tablo 3.25 'te görüldüğü gibi iş kazalarının çoğunluğu bina inşaatı şantiyelerinde meydana gelmiştir. Ülke düzeyine yaygın durumdaki bina inşaatlarının sayıca fazla olmasının yanı sıra, bu tür inşaatlardaki tehlikeli çalışma ortamlarının çokluğu, özellikle insan ve malzeme düşmesine elverişliliği ve birçoğunun denetimden yoksun bir şekilde geleneksel yöntemlerle yürütülmesi, kaza sayısı bakımında ilk sırada yer almasını başlıca nedenleri olarak gösterilebilir. Daha sonra sırasıyla, yol, kanal, enerji nakil hattı ve köprü inşaatı şantiyeleri en çok iş kazasına rastlanan şantiye türleri olarak sıralanmaktadır. Şantiyede çalışan işçi sayısı kriter alınarak incelenen kazalarının şantiye büyüklüklerine göre dağılımı, Tablo 3.27'de sunulmuştur. Kazaların büyük çoğunluğunun 10 işçiden daha az mevcudu bulunan küçük şantiyelerde meydana geldiği görülmektedir. Bu tip şantiyelerin sayısal çoğunluğunun sonuç üzerinde etkili olduğu bir gerçektir. Ancak, küçük ve ülke düzeyinde dağınık şantiyelerin genellikle organizasyon ve denetim açısından yetersiz düzeyde bulundukları, büyük çoğunluğunda teknik elaman bulunmadığı dikkate alınırsa, iş güvenliği açısından bu tip şantiyelerin önemli sorunlarla karşı karşıya olduğunu belirtmekte yarar vardır.

TABLO 3.26: KAZAYA UĞRAYANLARIN İŞTEKİ ÜNVANLARINA GÖRE SAYISAL DAĞILIMLARI

ÜNVAN	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
DÜZ(VASIFSIZ)İŞÇİ	786	53.5	907	48.3	1693	50.6
USTA	369	25.1	598	31.8	967	28.9
ÇIRAK	12	0.8	21	1.2	33	1.0
NEZARETÇİ PERSONEL	54	3.7	29	1.5	83	2.5
İŞ MAKİ. OPERATÖRÜ	74	5.0	36	1.9	110	3.3
TAŞIT ŞOFÖRÜ	22	1.5	50	2.7	72	2.2
OPERATÖR-ŞOFÖR YRD.	67	4.6	80	4.3	147	4.4
TEKNİK PERSONEL	49	3.3	41	2.2	90	2.7
DİĞER ELEMANLAR	35	2.4	117	6.2	152	4.5
TOPLAM	1468		1879		3347	

TABLO 3.27: ŞANTİYELERİN BÜYÜKLÜKLERİNE GÖRE SAYISAL DAĞILIMLARI

ŞANTİYE'DE ÇALIŞAN İŞÇİ SAYISI	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
1-10	827	56.3	951	50.6	1778	53.1
11-51	272	18.5	341	18.2	613	18.3
51-100	70	4.8	116	6.2	186	5.6
101-500	88	6.0	159	8.5	247	7.4
500- +	41	2.8	48	2.6	89	2.7
Saptanamayan	170	11.6	264	14.1	434	13.0
TOPLAM	1468		1879		3347	

TABLO 3.28: KAZAYA UĞRAYANLARIN İŞYERİNDEKİ TOPLAM ÇALIŞMALARINA GÖRE SAYISAL DAĞILIMLARI

TOPLAM ÇALIŞMA SÜRESİ(GÜN)	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
1	113	7.7	172	9.2	285	8.5
2-7	169	11.5	135	7.2	304	9.1
8-30	324	22.1	342	18.2	666	19.9
31-90	190	12.9	284	15.1	474	14.2
91-180	137	9.3	207	11.0	344	10.3
181-365	113	7.7	1878	9.5	291	8.6
365- +	206	14.0	236	12.6	442	12.2
Saptanamayan	216	14.7	325	17.3	541	16.2
TOPLAM	1468		1879		3347	

İncelenen iş kazalarının, kazaya uğrayan elamanların işteki ünvanlarına göre dağılımları Tablo 3.26'da gösterilmiştir. Kazaya uğrayanlar arasında birinci sırayı düz(vasıfsız) işçilerin aldığı, daha sonra usta niteliğindeki kişilerin operatör ve şoför yardımcılarının, taşıt şoförlerinin ve iş makinesi operatörlerinin sıralandığı görülmektedir. Birinci sırada yer alan düz işçilerin sayısal açıdan da inşaat sektöründe birinci sırada yer aldıkları ve dolayısıyla bu sonucun doğal olduğu söylenebilir. Bu hususta yine yardımcı sayısal istatistiklerin bulunmaması yorumlama

bakımından bir eksiklik olmaktadır. Ancak, inşaat sektöründe çalışan vasıfsız işçilerin ve ustaların, en çok kazaya uğrayan elamanlar olduğunun bilinmesi ve bunlarla ilgili güvenlik önlemlerine ağırlık verilmesi olumlu bir yaklaşım olacaktır. Kazaya uğrayanların, işyerindeki çalışma sürelerine göre dağılımı Tablo 3.28’de sunulmuştur. Görüldüğü gibi şantiyede 30 günden az deneyim süresi olan işçilerin kazaya uğrama oranı %37.5 gibi önemli bir boyutta bulunmaktadır.

3.5.4. Ülkemizdeki Maden İşkoluna Ait Kazaların Batılı Ülkelerdekilerle Mukayesesi:

Tablo 3.29 ve 3.30’dan görüleceği gibi 1994 yılında ki maden işkolundaki iş kazaları sonucunda Türkiye’de meydana gelen ölüm sayısı 239, ölüm oranı 2.758 iken İngiltere’de ölüm sayısı 4, ölüm oranı ise 0.046’dır. Buradan Ülkemizde bu işkolunda iş kazaları neticesinde ölümle karşılaşma riski İngiltere’ye göre 60 kat daha fazla olduğu anlaşılır. Yine aynı tabloya göre bu risk İtalya’ya göre 9 kat, Norveç’e göre ise 25 kat daha fazladır.

TABLO 3.29: ÜLKELERE VE YILLARA GÖRE MADEN İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER (KAYNAK: ILO)

	1991	1992	1993	1994	1995
TÜRKİYE	575	610	471	239	
ALMANYA	353	333	376		
NORVEÇ	2	5	3	3	2
AVUSTURYA	4	3	2	6	
İTALYA	12	10	23	13	
MACARİSTAN	23	12	11	11	7
POLONYA	88	74	76	55	61
ROMANYA	125	97	130	95	83
İNGİLTERE	31	21	16	4	
KORE	359	364	351	317	279
MISIR	9	9	9	9	
ZİMBABWE	54	43	25	22	51

TABLO 3.30: ÜLKELERE VE YILLARA GÖRE MADEN İŞKOLUNDA MEYDANA GELEN KAZALARDAKİ ÖLÜM ORANLARI (HER 1000 SİGORTALIDAN) (KAYNAK: ILO)

	1991	1992	1993	1994	1995
TÜRKİYE	4.035	4.118	3.310	2.758	
ALMANYA	0.140	0.200	0.270		
NORVEÇ	0.09	0.24	0.13	0.13	
AVUSTURYA	0.220	0.175	0.125	0.3900	
İSPANYA	0.5497	0.4652	0.4959	0.5660	0.8786
İTALYA	0.221	0.193	0.482	0.310	
MACARİSTAN	0.436	0.307	0.435	0.739	0.491
POLONYA	0.192		0.183	0.142	0.166
ROMANYA	0.28	0.24	0.32	0.24	0.24
İNGİLTERE	0.202	0.157	0.157	0.046	
KORE	006.29	006.67	007.75	007.86	007.91
MISIR	0.38	0.40	0.36	0.38	
ZİMBABWE	001.01	0.64	0.37	0.35	0.83

Tablo 3.31’den görüldüğü gibi 1994 yılında maden işkolunda meydana gelen kazalara ait kaza ağırlık oranları incelendiğinde Ülkemiz yine en önde yer almıştır.

Ülkemize ait kaza ağırlık oranı Danimarka’ya göre 1000 kere, İngiltere’ye göre 100 kere ve İspanya’ya göre ise 2.5 kere daha yüksektir.

Kaza sıklık oranı incelendiğinde ise kaza ağırlık oranının tam tersine Ülkemize ait değer İspanya’ya ait değerlerden aşağıda kalmıştır.

Genel Kazalanma oranı incelendiğinde Ülkemiz Danimarka ve İngiltere’ye göre çok daha kötü durumda görünmesine rağmen İspanya’ya göre ise daha iyi durumda görünmektedir.

TABLO 3.31:ÜLKELERE GÖRE MADEN İŞKOLUNDA 1994 YILINDA MEYDANA GELEN ÖLÜMLER, İŞÇİ SAYISI, KAYIP İŞGÜNÜ, KAZA SAYISI, ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ, KAZA AĞIRLIK, KAZA SIKLIK VE GENEL KAZALANMA ORANLARI

	TÜRKİYE	DANİMARKA	İSPANYA	İNGİLTERE
ÖLÜMLER	239	0	47	4
İŞÇİ SAYISI	78.352	2.530	55.300	100.600
KAYIP İŞGÜNÜ	100.361	28	13.636	1.737
KAZA SAYISI	9.555	41	13.668	1.741
ORTALAMA ÇALIŞMA SAATİ	46,9	31,5	33,7	45
KAZA AĞIRLIK ORANI	10,302	0,007	3,929	0,14
KAZA SIKLIK ORANI	52	10,28	146,68	7,691
GENEL KAZALANMA ORANI	0,5357	0,00007	0,5763	0,001

3.6.Batı Ülkelerinde İSİG Uygulamaları [12]:

3.6.1. Almanya:

Almanya’da İSİG ‘ne ilişkin yasaların uygulanmasını sağlamak amacı ile iş teftiş teşkilatı kurulmuştur. Bu teşkilat ölçme, test ve araştırma enstitüleri ile desteklenmektedir. Ayrıca iş güvenliği ve kaza araştırma merkezi kurulmuştur. Kaza sigortasının görevi iş kazalarında sigorta güvencesi vermektir. Kaza sigorta kurumları sanayi dallarında ki meslek birlikleri, Federal Kaza, Federal Kaza Sigortası Kurumu, Eyalet ve Yerel Kaza Sigortalarıdır. Meslek birlikleri üyeleri işverenler olup, prim ödeyenlerde yalnız işverenlerdir. Yasayla kaza sigortalarında sigortalı olan şahıslar, her şeyden önce iş kazalarına karşı sigortalıdırlar. Kaza sigortası meslek hastalıklarını ve evden işe ve işten eve giderken olan kazaları da kapsamına alır. Yasal Kaza Sigorta Kurumları sanayi, tarım ve kamu hizmetleri olmak üzere üç çatı altında toplanmıştır. Bunlar, koruma ve önleme, ilk yardım ve rehabilitasyon hizmetlerini çok geniş kapsamlı ve etkili yürütmekte olup, ayrıca Teknik Denetim Servisi de bulunmaktadır. Yasalar ve talimatnamelerde öngörülen teknik emniyet testleri, Teknik Kontrol Dernekleri tarafından yapılmaktadır. Federal ve Eyalet

Çalışma Bakanlıkları, İş Teftiş Teşkilatı, Kaza Sigorta Kurumları, Sendika, İşveren Kuruluşları ve Dernekler arasında yapılan işbirliğini daha geliştirmek ve güçlendirmek amacı ile Federal İş Güvenliği Çalışma Grubu ve Alman İş Güvenliği Derneği kurulmuştur. Dağınık ve karmaşık bir sistem içinde koordinasyonun iyi işlemesi nedeniyle devlet konuya ilişkin hizmetleri çok iyi bir şekilde yerine getirmektedir. Kaza istatistiklerine, yalnızca üç günden fazla istirahati gerektiren kazalar alınmaktadır. Yasal Kaza Sigorta Kurumuna , işçi işyeri itibari ile sigortalıdır ve primi işveren öder. Yıl sonunda o işyerinde meydana gelen iş kazası ve meslek hastalığına göre sigorta, işverenin ödediği primi yükseltir veya azaltır. Bu husus önemli olup, iş güvenliğini sağlamada işvereni işyerinde koruma tedbiri alma yönünde teşvik eden bir önlemdir.

3.6.2.İngiltere:

İngiltere’de işçi sağlığı alanındaki koruyucu hizmetler, bölgelere dağılmış ve bazı vakıflar tarafından finanse edilen merkezlerce yürütülmektedir. Bu merkezler, bazı bölgelerde bir üniversitenin iş sağlığı bölümü olabilmektedir. Tedavi edici hizmetler ise genel sağlık örgütü (sosyalize sağlık sistemi) tarafından yürütülmektedir. İş sağlığı personeli ile mahalli pratisyen hekimler, iki örgüt arasındaki ilişkiyi kurarak hizmetin bütünleşmesini sağlarlar. İsteyen işyeri, belli bir aidat karşılığı, bölgesindeki iş sağlığı kurumuna üye olabilir. İşyerindeki sağlık sorunlarının çözümünde, üyesi olduğu kurumdan her türlü yardımı isteyebilir. Sağlık sorunlarının saptanması için işyerlerine yapılacak ilk incelemeler ücrete tabii değildir. Diğer hizmetler (işe giriş ve periyodik muayeneler, işyeri ortamı analizleri vb.), döner sermayeye bağlı olarak ücrete tabiidir. İş sağlığı kurumları, karsız çalışan (kamu yararına faaliyet gösteren) kurumlardır. Bu nedenle vergi muafiyetleri olduğundan, oldukça ucuz fiyatla hizmet götürürler.

3.6.3.Çekoslavakya:

Çekoslavakya’da devletin yapısı gereği özel sağlık hizmetleri bulunmamakta ve her türlü sağlık hizmeti devlet tarafından Sağlık Bakanlığınca birleşik bir sistem içinde götürülmektedir. Bütün halk, geniş bir ulusal sigorta sistemi içine alınmış olup, bu sistem mesleki olsun olmasın tüm hastalık ve kazaları kapsamaktadır.

Küçük ölçekte fabrika ve atölyeler çok az olup, toplu olarak geniş kooperatifler halinde çalışmaktadırlar. Halkın sağlığının korunması beş temel kanunla düzenlenmiştir: Sağlık hizmetlerinin birleştirilmesi kanunu, Ulusal sigorta kanunu, Hijyen ve Anti-Epidemik hizmet organizasyon kanunu, İş güvenliği kanunu, İş kanunu. Tedavi edici hizmetler için, merkez hastaneleri, araştırma merkezleri, üniversite hastaneleri ve ulusal sağlık enstitüleri kurulmuştur. İşçi sağlığı hizmetleri, işyerlerine aşağıdaki hizmet birimlerince götürülmektedir: Fabrika hemşirelik ünitesi, Fabrika sağlık ünitesi, Fabrika sağlık merkezi. Ancak bu hizmet birimlerinin oluşturulmasında işçi sayısı ve iş riski göz önünde bulundurulmaktadır. Koruyucu hizmetler de tedavi edici hizmetlerin benzeri temel mıntıkalara bölünmüştür. Merkezde bir Hijyen enstitüsü ve eyaletlerde Bölge Hijyen ve Epidemiyoloji Enstitüleri kurulmuştur. Bu enstitülerde görevli personele, müfettişlere verilen yetkiler tanınmıştır. İş güvenliği teftiş ve hizmetleri Çalışma Bakanlığına bağlı eyalet ve bölge müfettişleri tarafından yürütülmektedir. Bu konuda merkezi danışma müesseseleri olan İş Güvenliği Enstitüleri bulunmaktadır. İşyeri yöneticileri, çalışma koşullarının bütün risk ve zorluklarını işe başlamadan önce bilmek ve buna önlemlerini almak zorundadır.

3.6.4.Rusya:

Rusya'da tüm sağlık hizmetleri entegre bir sistem içinde yürütülmektedir. Merkezi bölgelerde hastaneler vardır. Hekimler hastanelerde ekip hizmeti yürütür. Hastanelerin altında ve onlara bağlı olarak çalışan poliklinik, dispanser, ilk yardım merkezleri, gezici birim ambülatoryum ve uçta (kırsal bölgeler) da bir tür yardımcı hekim ile ebe ikilisi bulunmaktadır. Belirtilen alt birim çalışmaları, hastanelerde görevli hekimlerin sorumluluğundadır. İşçi sağlığı hizmetleri de, uç birimlerden başlayarak bu entegre sistem içinde yürütülmektedir.

3.6.5. Bulgaristan:

Bulgaristan'da tüm sağlık hizmetleri sosyalleştirilmiş olup, Sağlık Bakanlığına bağlı kurumlarca ve entegre bir sistem içinde yürütülmektedir. Merkezi yerlerde hastaneler , daha uçlarda da dispanserler ve sağlık istasyonları bulunur. Fabrikalar, işin niteliğine göre mümkün olduğunca gruplaştırmalarak ülke içinde uygun

yerlere dağıtılmıştır. Gruplaşmış fabrikaların arasında sağlık istasyonları kurulmuştur. Bu istasyonların çevredeki fabrikalarla telefon irtibatı vardır. İşçiler gerektiğinde telefonla randevu alarak, zaman kaybetmeksizin sağlık istasyonuna gider. Ellerindeki kartlarda fabrika, iş türü ve hangi zararlı etkene (toz, gürültü, kurşun, civa röntgen ışını vb.) maruz kaldığı işaretlenmiştir. Sağlık istasyonundaki laboratuvar personeli bu kartlara bakarak gereken tıbbi muayeneleri yapar. Muayene sonuçları hekim kontrolünden geçirilerek teşhis ve tedavi yoluna gidilir. Bu uç istasyonlarda çözümlenemeyen sorunlar için, bir üst düzeydeki sağlık kuruluşuna gönderilir. Dağınık halde bulunan küçük işyerlerine sağlık hizmetlerini götürmek üzere, bilgisayarlarla donatılmış bir merkez ve ona bağlı gezici ekiplerden oluşan ayrı bir model geliştirilmektedir. İSİG alanında eğitim ve araştırma hizmetleri, yine Sağlık Bakanlığına bağlı büyük bir enstitü tarafından yürütülmektedir.

3.6.6.Finlandiya:

Finlandiya'da İSİG hizmetleri bir vakıf ve ona bağlı kurumlar tarafından yürütülmektedir. Vakfa bağlı dört kurum vardır: İş Sağlığı Enstitüsü, Rehabilitasyon Merkezi, Kişisel ve Makine Koruyucu Araçları Bölümü, Yayın Kurumu. Helsinki'de bir Merkezi İşçi Sağlığı Enstitüsü bulunmaktadır. Bu enstitü, işçi sağlığı alanında eğitim araştırma ve danışmanlık hizmetlerini yürütür. Bütçenin %50'si otomatik satış makinelerinden ; kalanı ise Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın kaza ve hastalık sigortaları primleri ile bağışlardan sağlanır. 6 ilde, merkez enstitüsüne bağlı bölgesel enstitüler kurulmuştur. Ayrıca bir de gezici saha kliniği vardır.

3.7.Ülkemizdeki Kaza ve Hastalıkların Finansmanının Batılı Ülkelerle Karşılaştırılması:

İş kazaları ve meslek hastalıklarının finansmanı ülkeden ülkeye değişmektedir. Bizde olduğu gibi Amerika, Almanya, Fransa, Avusturya, Hollanda, İtalya, Belçika ve Kanada'da da primler yalnız işverenlerden; Yunanistan, Hindistan, İran ve Birmanya'da hem işçi hem işverenden alınmaktadır. İngiltere'de toplanan primlere devletin yardım fonu eklenerek oluşturulan Milli Sigorta Fonundan

finansman yapılmakta, Rusya ve Çekoslovakya gibi ülkelerde bu sigorta kolu devlet tarafından halk bütçesinden fon ayrılmak suretiyle karşılanmaktadır.

3.8. Mini Anket:

Bu tez çerçevesinde 1998 yılı Mart ve Nisan aylarında İstanbul'daki bazı işletmelere yönelik mini bir anket düzenlenmiştir.

Bu anket ile incelenen işletmelerin varsa İSİG kurullarının çalışmaları yoksa (yani 50'den az işçi çalıştıran işletmeler) kendi bünyelerinde yapmakta olduğu İSİG çalışmaları ile bu kurumları İSİG müfettişlerinin ne sıklıkta ziyaret ettikleri, bu ziyaretlerin ne oranda işletmeyi yönlendirdiği, bunun yanında kalite anlayışının Ülkemizde ve Dünyaya yerleşmeye başlaması ile İSİG çalışmalarının bundan nasıl etkilendiği araştırılmaya çalışılmıştır.

Tablo incelendiğinde görüldüğü gibi incelenen işletmeler gerçekten mükemmel denebilecek seviyede iş güvenliği önlemlerine sahip işletmelerdir. Bu kurumların en büyük ortak özellikleri hepsinin birer kalite belgesine sahip olmalarıdır. Bilindiği gibi Toplam Kalite Yönetimi(TKY), çıktıların somut ve görünen kalitesi bakımından sorunsuz ve amaca uygun olmasını, üretim yada hizmet sürecinde yer alan kaynakların uygun biçimde kullanılmasını hedefleyen bir süreçtir. İnsan kaynakları yönetimi de bir süreçtir ve kurumda çalışanların bireysel ihtiyaçlarının karşılanarak örgütsel amaçlara ulaşılmasını hedefler. Dolayısıyla bu iki süreç de birbiri içine geçmiş durumdadır. Bir süreç olarak kaliteyi oluşturacak olan temel öge, bu süreçte rol alan en önemli kaynak yani "insan" dır. Şu halde insanın gözardı edildiği bir kalite anlayışının başarıya ulaşması mümkün değildir. Çünkü kalite insanla başlar. Hangi sektör olursa olsun, kalite insan içindir; insanla başlar insanla biter. Nitekim TKY, üç temel boyuttan oluşur. Bunlar kalitenin insani değerler ve anlayış yönü; ürün/hizmet kalitesi; sürecin yani sistemin kalitesidir. Gerek ürün/hizmet kalitesi, gerekse sürecin kalitesi ve bu konuyla ilgili ISO standartları, kalitenin teknik yönünü oluşturur. Kalitenin süreç boyutunu da teknik uygulama kısmını da oluşturacak ve daha önemlisi, bunu sürdürecektir olan insandır. Kalite kaygısının, yönetim tarafından hissedilmesi yeterli değildir. Bu kaygının, kurumun ambar şefi, santral operatörü, işçisi, memuru, kapıdaki bekçisi tarafından da hissedilmesi ve bir anlayış olarak yerleşmesi gereklidir. Kalite, sistem ve süreçteki

teknik otomasyonda, iş akışındaki düzenlemelerden önce insanların kafalarındaki anlayış değişikliği ile başlamalıdır. Kaliteli olmak her şeyden önce davranış değişikliği gerektirdiğinden, kaliteli olma ihtiyacı hissedilmeli, buna da her çalışan kendisinden, kendi öz hayatından başlamalıdır. Çünkü kalite bir bütündür; kişinin öz bakımı ve giyiminden iş çıktılarına kadar tüm hayatını etkilemelidir. Kalitenin kurumsal kültürün bir parçası olması için kişisel kültür olarak yerleşmelidir.[13]. Bu çerçevede yapılan kalite çalışmaları ister istemez İSİG çalışmalarını da çok olumlu etkilemektedir.

Tablo 3.32’de görüldüğü gibi işletmelerin hepsine iş güvenliği müfettişleri yılda bir iki kere uğramaktadırlar. İlgili kişilerle yapılan görüşmeler de müfettişlerin yeterince yönlendirici tavırda bulundukları, eksikler tespit edildiğinde ise bunların üzerine giderek düzeltilmelerini sağladıkları öğrenildi. Alcatel-Teletaş firmasına bu yıl içerisinde iki kere müfettiş ziyareti olmuş. Bunlardan birinde bir işçinin kendi hatasından dolayı elektrik çarpması neticesinde ortaya çıkan iş kazasını incelemek için [Ek2], diğerinde ise genel işyeri denetimi için gelmişler. Müfettişler işletmedeki iş güvenliği çalışmaları hakkında hayranlıklarını ifade etmişlerdir. Bu işletmede iş güvenliği çalışmaları öyle oturmuş ki artık iş güvenliği kurullarında konuşulacak gündem bulunamaz olmuş ve iş güvenliği kurulları 1998 yılında gündem olmadığı takdirde toplanmamaya başlamıştır.

İş güvenliği kurulu Hema, Komsa ve Teletaş’ta ayda bir kere toplanırken, Akkardansa’da haftada bir toplanmaktadır. Bu kurumda kullanılan kimyasal maddelerden dolayı yılda bir iki kere cilt hastalığı ile karşılaşmakta, hastalığa yakalanan işçiler kısa zamanda ise tedavi edilip işlerine geri dönmektedirler. Hema Hidrolik’te işgünü kaybının meydana gelen iş kazalarına oranla oldukça fazla olma sebebinin SSK Hastaneleri’ne yada işyeri hekimine gidildiğinde hastanın hastalığına göre değil, hastanın isteğine göre rapor vermelerine bağladı. Komsa firması 100’den fazla kimyasalla ve çok büyük mekanik makinelerle çalışmasına rağmen hemen hemen hiç iş kazası ve meslek hastalığı ile karşılaşılmasının nedenini, İSİG tedbirlerinin, firmaya yerleşen kalite anlayışıyla beraber mükemmel noktalara getirilmiş olmasına, işletmede büyük oranda otomasyona geçilmiş olmasından, hizmet içi eğitime kadar her konuda yapılmış etkin çalışmalara bağlamıştır.

TABLO 3.32: MİNİ ANKET:

	HEMA	KOMSA	AKKARDANS A	ALCATEL TELETAS
Kurumunuzda kaç kişi çalışıyor?	1145	283	315	600
İSiG kurulunuz var mı?	EVET	EVET	EVET	EVET
İSiG kurulunuz düzenli olarak toplanabiliyor mu?	EVET	EVET	EVET	EVET
İSiG kurulu toplantılarına üye olan herkes iştirak ediyor mu?	EVET	EVET	EVET	EVET
İSiG kurulunda alınan kararlar uygulanabiliyor mu?	EVET	EVET	EVET	EVET
Yılda ortalama kaç iş kazası meydana geliyor?	30-40	3-4	15-20	2-3
Yılda ortalama kaç meslek hastalığı ile karşılaşılıyor?	YOK	YOK	1-2	YOK
İş kazası ve meslek hastalığından dolayı yılda kaç işgünü kaybediliyor?	OLMASI GEREKENDEN DAHA FAZLA	YOK	100	1-2
İş kazası ve meslek hastalığından dolayı yılda kaç kişi hayatını kaybediyor?	YOK	YOK	YOK	YOK
İş kazası ve meslek hastalığından dolayı yılda kaç kişi sürekli iş göremez hale gelmekte?	YOK	YOK	YOK	YOK
İş güvenliği müfettişleri bir yılda kaç kere işletmenizi ziyaret ediyorlar?	1-2	1-2	1-2	1-2
Toplam kalite yönetimi konusunda bir çalışmanız var mı?	EVET	EVET ISO 9001- 9002	EVET ISO 9002	EVET ISO 9002
Toplam kalite yönetiminin İSiG çalışmalarına bir etkisi oldu mu?	EVET	EVET	ÇOK FAZLA DEĞİL	EVET

Yukarda ki gibi iş güvenliği kurulu olan işletmeler dışında 50'den az işçi çalıştıran ve dolayısıyla iş güvenliği kurulu olmayan işletmelerle de görüşülmüştür. Bunlardan birisi İstanbul Bayrampaşa'da otomotiv yan sanayii olarak faaliyet gösteren AR-İŞ Otomotiv A.Ş.'dir. Bu işletmede toplam 35 kişi çalışmakta ve daha

çok presler kullanılmaktadır. İSİG konusunda şu ana kadar önemli bir çalışma yapılmamıştır. 1997 yılında organ kaybı ile sonuçlanan iki kaza meydana gelmiş. Bu sene içerisinde iş güvenliği müfettişleri bu işletmeyi ziyaret ederek eksiklerini tespit etmiş, daha sonra tekrar ziyaret etmek üzere ayrılmışlardır. Firma yetkilileri ile yapılan görüşmede, müfettişlerin ziyaretinin firma açısından çok olumlu geçtiği, kısa vadede müfettişler tarafından iş güvenliği konusunda işçilere yönelik bir seminer düzenlenerek, çalışanların bilgilendirilmesine karar verildiği öğrenilmiştir.

Bu işletme daha çok Renault firmasına yedek parça üretmektedir. Renault firması 1993 yılından beri yan sanayiinde belli bir kalite anlayışını yerleştirmeye çalışmakta ve istediği kalite düzeyini yakalayamayan firmalardan parça alımını durdurmaktadır. Bu çerçevede Ariş otomotivde istenilen kalite düzeyini tutturmak için yeni bir organizasyon yapmıştır. Bu organizasyon neticesinde ister istemez iş güvenliği tedbirlerinde bir iyileşme olmuştur. En azından işletmede yapılan yeni fabrika organizasyonu neticesinde işçilerin daha az yorulmaları sağlanmış, düşme vs. gibi olaylar hemen hemen hiç yaşanmamaya başlanmıştır. Ayrıca elden düşme tezgah almak yerine yeni tezgahlar alınmış ve bu tezgahlarda kişisel koruyucu olmasına dikkat edilmiştir. Yavaş yavaş otomasyona geçilmesiyle işçilerin makinelerle teması azalmaya başlamıştır.

Bu çalışma çerçevesinde ayrıca Topçularda faaliyet gösteren Gülhan örme ile görüşülmüştür. Bu işletmede 21 kişi çalışmaktadır. Bu işletmenin maalesef iş güvenliği konusunda en küçük bir bilgi ve çalışması olmadığı, bu güne kadar da hiç bir iş güvenliği müfettişinin bu işletmeyi ziyaret etmediği öğrenilmiştir.

3.9.İş Kazalarına Karşı Alınabilecek Tedbirler:

Daha öncede belirtildiği gibi iş kazalarının %98'i beşeri ve teknik nedenlerden, %2 si ise önüne geçilemeyen sebeplerden kaynaklanmaktadır. O halde kazaların %98 i üzerinde önleme tedbirleri alınabilir. Bu önleme tedbirleri çalışma şekilleri açısından; işyeri planlanması, kurulması ve çalıştırılması esnasında alınması gerekli tedbirler[14] açısından; kamu kurumları, işveren, sendika ve işçi tarafından yapılması gereken işler açısından teker teker incelenecektir.

3.9.1.Kazalardan Korunmada Uygulanacak Çalışma Şekilleri:

İş güvenliği tekniği açısından kazalardan korunmada sırasıyla dört çalışma şekli uygulanır.[4]

- Mühendislik revizyon,
- İkna ve teşvik(inandırma ve özendirme),
- Ekonomik elemanların çalıştırılması(işe uygun işçi seçmek),
- Disiplin önlemleri

3.9.1.1.Mühendislik Revizyon:

İlk yapılması gereken çalışmadır. Ve genel olarak tehlike yaratan koşullarda hareketlerin bilinmesi, araştırılması, analiz (istatistik) önlemlerin saptanması ve uygulanması çalışmalarının yürütülmesi kavramıdır.

3.9.1.2.İkna ve teşvik:

Mühendislik revizyon çalışmaları ile kazaların tamamen önlenmesi, işçi sağlığının ve iş güvenliğinin tamamen sağlanması mümkün değildir. Bu nedenle yapılması gerekli bir çalışma da ikna ve teşviktir. Bu çalışma grubu eğitim-öğretim (kurslar-konferanslar), uyarı afişleri (ikaz levhaları), çeşitli yarışmalar (karikatür, şiir) v.s. propaganda (radyo, TV v.s.) ile ödüllendirme (taltif) konularını içerir.

Paksoy Tic. Ve San. A.Ş.'de 1989 yılında işçilere iş güvenliği kavram ve kültürünün kavratılması gereği inancıyla yola çıkılarak biraz da lotaryacılığın halkımız üzerindeki etkilerini de kullanarak iş kazalarını en aza indirebilmek için işçi sağlığı iş güvenliği teşvik ödülü uygulaması başlatılmıştır. Uygulama, ülkemiz genelinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı öncülüğünde her yıl kutlanmakta olan İş Güvenliği Haftası etkinliklerinin tesirinde kalınarak başlanmıştır. Konu kavram olarak 1989 ilk aylarındaki İSİG Kurulu toplantılarında gündeme getirilmiş ve fabrika üst yönetiminin olurları ile 1989 yılı iş güvenliği haftasında resmen başlatılmıştır ve olumlu sonuçlar alınması üzerine bu uygulamaya devam edilmiş, böylece işçiler nezdinde iş güvenliği kavramının sürekli etkin kılınması sağlanmıştır. Uygulamanın esası iş kazası yapmayan işçiler arasında çekilecek olan kura ile çeşitli ödüllerin dağıtılmasıdır. Burada sadece kaza yapan işçiler ödül dağıtımından diskalifiye edilmemişlerdir, aynı zamanda çalışanların birbirlerini de iş kazalarına

karşı uyarmlarına yönelik olarak belli sayıda iş kazası yapan grup ve ünite de diskalifiye edilmiştir.

Tablo 3.33'te görüldüğü gibi fabrikada 1988 yılında 57 iş kazası, 836 iş günü kaybı ve 2 ölümlü kaza olmuştur. Ancak, uygulama neticesinde bütün bu değerler yıldan yıla azalarak 1996 yılında sıfıra ulaşmıştır. Bu durum ise uygulamanın hem işçi hem de işveren açısından ne kadar yararlı olduğunu göstermektedir.

TABLO 3.33: (1988-1996) YILLARI ARASINDA PAKSOY A.Ş'DE MEYDANA GELEN KAZA SAYISI, KAYIP İŞ GÜNÜ VE ÖLÜMLÜ KAZA SAYISI:

YIL	KAZA SAYISI	KAYIP İŞ GÜNÜ	ÖLÜMLÜ KAZA
1988	57	836	2
1989	68	1054	0
1990	29	485	0
1991	22	445	0
1992	12	305	0
1993	6	104	0
1994	2	54	0
1995	2	24	0
1996	0	0	0

3.9.1.3.Ergonomi (işe uygun eleman seçmek)

İşçinin bilgi, beceri, sağlık ve fiziki olarak çevre ve yaptığı iş ile çalıştığı makine ve aletlere olan uygunluğudur. İşletme ve işin, çalışma araçlarının işçinin vücut yeteneklerine göre geliştirilmesidir.

3.9.1.4.Disiplin önlemleri

İşçinin sağlığı ve iş güvenliğinin sağlanmasında son çare olarak baş vurulması gereken yöntem olarak belirlenmiştir.

Ana hatları ile verilen bu çalışma kademesi aynı zamanda bir önem ve öncelik sırası belirler. Örneğin; mühendislik-revizyona göre gereken koruyucu yapılmamış

bir makinede, tahkimat türü iyi tespit edilmemiş bir yer altı çalışmasında dikkatli çalışma uyarısı yapılması bir değer taşımaz.

Mühendislik-revizyon, ikna ve teşvik çalışmaları ile kaza, meslek hastalığı, hasar olayları teknik olarak kesinlikle önlenemiyor ise o zaman ergonomik çalışma yapılmalıdır. Örneğin işçiye daha uygun bir ortam biçimi ve aracı, kısacası çalışma yeri sağlanmalıdır. Bütün bu çalışmalar yapılmadan işçiye dikkatsizliği sonucu kusur verilmesi ergonomi ruhuna aykırıdır.

3.9.2.İş Kazalarının Önlenmesinde Psikoteknik Yöntem:

Psikoteknik çalışma psikolojisinin bir dalıdır. Psikoteknik, psikoloji, deneysel psikoloji, mekanik, biyoloji-tıp gibi bilim dallarının bazı bulgularına dayalı olan testler yardımıyla kişinin öz olarak veya gruba göre değerlendirilmesi yöntemidir. Psikoteknik deneysel psikolojinin tekniğe, sanayiye ve çalışma koşullarına uygulanmasıdır. Psikoteknik yöntem bireyi işe uygun olup olmadığının araştırılmasına dönüktür, uygulanma amacı bireyi elemek değil, yeteneklerine uygun bir işe yönlendirmektir.

İş güvenliğini sağlama açısından psikoteknik yönetime büyük bir eğilim olmuş ve aşağı yukarı tüm ülkelerde bu yöntem geliştirilmiştir.

Yaşadığımız bu yıllarda insan-makine bütünü karmaşa içindedir. Bu karmaşa işletmelerde kişinin işe uyumu açısından büyük sorunlar doğurmaktadır. Böylece işletmelerde umulmadık oranda iş kazaları meydana gelmektedir. Ayrıntılı ve etkin incelemeler kazanın potansiyel faktörleri ve işçiler üzerinde belli bir anda etkili olan faktörleri araştırır. Psikoteknik yöntemde işçiler ile iş arasındaki uyumsuzlukları önlemek açısından önemli bir role sahiptir.

Psikoteknik yöntemle işe alma sınavının sistemli hale getirilmesinden sonra bir takım kazaları önceden görmek mümkündür. Bu sınavlardan başarı ile çıkan kişilerin kazalara daha az uğradıkları bir gerçektir.

Ülkemiz açısından bakıldığında psikoteknik yöntemin pek tanınmadığı ve ilgili laboratuvar ve enstitülerin bulunmadığı görülmektedir. Kazaların önlenmesinde psikoteknik yönteminden Türkiye’de de yararlanma zamanda gelmişse geçmiştir bile, zaman geçirmeden işletmelerimiz bu konu üzerine ciddiyle eğilmelidirler.

3.9.3.Bir İşyerinin Planlanması, Kurulması ve İşletilmesi esnasında alınması gerekli Tedbirler:

İş Kanunu'nun 73. Maddesiyle İSG Tüzüğü'nün 3. Maddesine göre her işveren, işyerinde işçilerin sağlığını ve iş güvenliğini sağlamak için gerekli olanı yapmak ve bu husustaki şartları, araçları bulundurmakla yükümlüdür. Alınacak önlemler EK1'deki referans kanun, tüzük ve yönetmeliklere göre kısaca aşağıda verilmiştir.

Bir İşyerinin Kurulmasının Planlanması Sırasındaki Önlemler :Herhangi bir işyeri kurulması planlanırken işçi sağlığı ve iş güvenliği konularının önem derecesi yüksek, işyerinin vazgeçilmez bir parçası olduğu ilk başta düşünülmelidir. İşyerinin büyüklük derecesi de dikkate alınarak organizasyonda İşyeri Hekimliği ile Teknik Güvenlik Müdürlüğü (ya da şefliği) birimleri öngörülmelidir. Bu birimlerin yeteri düzeyde çalışmalarını sürdürmeleri için de araç, gereç ve teknik bilgilerin temini ile arşivleme düşünülmelidir.

İşyerinin Kurulması Sırasındaki Önlemler : Bina inşaatı, yol ve baraj yapımı gibi işyerlerinde taşıma, depolama ve diğer çalışmalar sırasında işçilerin zarar görmesini ve maddi hasarı önleyici her türlü sağlık ve teknik güvenlik önlemleri alınmalıdır.

İşyerlerinin İşletilmesi ve İşçilerin Çalıştırılması Sırasındaki Önlemler : Bunlar şöyle sıralandırılabilir;

- İşyeri hekiminin tıbbi, tıbbi-teknik, beslenme, araştırma, periyodik sağlık kontrolleri, eğitim gibi zorunlu hizmetleri yerine getirmesini sağlamak,
- İşyeri hekiminin diğer yasal görevleri yapmasını sağlamak,
- İşçi sağlığı ve iş güvenliği tüzüğü'nün bina, su, elektrik, hava, buhar ve diğer tesisatıyla ilgili teknik güvenlik önlemlerini almak,

Bu hususta makine ile ilgili koruyucular, göstergeler, kontrol sistemleriyle ilgili diğer aksesuarlar yeterli niteliklerde olacak, bunların tüzüğe uygunluğu sağlanacaktır.

- Bina, makine ve tesisatın gerekli olduğu şekilde bakım planları hazırlanacak, bu planlara göre bakım yapılacak, yapıldığı da dosyada ya da defterde belirtilecektir. Makine ve tesisler normal kapasitelerinin üstünde çalışmayacaktır.

- Kişisel giyim eşyası ve koruyucu donanımlar tavizsiz ve istisna gözetilmeden gerektiği şekilde kullanılmalıdır.
- İşyerinde makine ve tesis gürültüsü 80 desibelin altında tutulacak, zorunlu durumlarda daha yüksek gürültü düzeyinde sekiz saatin altında çalışılacaktır.
- İşyerlerinde, işçilerin rahat çalışmalarını sağlayacak iyi bir sıcaklık ayarı, havalandırma, işyeri özelliğine göre yeterli ışıklandırma yapılacaktır, zararlı çevre etkenleri en aza indirilecektir.
- İşyerinde yangınla ilgili bir ekip oluşturulacak, yangın yönergeleri hazırlanıp işyeri duvarına asılacak, yangınla görevli personelin bu hususta bilgilendirilmesiyle uygulama yapmaları sağlanacaktır.
- İş güvenliği ekipmanı ve personeli daima hazır bulundurulacaktır.
- Teknik güvenlik ve işletme tesisi tezgahı için gerekli yönergeler de hazırlanıp asılacak, bunlara göre çalışmalar sağlanarak denetlenecektir.
- İşyerlerinde çalışanların görevlerini teknik güvenlik hususlarını içerecek şekilde yapabilmelerini teminen yönergelerde bulunan operasyonları öğretmek amacıyla eğitim ve oriyantasyon programları uygulanacaktır. Görevi öğrenmeyen işçi bir başka işte çalıştırılmayacaktır.
- İşyeri müdürü işletmede işçi sağlığı ve iş güvenliğine kendisi sahip çıkmalı, iyi bir örgüt kurmalı, bu işlerin takibinden de kendisi sorumlu olmalıdır.
- İşveren koordinasyonu sağlamalı, bu iki kuruluş teknik güvenliği sağlayıcı ve iş kazalarını önleyici eşgüdüm içinde olmalıdır.
- Gerek yazı ve gerekse şekil, resim gibi iş güvenliği sloganlarından sade ve etkili olanların seçilip işyerlerine asılması ve zamanla değiştirilmesi sağlanmalıdır.
- Kişisel monotonluğu kaldıracı, çalışanların moralini yükseltici ve işyeriyle bütünleşmesini sağlayıcı önlemler alınmalıdır.
- Ergonominin iş kazalarının nedenlerini saptamak ve iş kazalarını önlemede teknolojik yaklaşımlar getirdiğini kabul ederek bu konuda gerekeni uygulamalıdır.
- Bilimsel yöntemlerle işyerlerinde iş tehlike çözümlemeleri yaparak en uygun önlemlerin alınması, gerekli koruyucu araçların saptanıp sağlanarak kullanılması, işlemlerin arz ettiği tehlikelere göre yeniden ve daha az tehlikeli

olarak düzenlenmesi, işlemleri yürütecek olanların teknik güvenlik konularında bilinçlendirilip bireysel yöntemlerle eğitilmeleri sağlanmalıdır.

İş tehlike çözümleri tekniğini kullanarak işlemlerini düzenleyip işçilerini bu tehlikelerin varlığına göre eğiten kuruluşlarda iş kazalarının %90 oranında azaldığı göz ardı edilmemelidir.

- Müfettiş raporları ve istatistik bilgileri (SSK gibi) dikkatle incelenerek bu konuda eksikleri tamamlamak ve önlemler almak gerekmektedir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği çağdaş bilgilerin ve uygulamaların sürekli izlenmesi gerektirdiğinden bu hususta dışa dönük çalışmaları sürdürmek, her düzey çalışanı mesleki ve teknik güvenlik bilgisine sahip olmasını sağlayacak yeterli bir eğitim programı uygulamak, bu konularda ileri düzeydeki kuruluşların olanaklarından yararlanarak amaca ulaşmak her işyeri amirinin ilkeleri arasında bulunmalıdır.

3.9.4.İş Kazalarına Karşı Kamu Kuruluşları, İşveren, Sendika ve İşçiler Tarafından Alınması Gerekli Tedbirler:

Kamu Kurumları Tarafından Alınacak Tedbirler:

1. Güvenlik ve sağlık standartlarının hazırlanması,
2. İşçi sağlığı ve iş güvenliği yönünden tedavi edici hekimlik yerine koruyucu hekimliğe öncelik tanınmalı ve bu konuda pilot bölgeler seçilerek uygulamaya geçilmelidir. İşyeri hekimliğine yeni bir nitelik kazandırılmalıdır.
3. Şehir merkezinden uzak yerlerdeki sanayi yerleri veya bölgeleri için sağlık istasyonları açılmalıdır.
4. Konu ile ilgili broşür ve kitapçıklar hazırlatılarak, işyerlerine, çalışanlara dağıtılmalıdır ki, bakanlığın bu tür faaliyetleri her yıl tekrarlanmaktadır.
5. Yüksek ve orta öğrenimde, özellikle teknik öğretim yapan okullarda konu ile ilgili dersler okutulmalıdır. Bu konu basın ve yayın organlarıyla ülke çapında işlenmelidir.
6. Konu ile ilgili eğitici filmler hazırlanmalı ve işyerlerinde gösterilmelidir.
7. İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda titiz ve sorumluluk anlayışı içinde çalışan işletmeler ödüllendirilmelidir.

8. İş kazaları ve meslek hastalıkları nedenlerinin iş kolları itibariyle araştırılması ve önleyici tedbirlerin tespit edilmesi için çalışmalar artırılmalı, bu çalışmalara işverenler, sendikalar ve üniversiteler de kendi imkanları ölçüsünde katılmalıdır.
9. Kontrol ve teftişler daha etkili ve daha sık yapılmalı, müfettişler mümkünse belli iş kollarında ihtisaslaşmalıdırlar.
10. Bugünkü mevzuatın tekrar gözden geçirilerek ilaveler veya düzeltmeler gerekiyorsa yapılması gerekir.

İşverenler Tarafından Alınacak Tedbirler :

1. Konumuz ile ilgili mevzuatın uygulanmasında ciddi titizlik gösterilmelidir. Bu şuurun yaşatılması için tedbirleri almak ve böylece işçiyi kazadan koruyarak insani bir iyilik yapmalıdır.
2. Bir iş güvenliği sorumlusu görevlendirilmeli ve gereken işyerlerinde bir işçi sağlığı ve iş güvenliği kurulu kurulmalı ve çalıştırılmalı ve kurulmuş olan kurullara ise işlerlik kazandırılmalıdır.
3. Kazaları asgariye indirmenin yolu ve yöntemini araştırmalı ve gerekirse kamu kurumlarından yardım istenmelidir.
4. İşçiler işe alınırken mutlaka işe giriş sağlık muayeneleri gerektiği şekilde yapılmalı ve işçiler kendilerine uygun olan işlere yerleştirilmelidir. Çalışanların sağlığı devamlı kontrol ettirilmelidir.
5. Çalışma süresini, mevzuatın tayin ettiği sınırlar üzerine çıkarılmamalıdır.
6. Daha yüksek bir verim temini gayesiyle, uygun çalışma süresinden daha hızlı bir çalışma istenmemelidir. Aksi halde çok çalışmaktan işçiler bunalıma girip, kazalara sebebiyet verirler.
7. Uygun çalışma metodları yerleştirilmeli ve uygulanmalıdır.
8. İşyerlerinde iyi bir düzen ve temizlik temin edilmelidir.
9. İşle ve makinelerle ilgili teorik ve pratik eğitim işçilere mutlaka verilmeli ve yeni beceriler kazandırılmalıdır.
10. Çalışanlar kazaların önlenmesi açısından motive edilmeli ve en az kaza yapan işçi veya gruplar ödüllendirilmelidir.

Sendikalar Tarafından Alınacak Tedbirler :

1. İşçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetinin teknik bir konu olması nedeniyle ideolojik yönlere gitmeden uygulanmasında, sendikalar yardımcı olmalıdır.

2. İşçi sağlığı ve iş güvenliği kurulları gibi işin durdurulması komisyonlarının da kurulup işletilmesinde sendikalara düşen görevler inkar edilemez. Ne var ki, bu güne kadar hiçbir işyerinde işin durdurulması komisyonunun sürekli görev yapacak işçi üyesi, sendikalar tarafından seçilmediği iddia edilmektedir. Bu hususta sendikalara düşen görevler yerine getirilmelidir.
3. Çalışma mevzuatı ile ilgili milletlerarası kuruluşlar (WHO,İLO,ICEF) ile memleketimizin işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili bülten ve materyalleri sendika üyelerine dağıtılmalı, bu konuda hükümet ve işveren kuruluşları ile de işbirliği yapılmalıdır.
4. İşçi sendikaları iş güvenliği korunması hususunda toplu iş hukukunun sağladığı (2821 sayılı kanun 33/3,6,44/2 maddeleri ile 2822 sayılı kanunun 39/1 maddesi) imkanlardan yararlanma yoluna gidebilirler. İşçi teşekkülleri, özellikle toplu iş sözleşmelerini işyerlerinde iş güvenliği tedbirlerinin alınmasında etkili bir araç olarak kullanabilirler. Bugüne kadar bu hususun etkili bir şekilde kullanıldığını söylemek mümkün değildir. Şimdiye kadar yapılan grevlerde ise iş güvenliği grev sebepleri arasında hemen hiç yer almamıştır.

İşçiler tarafından alınacak tedbirler :

1. Kazalarda beşeri faktör ağır bastığından, çalışanlar işçi sağlığı ve iş güvenliği kurallarına uymada en büyük dikkat ve titizliği göstermelidirler.
2. İşçiler çalıştıkları çevre hakkında bilgi edinmelidirler.
3. Makine, tezgah ve el aletlerini talimatlara uygun bir şekilde kullanmalıdırlar.
4. Her alet ve malzemeyi yerine koymalı, bunların gelişigüzel yerlere koymamalıdırlar.
5. Kişisel koruyucuları mutlaka kullanmalı, bozulmuş veya eskimiş olanları kullanmamalıdırlar.
6. İşçiler çalışırken, işi hafife almamalı ve kendilerine aşırı güvenmemelidirler.

İş kanununun 73. Maddesiyle işçi sağlığı ve iş güvenliği tüzüğü'nün 3. Maddesine göre her işveren, işyerinde işçilerin sağlığını ve iş güvenliğini sağlamak için gerekli olanı yapmakla ve bu husustaki şartları, araçları noksansız bulundurmakla yükümlüdür.

4. TENKİTLER VE ÖNERİLER

Ülkemizde ki iş kazalarının sayısal durumu ile bunların neden olduğu maddi ve manevi kayıplar, iş güvenliği konusunun önemli ölçüde ihmal edildiğini göstermekte, iş kazaları sıklığı bakımından Türkiye, Avrupa ülkeleri arasında birinci sırada yer almaktadır. Bu önemli konudaki başarısızlığın nedenleri çok yönlü ve çok sayıdadır. Ülke yönetiminin sosyal politikasından başlayarak, çalışan vasıfsız bir işçinin eğitim düzeyine, ruh ve beden sağlığına varıncaya kadar iyileştirilmesi gereken bir çok eksikliğin var olduğu bir gerçektir. Ayrıca konu oldukça geniş kapsamlı olup, mevzuat uygulama ve denetim açısından bir çok kuruluşu, bilimsel inceleme ve araştırma açısından, sosyal politika, hukuk, mühendislik, psikoloji, ergonomi, işletmecilik, ekonomi gibi bir çok bilim dalını ilgilendirmektedir.

4.1. Ülkemizdeki Toplum Yapısı ve Genel Kültür Düzeyi:

Ülkemizdeki ekonominin tarımsal niteliği ve sanayileşme temellerinin henüz yeni yeni atılmakta oluşu kazaların en önemli hazırlayıcılarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayileşme çabaları, tarım kesiminden sanayi kesimine işgücü kaydırılmasını zorunlu kılmıştır. Böylece sanayide çalışan işçilerin çoğunluğu üretim süreci sırasında karşılaşılabilecekleri tehlikeleri önlemekten ve onlara karşı korunmaktan aciz “düz işçiler” olarak üretime katılmışlardır. Gerekli önlemler alınmadığında bu durumun devam edeceği de düşünülebilir.

Ayrıca ülkedeki iş güvenliği başarısı o ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişliği ve genel kültür düzeyiyle yakından ilgilidir. Mesela, Ülkemiz İLO, WHO gibi bir çok uluslararası örgüte üyedir. Dolayısıyla bu örgütlerin almış oldukları kararlarda imzası vardır ve ülkemizdeki mevzuatın Batılı ülkelerden geri kalır bir tarafı yoktur. Buna rağmen iş kazalarında meydana gelen kaybımız bu ülkelerden kat kat fazladır. İşte burada yukarıda da anıldığı gibi toplumumuzun genel kültür yapısı devreye girmektedir. 1891 yılında Taylor kültürü şöyle tanımlamıştır: Kültür, insan tarafından içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olarak elde ettiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, kanun

kuralları, gelenek, alışkanlık ve yeteneklerin oluşturduğu karmaşık tündür. Kültürden kaynaklanan yanlış düşünce ve davranışlardan kurtulmamız için daha planlı, programlı daha çok eğitime ihtiyaç vardır.

4.2.İSİG’de Eğitimin Yeri, Tenkitler ve Öneriler:

Ülkemizde İSİG ilgili problemin ana kaynağı eğitimidir. Çünkü yapılan araştırmalar göstermiştir ki, meydana gelen iş kazaları ve meslek hastalıklarının %80-90’ı insani sebeplerden, %10-20’si ise güvenliksiz fizik ve mekanik çevre şartlardan kaynaklanmaktadır. Bu demektir ki insan hata yapmasa, yani işverenimiz, işyeri yöneticilerimiz ve işçilerimiz, iş kazaları ve meslek hastalıkları hakkında eğitilmiş olsa, iş kazaları ve meslek hastalıkları %80-90 oranında bir azalma gösterebilecektir. Ancak Ülkemizdeki eğitim ve öğretim kurumlarında bu konuya önem verilmediği görölmektedir. Örneğin, endüstriye aktif elaman yetiştiren ön lisans ve lisans düzeyinde eğitim öğretim yapan yüksek öğretim kurumlarında iş güvenliği bölümü veya anabilim dalı ve hepsinden önemlisi zorunlu iş güvenliği dersi yoktur. Orta öğretim kurumlarımızda ise çok sınırlı olarak İSİG dersleri verilmektedir. Hizmet öncesi eğitimde durum budur. Hizmet içi eğitimde ise durum çok daha kötüdür. Çünkü ülkemiz sanayiinde çalışan milyonlarca işçinin çok büyük bir çoğunluğu ilkokul ve ortaokul mezunu veya okuma yazma bilmeyen vasıfsız işçilerden oluşmaktadır. Yüksek öğrenim ve mesleki teknik orta öğretim mezunlarının sayısı azınlıkta kalmaktadır.

Sanayide çalışanların %70.9’u ilkokul, %14.2’si lise ve meslek lisesi, %9.1’i orta sanat veya ortaokul, %0.3 ‘ü yüksek öğrenim mezunu, %4.8’i sadece okuma yazma biliyor, %0.7’si ise hiç okuma yazma bilmemektedir.[15,s.16] Bu oranlar ülke genelinde olduğu gibi işyerlerinde de eğitim faaliyetlerinin etkili sonuç vermemelerini sınırlandıran çok temel bir faktördür.

Türkiye’de 1988 yılı itibariyle genel eğitim ve meslek eğitimi karşılaştırılması yapıldığında meslek eğitiminin %26 oranında kaldığı, genel nitelikli eğitimin ise %74 olduğu görülür. Buna karşılık Avrupa Topluluğu ortalamasında genel nitelikli eğitimin %48 olmasına karşılık meslek eğitimi %54 oranındadır. [1, s.202]

Aslında İSİG ile ilgili olarak ilk yapılması gereken işlerin başında çalışanların çalışma konularını eğitilmiş bir meslek haline getirmelerinin sağlanmasıdır. Çalışanlar

iş ve bu işten kaynaklanan iş kazası ve meslek hastalıkları ile bunlardan korunma yolları hakkında yeterli bilgiye sahip olmalıdırlar. Bu noktada fiilen çalışan kesime yönelik olarak ciddi bir eğitim programı üretilmelidir. Üretilen eğitim programları sürekli, istikrarlı ve amaca uygun olarak hazırlanmalıdır. Bu noktada işveren ve sendikalara önemli görevler düşmektedir. Denetimle görevli devlet görevlilerinin ve müfettişlerinin bu hususta katkıları olmalıdır. Meselenin bir başka yönü de orta ve yüksek eğitim kurumlarında İSİG dersleri ciddi bir şekilde müfredata alınmalı, ilk aşamada bu ismi taşıyan bir ders konulmasa dahi diğer ders programlarının içine yerleştirilmelidir.

Ayrıca, medyanın özellikle televizyon kanallarının olaya ilgisi çekilmeli, bugün ekranlarda sık sık karşımıza çıkan ilk yardım ve trafik kuralları hakkındaki kısa filmler gibi İSİG hakkında da kısa filmler hazırlanıp halkımızın hizmetine sunulmalıdır.

1987 yılından beri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca 4-10 Mayıs tarihleri arasında Ülkemizde ve KKTC'de düzenlenen İSİG haftası konunun öneminin benimsenmesinde çok önemli role sahiptir. Ayrıca İşçi Sağlığı Daire Başkanlığının 1991 yılından beri üniversite ve yüksek okullarda öğrenim gören doktora, lisansüstü ve lisans düzeyindeki 3. ve 4. Sınıf öğrencileri ile sendika ve işyeri düzeyindeki konuyla ilgili görev yapan elamanlar arasında düzenlediği inceleme yarışmaları, Ortaöğretim öğrencileri arasındaki Kompozisyon, Resim ve Slogan yarışmaları genç kuşağın konuya eğilimini teşvik edici olumlu bir gelişmedir. Bu faaliyetler neticesinde öncelikle böyle bir sorunun varlığı duyurulmuş ve belli bir kamuoyu oluşturulmuştur. İster istemez bu çalışmalar neticesinde İSİG kurullarının oluşturulmasında ve işyeri hekimi istihdam etme yönünde artışlar gerçekleşti. 1987-1991 yılları arasında 200 000 adet değişik konulara ait kitapçık, 300 000 adet uyarıcı afiş, 200 000 adet AT işaretleri, 220 000 adet bülten, 20 000 adet sağlık emniyet klavuzu, 80 000 adet tanıtıcı duvar takvimi bastırılarak ülke genelinde ilgili çevrelere dağıtılmıştır. Ayrıca çeşitli kurum ve kuruluşlar işbirliği sonucu pul, özel gün zarfı çıkarılmış kibrit kutuları ve spor-toto kuponu üzerinde ise grafik ve uyarıcı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Unutmamak gerekir ki eğitim çalışmalarının sonuçları uzun vadede ortaya çıkacaktır.

Eğitim hem işçi hem de işveren için gereklidir. Eğitimin işçiler için işçi sendikaları işverenler içinse işveren sendikaları tarafından yapılması daha etkili sonuçlar elde edilmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca İŞİG konusunda da işçiler, işverenler ve devlet kesimi görevlilerine verilen eğitimde teknolojik gelişmeler göz önünde bulundurulmalıdır.

1986 yılında “Ankara Makine Sanayi sektöründe İş Kazalarının Analizi ve İş Güvenliği Meslek Elemanlarının Nitelikleri” isimli bir araştırma [2,s.49-82] iş güvenliği eğitimi üzerine gerçekten çok yararlı sonuçlar ortaya koymuştur. Bu münasebetle, bu araştırmadan elde edilmiş olan ve yukarıda anılanları destekleyen çok önemli neticeler özet halinde aşağıda verilmiştir.

Araştırmada Ankara il sınırları dahilinde en az elli işçi çalıştıran makine sanayiini kapsamaktadır.

Bilindiği gibi iş kazaları %80-90 insani sebeplerden kaynaklanmaktadır. Yani iş kazalarının ortaya çıkmasında en önemli faktör insan faktörüdür. İnsan ise eğitim ile davranışlarını istenilen şekle sokabilmektedir. Şu halde iş kazalarını asgariye indirilmesinde tek kesin çözüm iş güvenliği eğitimidir. Peki kimler nasıl eğitilecekler?

İş kazalarından doğrudan etkilenen çalışanlarla, dolaylı olarak etkilenen çalıştıranların eğitilmesi gerekmektedir. Birinin olumsuzluğu iş güvenliğinin aksamasına neden olur.

Bu elamanların nasıl eğitileceği sorusunun cevabı ise: Önce hizmet öncesi eğitim sonra, hizmet içi eğitimidir. İş Güvenliği eğitimi, her teknik elaman için okullarda başlamalı, işyerlerinde hizmet içi eğitim ile devam etmelidir. Ülkemizde maalesef iş güvenliği eğitimi yıllarca ihmal edilmiştir. İşçilerimizin eğitim düzeyi hem çok düşük hem de mesleki ve teknik eğitim kurumlarında mezun işçilerimizin sayısı çok azdır. Bu durumda mesleki ve teknik öğretim kurumları dışındaki öğretim kurumlarından mezun olan işçiler, hizmet öncesinde iş güvenliği eğitimi görmemiştir. Mesleki ve teknik öğretim kurumlarından mezun olan işçilerde çok kısmi bir iş güvenliği eğitimi ile mezun olmuşlardır. Çünkü bu kurumlarda da maalesef sadece birinci sınıfta bir saatlik bir iş güvenliği dersi okutulmaktadır. Şu halde halen çalışan kesim, hizmet öncesinde iş güvenliği eğitiminden mahrum kalmıştır.

TABLO 4.1: İŞYERİ YÖNETİCİLERİNİN ÖĞRENİM SIRASINDA İŞ GÜVENLİĞİ DERSİ OKUYUP OKUMADIKLARI

İş güvenliği dersi okudunuzmu?	N	%
Evet	26	13.20
Hayır	138	70.05
Benzer bir ders okudum	33	16.75
TOPLAM	197	100.00

İşçileri çalıştıran yönetici kesiminde de durum çalışan kesimden pek farklı değildir. Tablo 4.1’de araştırmaya katılan işyeri yöneticilerinin hizmet öncesinde iş güvenliği dersi okuyup okumadıkları görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi işyeri yöneticilerinin % 70.05’i öğrenimleri sırasında iş güvenliği veya benzeri bir ders okumamışlardır. Geriye kalanların %16.75’i benzer bir ders okurken, iş güvenliği dersi okuyanlar sadece %13.2’dir. Bu durumda yüksek öğretim kurumlarından mezun olan işyeri yöneticilerinin çok büyük bir çoğunluğu iş güvenliği hakkında yetersizdir.

TABLO 4.2: FABRİKALARDA UYGULANAN HİZMET İÇİ EĞİTİM PROGRAMLARININ AMAÇLARI

	Program	Fabrika Sayısı
Hizmet içi eğitim amacı	Sayısı	%
Mesleki eğitim	72	60.00
İşçi sağlığı ve iş güvenliği	30	25.00
Başka	18	15.00
TOPLAM	120	100.00

TABLO 4.3. İŞYERİ YÖNETİCİLERİNİN HİZMET İÇİNDE İŞ GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ GÖRÜP GÖRMEDİKLERİ

Hizmet içinde iş güvenliği eğitimi gördünüz mü?	N	%
Evet	48	25.00
Hayır	144	75.00
TOPLAM	192	100.00

İş güvenliği eğitiminin yıllarca örgün eğitim içinde ele alınmayışı, eğitimin ikinci aşaması olan hizmet içi eğitimi de olumsuz yönde etkilemiştir. Hizmet öncesinde iş güvenliği eğitimi almayan çalışan ve çalıştıran kesim, hizmet içinde de bu eğitime ilgisiz kalmıştır. Tablo 4.2’de araştırma yapılan fabrikalarda uygulanan hizmet içi eğitim programlarının amaçlarına göre dağılımı verilmiştir. Tablonun incelenmesinde görüldüğü gibi, 30 fabrikada uygulanan toplam 120 hizmet içi eğitim programının sadece %25 işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgilidir. Araştırmaya katılan işyeri yöneticilerinin hizmet içinde yapılan iş güvenliği eğitim programlarına katılma oranları ise Tablo 4.3’te verilmiştir. Görüldüğü gibi, hizmet içinde iş güvenliği eğitimine katılan işyeri yöneticilerinin katılma oranı %25 gibi çok küçük bir yüzdendir.

TABLO 4.4: İŞ GÜVENLİĞİ MÜFETTİLERİNİN DENETLEDİKLERİ İŞYERLERİNDEKİ İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ ÇALIŞMALARININ YETERLİLİĞİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Denetim Sonucu	N	%
Yeterlidir	3	7.32
Biraz Yeterlidir	19	46.34
Yetersizdir	19	46.34
TOPLAM	41	100.00

TABLO 4.5: İŞ GÜVENLİĞİ MÜFETTİŞLERİNİN DENETLEDİKLERİ İŞ YERLERİNDE EN ÇOK TESPİT ETTİKLERİ EKSİKLER VE KUSURLAR

Eksik ve Kusurlar	N	%
Makine Koruyucuları	30	73.17
Sağlık Raporları	27	68.75
Kişisel Koruyucular	24	58.53
Güvenliksiz elektrik tesisatı	11	26.82
Havalandırma	8	19.51
Makine İşçi uyumsuzluğu	7	17.07
Kaldırma ve iletme Makinelerinin olmayışı	3	7.31
Başka	4	9.45

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, işyerinin, işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili olarak aldığı tedbirleri iş güvenliği müfettişleri ile denetlemektedir. Kuşkusuz ki iş güvenliği müfettişlerinin işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda önemli tespitleri ve düşünceleri vardır. Araştırmanın bu alt bölümünde, araştırmanın yapıldığı fabrikaları denetleyen iş güvenliği müfettişlerinin görüşlerine ve tespitlerine yer verilmiştir. Tablo 4.4’de iş güvenliği müfettişlerinin denetledikleri işyerlerindeki işçi sağlığı iş güvenliği çalışmalarının yeterliliği hakkındaki görüşleri verilmiştir. Görüldüğü gibi iş güvenliği müfettişlerinin sadece % 7.32’si denetledikleri işyerlerini yeterli görürken, %46.34’ü biraz yeterli ve yine %46.34’ü yetersiz görmektedir. Yukarda ki bulgulardan sonra bu yüzdeler hiç de şaşırtıcı değildir.

İş güvenliği müfettişlerinin, denetledikleri iş yerlerinde en çok tespit ettikleri eksikler ve kusurlar Tablo 4.5’de verilmiştir. İş güvenliği müfettişlerinin en çok tespit ettikleri eksik ve kusurların başında %73.17 ile makine koruyucuları gelmekte, bunu %68.75 ile sağlık raporlarının eksikliği, %58.53 ile kişisel koruyucular ve %26.82 ile güvenliksiz elektrik tesisatı izlemektedir. Bu eksik ve kusurların hepside insan sağlığı ile çok yakından ilgili olup, bu eksiklerle, adeta pervasızca iş kazaları ve meslek hastalıklarına davetiye çıkartılmaktadır.

TABLO 4.6:İŞ GÜVENLİĞİ MÜFETTİŞLERİNİN İŞYERLERİNDE EN ÇOK TESPİT ETTİKLERİ EKSİK VE KUSURLARIN SEBEPLERİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELER

Sebepler	N	%
İşverenlerin eğitimsizliği	34	82.92
İşçilerin eğitimsizliği	34	82.92
Ülkemizde ihtiyaca cevap verecek bir işçi sağlığı ve iş güvenliği sanayisinin olmaması	26	63.41
İşyeri yöneticilerinin eğitimsizliği	24	58.53
İş güvenliği müfettişi sayısının yetersizliği	22	53.65
İşçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili kanun yönetmelik ve tüzüklerin amaçlar doğrultusunda uygulanmaması	19	46.34
İşverenlerin bu sahada eğitilmiş elaman bulamaması	14	34.14
İşçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili kanun ve tüzüklerin ihtiyaca cevap vermemesi	2	4.87
Başka	2	4.87

Tablo 4.6’da, iş güvenliği müfettişlerinin işyerlerinde en çok tespit ettikleri eksik ve kusurların sebepleri hakkındaki düşünceleri verilmiştir. Bu konuda iş güvenliği müfettişlerinin %82.92’si gibi çok büyük bir çoğunluğu işçi ve işveren eğitimsizliği görüşünde birleşmektedir. Ayrıca, iş güvenliği müfettişlerinin %53.65’i de işyeri yöneticilerinin eğitimsiz olduğu görüşündedirler. Demek oluyor ki iş güvenliği eğitimi alanındaki, eğitim eksikliği iş güvenliği müfettişleri tarafından da net bir şekilde görülmektedir. Bu tabloda ilginç bir durum daha vardır: Ülkemizde ihtiyaca cevap verecek bir işçi sağlığı ve iş güvenliği sanayisinin olmayışı görüşünü, iş güvenliği müfettişlerinin %63.41’inin paylaşmasıdır. Bilindiği gibi üretim, bir arz talep olayıdır. İş güvenliği eğitiminin yetersizliği yüzünden talep olmayınca elbette ki üreticilerde arz olayına girmeyeceklerdir. Bir de bu görüşün tersi vardır. İş güvenliği eğitiminin önemi, üreticiler ve yatırımcılar tarafından bilinmediği için iş güvenliği teçhizatı üretilmemektedir. Eğer üretici bu konuda bilinçli olsaydı reklamlarla tüketicinin dikkatini çekebilirdi.

İş güvenliği müfettişlerinin %46.34’ü işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili kanun yönetmelik ve tüzüklerin amaçlar doğrultusunda uygulanmayışı görüşünde birleşirken %34.14’ü işverenlerin bu sahada eğitilmiş elaman bulamayışını problem olarak görmektedir. Bu görüşlerde de yine eğitim eksikliği ifade edilmektedir.

TABLO 4.7:İŞ GÜVENLİĞİ MÜFETTİŞLERİNİN İŞKAZALARI VE MESLEK HASTALIKLARININ ASGARİYE İNDİRİLMESİ İÇİN İŞVERENLERDEN İSTEKLER:

İstekler	N	%
İşyerlerindeki periyodik olarak işçi sağlığı ve iş güvenliği eğitim programının uygulanması	26	63.41
İşçi sağlığı ve iş güvenliği kurullarını (işyeri güvenlik şefi ve işyeri hekimi) hizmet öncesinde yetiştirmiş elamanlardan oluşturması ve bu kurulların daha etkili olarak çalışmasını sağlanması	22	53.65
İş kazası verimlilik ilişkisine önce kendisinin inanması	18	43.90
İşçi sağlığı ve iş güvenliği için yeteri kadar fon ayırması	13	31.70
Tesis ve makine teçhizatının modernleştirilmesi	13	31.70
Başka	9	21.95

Tablo 4.7’da iş güvenliği müfettişlerinin iş kazaları ve meslek hastalıklarının asgariye indirilmesi için işverenden istekleri görülmektedir. İş güvenliği

müfettişlerinin %63.41'i, işverenlerden, işyerinde periyodik olarak işçi sağlığı ve iş güvenliği eğitim programının uygulanmasını istemektedir. İş güvenliği müfettişleri, aslında ,işyerlerinin tamamen yasalara uygunluğunu denetlediklerinden, işverenlerden iş güvenliği mevzuatına daha fazla uymalarını ve yasal yükümlülüklerini yerine getirmede daha titiz davranmalarını isteyebilirlerdi. Ama iş güvenliği müfettişleri biliyorlar ki, iş güvenliği eğitimi her şeyden önemli ve eğitilmiş insan yasalara daha saygılı olur.

İş güvenliği Müfettişlerinin %53.65'i işverenlerden, işçi sağlığı ve iş güvenliği kurallarını(işyeri güvenlik şefi ve işyeri hekimi), hizmet öncesinde yetişmiş elamanlardan oluşturması ve bu kurulların daha etkili olarak çalışmasının sağlanmasını istemektedirler. İş kazaları ve meslek hastalıklarının asgariye indirilmesinde oldukça önemli görevler üstlenen bu kurullarda görev alacak elemanların nitelikleri çok önemlidir. Çünkü yapılacak faaliyetlerin çoğu iş güvenliğinde uzmanlık gerektirmektedir.

İş güvenliği müfettişlerinin %43.90'ı, işverenlerden, iş kazası verimlilik ilişkisine önce kendisinin inanmasını istemektedir. Zira iş kazaları ve meslek hastalıklarının azalması verimliliği artırmaktadır.

İş güvenliği müfettişlerinin %31.70'i işverenlerden, işçi sağlığı ve iş güvenliği için yeteri kadar fon ayırmasını ve tesis, makine ve techizatını modernleştirmesini istemektedirler. Çünkü iş güvenliğinin ekonomik bir yönü vardır; bu alana yapılan harcamalar, ilerde kar olarak geri dönmektedir.

TABLO 4.8: KAYNAK GRUPLARIN, TÜRKİYE'DEKİ İŞ KAZALARI VE MESLEK HASTALIKLARININ EN AZA İNDİRİLMESİ İÇİN HANGİ EĞİTİM ÇALIŞMALARININ YAPILMASI GEREKTİĞİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

**İşyeri yöneticileri İş güvenliği
müfettişleri**

Yapılması gereken eğitim çalışmaları	N	%	N	%
Halen çalışmakta olan işçiler için hizmet içi eğitim yapmak	154	78.17	28	68.69
Her kademedeki mesleki ve teknik öğretim kurumuna mecburi işçi sağlığı ve iş güvenliği dersi koymak	150	76.14	31	75.60
Basın ve Tv ile eğitim yapmak	89	45.17	27	65.85
Seminer, panel sempozyum vb. ile eğitim yapmak	64	32.48	11	26.82
Sadece işçi sağlığı ve iş güvenliği eğitimi yapan öğretim kurumu veya öğretim kurumu içinde bölüm açmak	28	14.21	10	24.39
Başka	9	4.56	3	7.31

Türkiye’de iş kazaları ve meslek hastalıklarını en aza indirilmesi için hangi eğitim çalışmalarının yapılması gerektiği hakkındaki görüşler Tablo 4.8’de verilmiştir. İşyeri yöneticilerinin çoğunluğu %78.17’si halen çalışmakta olan işçiler için, hizmet içi eğitim yapılması düşüncesindedirler. Bu düşüncüyü %76.14 ile her kademedeki mesleki ve teknik eğitim kurumuna mecburi işçi sağlığı ve iş güvenliği dersi koymak düşüncesi takip etmektedir. İş güvenliği müfettişlerinin ilk iki düşüncesi aynı olmakla beraber sıralamada ve katılım yüzdelerinde farklılıklar vardır. İş güvenliği müfettişlerinin çoğunluğu %75.60’ı her kademedeki mesleki ve teknik öğretim kurumuna, mecburi işçi sağlığı ve iş güvenliği dersi koyma düşüncesini paylaşıırken, bu düşüncüyü %68.69 ile halen çalışmakta olan işçiler için hizmet içi eğitim yapmak düşüncesi izlemektedir. Her iki kaynak grubun, bundan sonraki görüşlerinde tam bir paralellik vardır. Kaynak gruplar, üçüncü olarak basın ve televizyon yolu ile eğitim yapmak; dördüncü olarak seminer, panel, sempozyum vb. ile eğitim yapmak; beşinci olarak da sadece işçi sağlığı ve iş güvenliği eğitimi yapan öğretim kurumu veya öğretim kurumu içinde bölüm açmak düşüncesinde birleşmektedirler. Ancak iş güvenliği müfettişleri (%65.85), işyeri yöneticilerine (%45.17) göre daha fazla, basın ve Tv ile eğitim yapılmasını arzu ederken, işyeri yöneticileri de (%32.48) iş güvenliği müfettişlerine (%26.82)nazaran daha çok seminer, panel, sempozyum vb. ile eğitim yapılmasını arzu etmektedirler. Sadece işçi

sağlığı ve iş güvenliği eğitimi yapan öğretim kurumu veya öğretim kurumu içinde bölüm açmak düşüncesi ise, iş güvenliği müfettişlerinden(%24.39), işyeri yöneticilerine göre(%14.21) daha çok kabul görmüştür.

4.3.İşletmelerin Durumu ile İlgili Tenkitler ve Öneriler:

Ülkemizde İSG ile ilgili tedbirlerin uygulanmasını önleyen en önemli faktörlerin başında, üretim sistemimize hakim olan küçük işletme yapısı gelmektedir. Bütün sosyal politika tedbirlerinin (sendikacılık, toplu iş sözleşmeleri, sosyal güvenlik gibi) yanısıra İSG'ni de etkin şekilde uygulanabilmesi işletme büyüklüğü ile yakından ilgilidir. Türkiye'de sanayi ve hizmetler kesiminde hakim olan işletme yapısı küçük ölçeklidir. Nitekim, SSK tarafından yayınlanan istatistiklerde, sosyal sigorta kapsamına alabilecek 1 milyondan fazla işletmenin %40'ı yalnızca bir sigortalı, %90 ı aşan bir kısmı 1-9 işçi çalıştırmaktadır. Kapsama alınan işyerleri sayısı bakımından da durum aynıdır. 1989 yılı verilerine göre ülkemizde 1000 kişiden fazla işçi çalıştıran işyerlerinin sayısı yalnızca 175'tir. 500 den fazla işçi çalıştıranların sayısı 576'dır. Öte yandan, 1989 yılı verilerine göre, SSK'ya bildirge veren işyerlerinin %92 si 1-9 işçi çalıştırmaktadır. Bu yapıya sahip olan işyerlerine etkin şekilde hizmet götürülemeyeceği ve denetim yapılamayacağı açıktır. Ortalama işçi sayısının 5-7 olduğu bir üretim organizasyonunda yapılacak her işin maliyeti de yüksek olacaktır. Bu yüksek maliyetli işler arasına İSG ile ilgili çalışmalar da vardır.

Ülkemizde en küçüğünden en büyüğüne kadar, bütün işletmeler dikkate alınarak yapılan bir hesaplamada işyeri başına isabet eden ortalama işçi sayısının 11.2 olmasına karşılık AT ortalamasında işçi sayısı 36.8'e kadar yükselmektedir.[1, s.202]

Yine bir araştırmaya göre Almanya'da bir iş müfettişine ortalama olarak 800 işyeri ve 25.000 civarında işçi düşerken, Türkiye'de bu rakamlar 3360 işyeri ve 7500 işçi olarak ortaya çıkmıştır. Aşağı yukarı aynı sayıdaki işyerinde Almanya'da 20milyon, Türkiye'de ise yalnızca 3 milyon işçi çalışmaktadır [1, s.47]. Sonuç olarak belirtmek gerekirse, Türkiye'de üretim birimleri küçük ölçeklidir. Bu yapısal özellikten hareketle:

- Küçük işletmelerin her bakımdan zayıf oldukları ve geri teknoloji ile çalıştıkları için koruyucu ve önleyici tedbirlerin getireceği maliyete katlanacak kadar güçlü

olmadıkları için bu tedbirleri almaktan kaçınacaklarını, ayrıca küçük işyerlerinde çalışanların eğitim seviyelerinin daha düşük olması, mesleki yeterliliklerinin daha az olması ve belirli bir iş bölümü olmaması kazaların önlenememesinin başlıca nedenleridir,

- Yapılan araştırmalar, büyük işletmelerin zaten gerekli tedbirleri aldıkları gerçek problemin bir türlü ulaşılamayan küçük işletmelerden kaynaklandığını ve bunlar kapsama alınmadıkça problemin çözümünde önemli mesafeler alınmayacağını,
- Bütün sosyal politika tedbirleri gibi, İSG ile ilgili tedbirlerin de etkin şekilde işlenmesini ancak bu işletmelerin ölçeklerinin büyümesine bağlı olacağını, bununda ekonomimizdeki yapısal değişikliklerle birlikte gerçekleşeceğinden zaman alacağını söylemek mümkün görülmektedir. Bu açıdan İSG alanında da bütün tedbirlerle birlikte işletme ölçeğindeki büyümeye bağlı bir iyileşmeyi beklemek daha gerçekçi olacaktır.

Bölüm 1.6' da belirtildiği gibi işyeri sağlık birimlerinin kuruluşu 50 veya daha fazla işçi çalıştıran işyerleri için zorunlu, küçük işyerleri için ise isteğe bağlıdır. Oysa İSG sorunları Bölüm 3.4.'ten de görülebileceği gibi işyeri ölçeği küçüldükçe artmaktadır. Küçük işyerleri için işyeri ortak sağlık birimlerinin kurulması zorunlu hale getirilmelidir. İlk adımda organize sanayi sitelerinde, sitede örgütlü meslek derneklerinin , kooperatiflerinin, o bölge meslek odalarının, yerel yönetimlerin katılımı ile örgütlenecek ortak sağlık birimlerinin kurulmasına gerekli bilimsel, teknik destek sağlanmalıdır.

Bu durumda, bütün bunlar gözönünde tutularak kurulu işletmeler özelinde en az sağlık ve güvenlik ilkesi temelinde işçi çalıştırılması için yerine getirilmesi zorunlu koşullar belirlenerek öncelikle bu koşullara uyulması sağlanmalıdır. Yeni kurulacak işletmelerde ise teknoloji seçiminden işyeri düzenlemesine kadar her alanda getirilecek yasal düzenlemelere uygunluk sağlanmadan üretim izni verilmemelidir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı İSG Enstitüsü 'nün imkanları genişletilerek çok daha etkin ve yaygın hizmet vermesi sağlanmalıdır.

4.4.İSİG Kavramı İlgili Tenkitler ve Öneriler:

Ülkemizde ki önemli bir problem de iş kazalarının tarifinden kaynaklanmaktadır. Bugün, iş kazaları için kullanılan tarif, Sosyal Sigortalar tarafından yapılmış bir tariftir. İş kazaları ve meslek hastalıkları sigortasının hastalık sigortasından önce kurulmuş olması, tarifi, çalışanların menfaati düşünülerek geniş kapsamlı tutulmasına yol açmıştır. Zaman içinde Yargıtay tarafından verilen kararlar da bu konudaki kargaşayı artırmış, iş kazaları tarifinde esastan çok şekil öne geçmiştir. Nitekim, çalışma amacıyla evinden çıkarak işyerine giden işçi, bir trafik kazasına maruz kalırsa, işyerine gittiği aracın niteliği, aracın içinde olup olmadığı veya nerede bulunduğuyla ilgili olarak bu olay iş kazası olarak değerlendirilebilmektedir. Aynı şekilde işyeri sınırlarında olmak, sebebi ne olursa olsun bütün olayların iş kazası olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. Bu bakımdan iş kazasının esasına uygun olarak tekrar tarifine ihtiyaç vardır. Bu noktada, doğrudan işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili olarak çıkarılacak olan bir kanun, konu ile ilgili tariflerin yapılmasına imkan hazırlayacaktır.

4.5.İstatistiki Veriler ve Araştırmalarla İlgili Tenkitler ve Çözüm Önerileri:

Ülkemizde istatistiki verilerle ilgili ciddi bir problem yaşanmaktadır. Bütün işyerlerinin SSK kapsamında olmaması dolayısıyla, bir yıl için verilen iş kazaları rakamları büyük eksiklikler göstermektedir. SSK kapsamına alınmayan işyerleri yanında Bağ-kur mensuplarının çalıştığı işyerlerine ait verilerde bu rakamlara dahil değildir. Kaldı ki, esas meselenin bu kapsamda olmayan işyerlerinden kaynaklandığı, bu işyerlerinde kaza sayısının daha fazla olduğu yolunda da kuvvetli gözlemler vardır. Bu sebeple, yayınlanan SSK rakamları gerçekte olduğunda daha az sayıda iş kazası olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, SSK bu istatistiki verileri sosyal sigorta faaliyetlerinin bir uzantısı olarak yayınlamaktadır. Dolayısıyla gerçekte iş kazası olarak sayılamayacak bir çok olayın da iş kazası olarak bu veriler içine dahil edildiği bir gerçektir. Bu durumda biraz öncekinin aksine rakamları gerçekte olduğundan daha fazla göstermektedir.

Ayrıca meslek hastalıkları incelendiğinde dikkati çeken bir husus olay sayısının çok düşük olmasıdır.(Bkz. Şekil 2) Bunun da gerçeği yansıtan veriler

olduğunu söylemek isabetsizdir. İş kazası sayılarının dorukta olduğu bir ortamda meslek hastalıklarında aynı doğrultuda ve oranlarda bulunması gerektiğini söylemek bir abartma olmayacaktır.

Kısaca belirtmek gerekirse, İSİG ile ilgili değerlendirmelerde yanlış ve eksik verilerden hareket edilmektedir. Halbu ki, sağlıklı teşhislerin yapılabilmesi ve uygun çözüm için tedbirlerin alınması ancak güvenilir teşhislerden sonra olur. Bu da sağlıklı istatistiklerle mümkündür. Uluslararası Çalışma Teşkilatının(ILO) bu alanda önemle üzerinde durduğu hususlardan birisini, konu ile ilgili istatistiki verilerin derlenmesi, toplanması ve yayınlanması oluşturmaktadır. İş kazalarının ve meslek hastalıklarının hangi iş kollarında, hangi sebeplerle, hangi saatler ve zamanlarda meydana geldiği gibi sağlıklı tedbirler alınmasını sağlayacak bu veriler güvenilir şekilde toplanmalı ve değerlendirilmelidir. Bu verileri kimin toplayacağı meselesini bugünkü yapı içinde bulmak biraz güç görülmektedir. Bu açıdan da, İSİG ile ilgili yeni bir teşkilata ihtiyaç olduğu açıktır.

Bu teşkilat çerçevesinde bilimsel çalışmalar, araştırmalar ve tezler desteklenmeli, devlet, sendikalar, işverenler ve bunların teşkilatlarının bu alanda yapılacak olan araştırmalara doğrudan yardımcı sağlanmalı, üniversiteler ise konu ile ilgili olarak daha aktif konuma getirilmelidirler.

4.6.İSİG Teşkilatlanması ile İlgili Tenkitler ve Çözüm Önerileri:

İSİG konusunda hayati öneme sahip bir meselede denetimdir. İstanbul'da bulunan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) İSİG Bölge Müdürlüğü yetkilileri ile yapılan görüşmelerde İstanbul genelinde kapıcı çalıştıran apartmanların kazan daireleri dahil 500.000 kayıtlı işyeri olduğu öğrenilmiştir. Bir o kadar da kayıt dışı olan işyeri olduğu farz edilirse, İstanbul genelinde toplam 1.000.000 işyeri olduğu tahmin edilmektedir. Şu anda Bölge Müdürlüğünde görevli 44 tane İSİG müfettişi vardır. Bu müfettişlerden 3'ü idari görevde ikamet etmektedir. Her ay 1-2 müfettişin izinli, 1-2'sinin ise raporlu olduğu düşünülürse, geriye bir ayda aktif olarak çalışan 37 müfettiş kalmaktadır. Bir müfettişin aylık teftiş kapasitesi 12-13'tür. Buradan ayda yaklaşık 450 teftişin, yılda ise 5500 teftişin yapılabilirdiği anlaşılmaktadır. Bu şartlar altında İstanbul genelindeki işyerlerinin tamamını sadece

bir kere denetlemek için 200 yıl gerekmektedir. Ayrıca, müfettişlerin en çok şikayet ettiği şeylerden birisi de yönetmeliklerdeki müeyyidelerin caydırıcı olmamasıdır. Mesala, koruyucusuz makine imal eden bir işletmeye en fazla 1.000.000TL. ceza verilebilmekte ve bu cezada ilk denetim neticesinde uyarılan işletmeye 6 ay sonra tekrar gidildiğinde kesilebilmektedir. Dolayısıyla, bir işletme İŞİG müfettişleri tarafından ziyaret edilse bile bu ziyaretin ne kadar etkili olabildiği buradan anlaşılabilmektedir.

Bugünkü yapı içinde , ÇSGB' nin yanı sıra, SSYB, Milli Savunma Bakanlığı, Belediyeler, SSK, ve işyerlerindeki İŞİG kurulları denetim yetkisine sahiptirler. Bu görüntü ile denetim konusunda dağınıklığın, görev benzerliğinin ve yetki çatışmasının, koordinasyon eksikliğinin ve denetim elamanı yetersizliğinin olduğu hemen dikkati çekmektedir. Sonuç etkin olmayan ve yetersiz bir denetimin varlığıdır. Devlet ve çeşitli kuruluşları, işverenler ve kuruluşları, işçiler ve kuruluşları, çeşitli meslek kuruluşları, eğitim kurumları ile mahalli kuruluşlar tarafından çeşitli seviyelerde ve amaçlarla yürütülmekte olan faaliyetlerin bir çatı altında, işbirliği anlayışı ile toplanması gereklidir. Bu bakımdan konu ile ilgili olarak tek kanun anlayışının bir uzantısı olarak tek teşkilata da ihtiyaç vardır. Bu teşkilatın statüsü konusunda önerilen, ÇSGB na bağlı olması, SSK gibi özerk olması ve konu ile ilgili sendikaların, işverenlerin, eğitim kurumları ile meslek kuruluşlarının işbirliğine imkan verecek bir yönetim yapısına sahip olmasıdır. Bu şekilde birbirinden haberdar olarak faaliyet gösteren, ancak konunun doğrudan kendilerini ilgilendirdiğini ileri süren tarafların yalnızca bu amaçla düzenlenen toplantılarda değil, sürekli olarak bir arada olmaları ve birlikte çalışmaları sağlanmış olacaktır.

5.SONUÇ:

Ülkemizin işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili durumu bizi karamsarlığa sevk etmemelidir. Zira tüm Dünya’ da yaşanan deneyler, iş sağlığı ve iş güvenliği konusunda yeterli ve tesirli tedbirler alınması halinde iş kazalarının azaltılabileceği gerçeğini ortaya koymuştur. Başka bir ifade ile iş kazaları kaçınılmaz bir durum değil, önlenmesi yada hiç değilse azaltılması mümkün olan mesleki bir risktir. Nitekim yukarıda ki istatistiki veri ve araştırmalardan da anlaşılacağı gibi bir takım ülkeler zaman ve gerektiği kadar para harcayarak insanlarını eğitip bu riski minimize etmeyi başarmışlardır. Tabii ki burada çalışmayı başarıya ulaştıracak en önemli etken de eğitimidir.

KAYNAKLAR

[1], Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İşçi Sağlığı Daire Başkanlığı, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Sempozyumu 4-10 Mayıs 1989, Ankara

[2], Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İşçi Sağlığı Daire Başkanlığı, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği (İnceleme ve Araştırmalar) 1991-1992, Ankara (Yayın No:50)

[3], İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Mevzuatı ve Genel Bilgiler, TÜRK-İŞ, Yayın No:177, Ankara, 1997

[4], AKYÜZ, Necdet. İş Güvenliği. Sakarya D.M.M. Matbaası. Adapazarı:1982

[5], İş Güvenliği, Açık Öğretim Lisesi Ders Notu, Ankara, Ağustos 1996

[6], SOSYAL SİGORTALAR KURUMU 1993 İstatistik Yıllığı, Yayın No:553

[7], SOSYAL SİGORTALAR KURUMU 1994 İstatistik Yıllığı, Yayın No:572

[8], SOSYAL SİGORTALAR KURUMU 1995 İstatistik Yıllığı, Yayın No:586

[9], SOSYAL SİGORTALAR KURUMU 1996 İstatistik Yıllığı, Yayın No:593

[10], Yearbook Of Labour Statistics 1996 ILO, GENEVA

[11], Yearbook Of Labour Statistics 1997 ILO, GENEVA

[12], T.C. Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, Türkiye’de İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği, 1984

[13], UĞUR, Yusuf. “Kalite’ nin K’ sı” , İhlas Finans Magazin, Nisan 1998

[14], YAŞAR, Hikmet. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği, Makine Mühendisliği El Kitabı, Bölüm 19, MMO

[15], TİSK, İşgücü Maliyeti ve Çalışma İstatistikleri, 1984, s.16

EK A:

KANUNLAR

:

KANUN NO:	KANUN ADI	RESMÎ GAZETE TARİH VE SAYI
151	EREĞLİ HAVZAİ FAHMİYESİ MADEN AMELESİNİN HUKUKUNA MÜTEALLİK KANUN	10.9.1337/1927
818	BORÇLAR KANUNU	8.5.1926/1748
1580	BELEDİYELER KANUNU	3.4.1930/1471
3153	RADYOLOJİ, RADYUM VE ELEKTRİKLE TEDAVİ VE DİĞER FİZYOTERAPİ MÜESSESELERİ HAKKINDA KANUN	28.4.1937/3591
1475	İŞ KANUNU(ÇEŞİTLİ DEĞİŞİKLİK VE DÜZELTMELERLE)	1.9.1971/13943
854	DENİZ İŞ KANUNU(ÇEŞİTLİ DEĞİŞİKLİKLERLE)	24.2.1967/124586
5953	BASIN MESLEĞİNDE ÇALIŞANLARLA ÇALIŞTIRILANLAR ARSINDAKİ MÜNASABETLERİN TANZİMİ HAKKINDA KANUN	20.6.1952/ 8140 12.2.1954/6253 4.1.1961/212 25.6.1973/1761
5680	BASIN İŞ KANUNU	27.7.1950/7564 15.5.1979/16638
1593	UMUMİ HIFZISIHHA KANUNU	6.5.1930/1489 23.11.1973/14370
1479	ESNAF SANATKARLAR VE DİĞER BAĞIMSIZ ÇALIŞANLAR	14.9.1971/13956 4.5.1979/16629
	SOSYAL SİGORTALAR KANUNU	4.5.1979/16629
506	SOSYAL SİGORTALAR KURUMU KANUNU (ÇEŞİTLİ DEĞİŞİKLİKLERLE)	20.7.1964/ 11766
2822	TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ, GREV VE LOKAVT KANUNU(DEĞİŞİKLİK)	7.5.1983/18040 19.6.1986/19139 2.6.1988/19830
2872	ÇEVRE KANUNU	11.8.1983/18132
2821	SENDİKALAR KANUNU	7.5.1983/18040 (DEĞİŞİKLİK) 29.8.1983/18150 2.6.1986/19139

TÜZÜKLER:

TÜZÜĞÜN ADI	RESMÎ GAZETE TARİH VE SAYISI
RADYASYON SAĞLIĞI TÜZÜĞÜ	25.3.1967/12582
SOSYAL SİGORTA İŞLEMLERİ TÜZÜĞÜ	14.4.1972/14159
SOSYAL SİGORTA SAĞLIK İŞLEMLERİ TÜZÜĞÜ	22.6.2972/14223
İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ KURULLARI HAKKINDA TÜZÜK	19.2.1973/14453
İŞÇİ ÜCRETLERİNDEN KESİLEN CEZA PARALARINI KULLANMAYA YETKİLİ KURULUN KURULUŞU VE ÇALIŞMA ESASLARI HAKKINDA TÜZÜK	19.2.1973/14453
HAZIRLAMA, TAMAMLAMA VE TEMİZLEME İŞLERİ TÜZÜĞÜ	12.3.1973/14474
İŞ SÜRELERİ TÜZÜĞÜ	12.3.1973/14474 6.4.1973/14499
HAFTALIK İŞ SÜRELERİNE BÖLÜNEMEYEN ÇALIŞMA SÜRELERİ TÜZÜĞÜ	17.3.1973/14479 26.4.1973/14518
POSTALAR HALİNDE İŞÇİ ÇALIŞTIRILARAK YÜRÜTÜLEN İŞLERDE ÇALIŞMALARA İLİŞKİN BAZI ÖZEL USUL VE KURALLAR HAKKINDA TÜZÜK	4.4.1973/14497
FAZLA ÇALIŞMA TÜZÜĞÜ	21.4.1973/14544 (DÜZELTME) 26.4.1973/14518
AĞIR VE TEHLİKELİ İŞLER TÜZÜĞÜ	9.4.1973/14502
İŞÇİ ÇALIŞMA VE KİMLİK KARNESİ TÜZÜĞÜ	9.4.1973/14502
KADIN İŞÇİLERİN SANAYİE AİT İŞLERLE GECE POSTALARINDA ÇALIŞTIRILMA KOŞULLARI HAKKINDA TÜZÜK	22.8.1973/14663
ASKERİ İŞYERLERİYLE YURT EMNİYETİ İÇİN GEREKLİ MADDELER İMAL OLUNAN İŞYERLERİNİN DENETİM VE TEFTİŞİ HAKKINDA TÜZÜK	10.12.1973/14738
PARLAYICI,PATLAYICI, TEHLİKELİ VE ZARARLI MADDELERLE ÇALIŞAN İŞYERLERİNDE VE İŞLERDE ALINACAK TEDBİRLER HAKKINDA TÜZÜK	24.12.1973/14752
İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ TÜZÜĞÜ	11.1.1977/14765
YAPI İŞLERİNDE İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ TÜZÜĞÜ	12.9.1974/15004
İŞ TEFTİŞ TÜZÜĞÜ	28.8.1979/16788
İŞ KOLLARI TÜZÜĞÜ	6.12.1983/18243
İŞÇİ VE İŞVEREN SENDİKA VE KONFEDERASYONLARININ DEVLETÇE	6.5.1984/18393

DENETLENMESİNE İLİŞKİN TÜZÜK	
SAĞLIK KURALLARI BAKIMINDAN GÜNDE ANCAK 7,5 SAAT YADA DAHA AZ ÇALIŞILMASI GEREKEN İŞLER HAKKINDA TÜZÜK	27.7.1984/18471
MADEN VE TAŞ OCAKLARINDA İŞLETMELERİNDE VE TÜNEL YAPIMINDA ALINACAK İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ ÖNLEMLERİNE İLİŞKİN TÜZÜK	22.10.1984/18553
RADYASYON GÜVENLİĞİ TÜZÜĞÜ	7.9.1985/18861
SAKATLARIN İSTİHTAMI HAKKINDA TÜZÜK	16.3.1987/19402
ESKİ HÜKÜMLÜLERİN İSTİHDAMI HAKKINDA TÜZÜK	17.3.1987/19403
GEBE VE EMZİKLİ KADINLARIN ÇALIŞTIRMA ŞARTIYLA EMZİRME ODALARI VE ÇOCUK BAKIM YURTLARINA DAİR TÜZÜK	10.4.1987/19427
İŞYERLERİNDE İŞİN DURDURULMASINA YADA İŞYERLERİNİN KAPATILMASINA AİT TÜZÜK	14.6.1987/19487
TEKEL DIŞI BIRAKILAN PATLAYICI MADDELERLE AV MALZEMESİ VE BENZERLERİNİN ÜRETİMİ, İTHALİ, SAKLANMASI, DEPOLANMASI, SATIŞI, KULLANILMASI, YOK EDİLMESİ, DENETLENMESİ USUL VE ESASLARINA İLİŞKİN TÜZÜK	29.9.1987/19589

YÖNETMELİKLER

YÖNETMELİĞİN ADI	RESMÎ GAZETE TARİH VE SAYISI
ASKERİ İŞYERLERİ İLE YURT EMNİYETİ İÇİN GEREKLİ MADDELER İMAL OLUNAN İŞYERLERİNDE İŞİN DURDURULMASINA YA DA İŞYERLERİNİN KAPATILMASINA KARAR VERMEYE YETKİLİ KOMİSYONUN YAPISI, ÇALIŞMA ŞEKLİ VE ESASLARI HAKKINDA YÖNETMELİK	11.1.1989/20046
GAYRİ SİHHİ MÜESSELERE AİT YÖNETMELİK	19.3.1968/12852
ELEKTRİK İÇ TESİSAT YÖNETMELİĞİ	27.3.1971/13806
SAKATLARIN VE ESKİ HÜKÜMLÜLERİN ÇALIŞTIRILMALARI HAKKINDA YÖNETMELİK	21.1.1972/14079
ASGARİ ÜCRET YÖNETMELİĞİ	12.2.1972/14097
YILLIK ÜCRETİ İZİN YÖNETMELİĞİ	25.7.1972/14256
İŞYERLERİNDE AÇILACAK KANTİNLER HAKKINDA YÖNETMELİK	19.6.1972/19220
KAYNAK SULARI YÖNETMELİĞİ	17.6.1974/14918
ELEKTRİK KUVVETLİ TESİSAT YÖNETMELİĞİ	21.11.1978/16466
ELEKTRİK ENERJİ TESİSLERİ YÖNETMELİĞİ	9.12.1978/16484
NÜKLEER SANTRALLARIN GÜVENLİK UYGULAMA KURALLARI İÇİN TANINMASI YÖNETMELİĞİ	23.6.1979/16675
KUVVETLİ AKIM ELEKTRİK BAKIM VE DAĞITIM YÖNETMELİĞİ	29.6.1979/16681
ÖZEL NÜKLEER MADDELERİN FİZİKSEL KORUNMA ÖNLEMLERİ YÖNETMELİĞİ	20.7.1979/16702
İŞYERİ HEKİMİNİN ÇALIŞMA ŞARTIYLA GÖREV VE YETKİLERİ YÖNETMELİĞİ	4.7.1980/17037
MAKİNE KORUYUCULARI YÖNETMELİĞİ	17.5.1983/18050
506 SAYILI SSK'NA 3279 SAYILI KANUNLA EKLENEN EK 2 İNCİ MADDE HÜKMÜNE GÖRE, ÇOCUKLARA TEMİN EDİLECEK PROTEZ ARAÇ VE GEREÇLERİNE DAİR YÖNETMELİK	16.9.1986/19223
HAVA KALİTESİNİN KORUNMASI YÖNETMELİĞİ	2.10.1986/19269
GÜRÜLTÜ KONTROL YÖNETMELİĞİ	11.12.1986/198308
ADAY ÇIRAK, ÇIRAK VE İŞLETMELERDE BECERİ EĞİTİMİ GÖREN ÖĞRENCİLERİN SİGORTA İŞLEMLERİ HAKKINDA YÖNETMELİK	29.1.1987/19356
ÇIRAKLIK VE İŞLETMELERDE YAPILAN MESLEK EĞİTİMİNİN DENETİMİ HAKKINDA YÖNETMELİK	1.4.1987/19418
SOSYAL SİGORTALAR İŞLEMLERİ YÖNETMELİĞİ	10.10.1987/16619
GEMİ ADAMLARININ İKAMET YERLERİ, SAĞLIK VE İAŞELERİNE AİT YÖNETMELİK	20.12.1989/20378
MADEN VE TAŞ OCAKLARI İŞLETMELERİNDE VE TÜNEL YAPIMINDA TOZLA MÜCADELEYE İLGLİ YÖNETMELİK	14.9.1990/20635

ÖZGEÇMİŞ

1972 yılında Adana’da doğan Aziz Mete Bozdoğan, ilk ,orta ve lise öğrenimini Adana’da sırasıyla Celalettin Sayhan İlkokulu, Ziya Paşa Ortaokulu ve Borsa Lisesinde tamamlamıştır. 1989 yılında İTÜ Makina Fakültesi Makina Bölümünü kazanmış ve 1993 yılında mezun olmuştur. 1994 yılında Fen Bilimleri Enstitüsü Makina Anabilimdalı Konstrüksiyon programında yüksek lisans eğitimine başlamıştır.

